

La celebración, en 1976-77, del "Congrès de Cultura Catalana" y la formación en él del ámbito de Ordenación del Territorio, señala el comienzo de una nueva época con un rápido despertar en la luz pública de los estudios sobre la estructuración territorial de Cataluña. El ámbito celebró su segunda Asamblea en La Seu d'Urgell el día 14 de noviembre de 1976, y estuvo monográficamente dedicada al tema de la División Territorial con tres ponencias y una docena de comunicaciones.

La "Fundació Jaume Bofill" convocó en 1978 un premio para "Trabajos sobre la División Territorial de Cataluña", que se adjudicaron a sendas investigaciones tan solo parcialmente publicadas (28).

La misma Fundació celebró en 24 de Febrero de 1979 un Coloquio sobre la División Territorial de Cataluña cuyas aportaciones dieron lugar a una publicación ciclostilada que las recoge todas.

También la "Societat Catalana de Ordenació del Territori", nacida en 1978 y acogida en 1979 como final del "Institut d'Estudis Catalans", dedicó al tema unas de sus primera sesiones públicas, en Manresa durante la primavera de 1979. En ella se dieron a conocer buena parte de los trabajos presentados al Coloquio de la Fundació Jaume Bofill" celebrado con carácter privado pocos meses antes. Precisamente esta Sociedad piensa dedicar el curso 1980-81 y el II Congreso que celebrará en 1982 al tema de la División Territorial de Cataluña.

Finalmente tanto el Parlamento de Cataluña como el Consejo de la Generalidad se han pronunciado por la urgencia en el planteamiento y la resolución del tema.

Hasta aquí, siguiendo el hilo conductor de algunas actuaciones públicas relevantes, se ha pretendido hacer un esbozo, forzosamente incompleto y parcial, de los últimos estudios.

Sin embargo, y aunque pueda involuntariamente pecar de los mismos

(28) Véase respectivamente, las citas B 7 y B 9 de la Bibliografía final.

defectos, se ha hecho un esfuerzo por presentar el panorama de los estudios recientes sobre la estructuración territorial de Cataluña en el apéndice bibliográfico que figura al final de este trabajo - sobre la "Base Espacial". A él nos remitimos como reseña que habla por sí sola, aunque con el temor de haber omitido aportaciones que inexcusablemente deberíamos conocer mejor.

3. ESTUDIO ACTUAL DE LA CUESTION

3.1- LOS PROBLEMAS LATENTES EN LA DIVISION DE 1936

Los problemas latentes en la división de 1936 son, por lo mismo, problemas todavía latentes hoy, porque no se ha ultimado ninguna otra división que enmendara los posibles fallos de aquella.

Tampoco no se ha hecho un trabajo de crítica global, que por sí mismo implicaría por lo menos unas bases de nueva división, sino que las críticas han aparecido puntual y esporádicamente, en fuentes - muy dispersas y heterogénicas.

En primer lugar, y con referencia al nivel 1 o sea el de los municipios, a diferencia de lo que está ocurriendo en los últimos años, el estudio de 1932-36 no se pronuncia en absoluto y da por válida la división actual, con una única categoría para todos ellos.

A nivel de las comarcas, y por lo que se refiere a las pirenaicas, se ha señalado el caso del territorio ribagorzano que queda a la izquierda del Noguera Pallaresa (29), y por tanto desgajado de la Ribagorza aragonesa, pero éste es un problema que conviene conocer pero escapa del tema que nos ocupa. En el mismo caso se encuentran las comarcas incompletas limítrofes por poniente, como la Ribera - d'Ebre y Terra Alta, que también se han mencionado.

Las sub-comarcas de Banyoles en el Gironés, del Moianés y el Llusanès en Osona, y de Meià en la Noguera serán realidades a tener en cuenta por separado cuando alcanzan una entidad demográfica suficiente que los autores de la división de 1936 cifraron en un mínimo de 50.000 hab. La moderna importancia de Mollerussa, como centro de en

(29) Véase epígrafe 1 de este mismo apartado II.

vergadura creciente, puede alterar el sistema urbano del Segrià, con referencia a las comarcas vecinas.

En la costa, sigue siendo discutible para algunos la pertenencia de Sant Feliu de Guíxols al Baix Empordà.

En el interior, diversos trabajos urbanísticos, y entre ellos el del Area Metropolitana de Barcelona atribuyen capitalidad conjunta del Vallès al doblete Sabadell-Terrassa.

En el estudio del Area Metropolitana de Barcelona, se ha utilizado profusamente la delimitación de una nueva comarca denominada Vallès Central con capitalidad en Caldes de Montbui.

Seguramente habrá que revisar también la adscripción de Calaf a la comarca de Anoia, separado de la Segarra a la que según algunos pertenece plenamente.

Parece sin embargo, que los problemas de mayor monta surgen al examinar la delimitación de las unidades del tercer nivel, o sea las 9 regiones de la "Divisió" de 1936. Veamos algunas:

- a) La adscripción de la Garrotxa a la región de Girona, en lugar de hacerlo a la de Vic, como primeramente se había aprobado.
- b) La adscripción de la Baixa Cerdanya, si prospera el proyecto de túnel que renovaría el camino tradicional del alto Llobregat.
- c) La capitalidad de la Región IX, en Tremp, en lugar de La Seu d'Urgell.
- d) La inclusión de la Ribera d'Ebre al conjunto de las tierras del Ebro, y por tanto con segregación de su adscripción a la Región de Reus.
- e) Finalmente, los problemas y distorsiones introducidas por las Areas metropolitanas de Barcelona, y Tarragona, que piden tratamientos "sui generis", totalmente impensables en 1936.

Como conclusión bastaría recordar que los nuevos problemas exigirán planteamientos nuevos, con los cuales quizá se resuelvan o aminoren también los viejos problemas que se vienen arrastrando.

3.2- LA "BASE ESPACIAL" HOY

La "base espacial" hoy, como consecuencia de varios factores que en seguida se dirán, atraviesa una crisis de autodefinición, que confiere especial importancia y responsabilidad a trabajos como el presente. En efecto, se trata de la conjunción de varias contradicciones que habrá que resolver con el mínimo daño:

- a) La casi unánime adhesión al esquema territorial de 1932-36, cuando han transcurrido casi medio siglo de cambios culturales, económicos, demográficos y urbanísticos profundos e importantísimos en la historia de Cataluña.
- b) El gran interés demostrado por los especialistas durante los últimos años por este tema, que sin embargo han debido desarrollar -parcial y aisladamente sus investigaciones, siempre al amparo de instituciones colaterales sin un encargo oficial de la Generalidad, y por tanto sin posibilidades de autoridad y con escasez de medios informativos sobre el estado actual del territorio.
- c) El indiscutible sesego político que tiene esta cuestión, como todas las que afectan a la base física, y que convierte el tema en un tema de urgente planteamiento y resolución por el Parlamento, sin tiempo para estudios más completos.

El estado de la cuestión que se desprende de todo ello, es, como se ha dicho, de una serie de problemas que deben primero conocerse para afrontar después su resolución conjunta.

3.2.1. Problemas de estructura

Problemas de estructura son los que se plantean en la misma base de las relaciones entre los diversos componentes territoriales.

Como ya se ha dicho (30) el último medio siglo transcurrido ha alterado notablemente las dimensiones absolutas y relativas de los elementos estructurales de Cataluña.

(30) V.Ll.Cantallops, 1976 "Incidencia dels nous fets territorials i urbans en la Divisió Comarcal de 1936", ponencia presentada con ocasión de la II Asamblea del ámbito VIII del "Congrès de Cultura Catalana, La Seu d'Urgell.

Es importante el trabajo de G. Cortés en un artículo reseñado como B 3 en la bibliografía que figura al final, donde hace un apurado análisis de este cambio y argumenta sobre la nueva caracterización. Esta nueva caracterización, decimos nosotros, tiene nombres importantes:

- a) en general, el aumento de los desequilibrios que implica la macrocefalia característica de la Cataluña actual.
- b) en particular, la existencia de zonas despobladas (Pirineo) y otras congestionadas (Area metropolitana de Barcelona) que hacen difícil seguir tratándolas como componentes análogos, hecho éste que ya empezó a discutirse en el seno de la Ponencia de 1932 (31)
- c) en concreto, los problemas generados por los abastecimientos (agua a Tarragona y Barcelona), por las comunicaciones (eje transversal de Cataluña, o sea el enlace Lérida-Gerona) y por los recursos energéticos en colisión con la seguridad ambiental (nucleares, complejos industriales, petroquímicas, y explotación del uranio).

3.2.2. Problemas político-administrativos

Problemas político-administrativos son los que derivan de las atribuciones conferidas a los distintos componentes de la estructura.

En el debate actual, afortunadamente se ha hecho también sentir la voz de los administrativistas (32) que aportan sus puntos de vista.

El Planteamiento físico no puede nunca dejar de banda la futura gestión de los elementos excogitados, por lo que sus técnicos han de actuar al consumo con los especialistas de las Ciencias de la Administración para que nada se proyecte que no sea viable, y para conformar sus proyectos al futuro devenir de los mismos.

(31) V. la publicación tantas veces citada "La Divisió Territorial de Catalunya" págs. 60 y 61.

(32) V. las citas C 11 y C 12 de la bibliografía, al final.

Repetidas veces, a lo largo de estas páginas, se ha hablado de los distintos niveles en las unidades de estructuración de la base espacial de Cataluña, y también desde estas páginas se ha opinado críticamente sobre algunas soluciones, y claramente se ha optado por un sistema político-administrativo en consonancia con la estructura urbanística en sentido lato que propugnamos, y que se expondrá en el apartado siguiente. Lo realmente importante es la clasificación de estos niveles, de lo que representan y de lo que pueden implicar la solución que se adopte. Más allá, se trata de una decisión colectiva, es decir política, que no podrá ser desacertada si ha sido tomada a partir de la información que este trabajo y otros pretenden aportar.

3.2.3. Problemas político-electorales

Problemas político-electorales. Este es un epígrafe desusado en un trabajo como éste, pero su importancia resulta evidente.

El contenido político - en el sentido del desarrollo comunitario- de la descentralización en regiones, comarcas y municipios comporta unos valores políticos -en el sentido electoral y parlamentario- que están en la base de la representación otorgada.

En efecto, si la representación se otorga a las subunidades territoriales de descentralización, sin mirar a sus habitantes, el resultado es muy distinto que si la representación se otorga a los habitantes en valor absoluto, sea cual sea el ente territorial al que pertenecen o en el que residen.

En Cataluña, la mayoría de su población vive concentrada en las regiones costeras donde prima una sociedad industrial avanzada, con todo lo que esto significa sociológicamente; el resto de catalanes -la minoría- habitan en múltiples comarcas interiores y montañosas, en un régimen de sociedad pecuaria y agro-forestal, sociológicamente más cerrada y más estable. Con los sistemas electorales que se aproximan al expuesto en primer lugar, los partidos arraigados en las comarcas pasan a tener una representación mayoritaria, mientras que con el opuesto cada circunscripción electoral, sean comarcas o

super-comarcas, pasan a tener pesos distintos proporcionalmente a su población.

Para las primera elecciones al Parlament de Catalunya se arbitró una fórmula intermedia -basada en las provincias, ya que son las únicas divisiones hoy por hoy legales- con mayoración no proporcional al censo para la provincia de Barcelona. Sin embargo, es evidente que la nueva estructuración territorial habrá de comportar -también un nuevo sistema de representatividad, por lo que es evidente que el tema de la base espacial no ha perdido aún su conflectividad en el aspecto político-electoral que aquí se ha tratado.

3.3- EL PROBLEMA DE LOS "CONTENIDOS"

Son muchos los trabajos sobre la estructuración territorial que Cataluña necesita, que terminan sus investigaciones frente a la Caja cerrada de los futuros contenidos políticos de las divisiones que se manejan.

Es evidente que no tiene sentido especular con componentes territoriales si se olvidan totalmente los contenidos previsibles. Pero tampoco es posible avanzar en una postura de absoluta supeditación a la futura declaración de contenidos, salida de las alturas políticas.

Estimamos que si este trabajo ha de llegar a concreciones que sirvan de base para futuros debates por quién corresponda tenerlos, ha de ser una construcción completa, en la que a partir de una hipótesis mínima y flexible sobre los contenidos, pueda avanzar hacia una propuesta creativa.

Con la seguridad que no será la propuesta definitiva sino una propuesta que habrá servido para conseguir aquélla, cuando en su día llegue.

C - UNA PROPUESTA PARA LA ORGANIZACION DE LA BASE
=====

ESPACIAL DE CATALUÑA
=====

C- UNA PROPUESTA PARA LA ORGANIZACION DE LA BASE ESPACIAL DE CATA-
===== LUÑA.
=====

1. VALOR OPERATIVO DE UNA ESTRUCTURACION DEL TERRITORIO

Se ha dicho ya en las últimas páginas del apartado anterior que sin previa definición de contenidos no es posible atacar el espinoso problema de una división territorial; y que si no se llegaba a la concreción de las divisiones territoriales, faltaba la verificación de aquella definición de contenidos.

En primera aproximación y a los efectos macroscópicos de poner sobre el mapa de Cataluña unos lindes que señalen la estructuración deseada, entendemos que más que una definición de contenidos, lo que hace falta es una tipificación de continentes en virtud de una jerarquía por niveles y clases. Es decir:

- a) Que si es posible establecer una relación de unidades o componentes del sistema territorial.
- b) Y se ensaya sobre el territorio un esquema estructural echando mano únicamente de las unidades preestablecidas.
- c) Se verá con efecto "feed-back" si el elenco de unidades era correcto, superfluo o incompleto.
- d) Y en caso de ser correcto, se podrá avanzar en el proyecto de división con la atención únicamente en la cuestión de los límites de los radios de influencia, o de los equilibrios entre agrupaciones, según los casos.

El método recomendado podrá conducir o no a una solución acertada y aceptable; pero no cabe duda que se dará una coherencia entre la lógica que presidió el establecimiento de los distintos tipos de sub-unidades territoriales, y la lógica con la que después se dispongan los distintos componentes de cada tipo.

Sea como fuere, es evidente que con lo dicho hasta aquí se está intentando ir hacia el campo de la proyección territorial, donde al estudioso no se contenta con los análisis realizados en los dos primeros apartados de este trabajo, sino que pasa a ser operador de un

cambio que se vislumbre (porque su entera comprensión pertenece a la conjunción de muchas opiniones y voluntades) y para el cual se prepara una estructura, con la pretensión de que sea a la vez soporte y estímulo para dicho cambio.

Una vez más, la Ciencia Regional y la Ordenación de Territorios aspiran a poner las bases para posibilitar el progreso que toda Comunidad desea, y que puede quedar abortado si no halla apoyo y estímulo en una estructuración territorial adecuada.

Esta es, a fin de cuentas la grandeza y servidumbre del trabajo que nos ocupa.

2. LAS BASES TEORICAS DE UNA ORGANIZACION TERRITORIAL DE CATALUÑA

2.1- PRIORIDAD DE LA ARMADURA URBANA

Prioridad de la armadura urbana, éste ha sido el "leit motiv" e hilo conductor de la presente síntesis investigativa, por lo que afirmarlo aquí no es en absoluto una novedad, sino una corroboración.

Creemos, como ya se dijo en el apartado I, que la recurrencia al sistema urbano, por ser un sistema de elevado orden de complejidad, presenta la ventaja de tener en sí muchos otros sistemas territoriales primarios, con lo que su manipulación permite resultados directos omnicomprensivos y por lo tanto mucho más adecuados a la compleja realidad del poblamiento que si se recurre a otros sistemas más simples.

Toda la argumentación realizada en el apartado I sirve de justificación y apoyo para la adopción de una visión urbanística en la detección de los sistemas territoriales, y por lo tanto de la prioridad del sistema urbano a la hora de buscar una lectura de la realidad que nos guíe en la búsqueda estructuración territorial.

Así pues, a partir del hecho urbano elemental -traducido administrativamente en la figura del municipio- se alcanza la figura de pueblo extendido que es la comarca catalana, (según se ha dicho repetidamente en el curso de este trabajo).

Esta afirmación, -pueblo extendido- es la que nos lleva a otorgar

también la forma administrativa de "municipio" a la comarca, como se dirá en el epígrafe 4 siguiente. Con ello no sólo se pretende ser consecuente, sino que también se descubran las razones prácticas que conlleva: siempre será menos onerosa la creación de una clase segunda de municipios, con mayor contenido y mayor organización, que no la aparición de treinta y tantos nuevos entes de gobierno comarcal.

Así pues, y por el momento, la prioridad en el respeto a la armadura urbana nos lleva a aceptar y propugnar dos niveles administrativos con un solo tipo de entidad -ya existente- mediante su matización en dos clases. Más adelante veremos la justificación de otras dos clases más.

2.2- ACEPTACION DEL AMBITO COMARCAL COMO UNIDAD BASICA

Aceptación del ámbito comarcal como unidad básica: ésta ha sido también una característica ya anunciada en las mismas palabras liminares del estudio de esta Base espacial para Cataluña.

En la aceptación operativa de la División Territorial de 1.936 para cuantas desagregaciones se requirieran en el presente "Reconocimiento Territorial", iba implícita la adhesión al concepto de comarca como pieza fundamental en la estructuración del territorio de Cataluña.

En la progresión del trabajo se ha puesto de relieve (veáse epígrafe inmediatamente anterior), el valor de la comarca como "nivel 2" para la estructuración y división territorial.

No es de extrañar, pues, que la propuesta presentada tenga también como base indiscutida la pieza comarcal como agregado orgánico de municipios, unos dependientes y un solo capital.

Pero es más: también la presente propuesta ha aceptado la división de 1.936 si bien con algunas reservas implícitas y otras explícitas. En cuanto a las primeras habrá que entrar a fondo, durante el segundo período de este Reconocimiento Territorial, en aquellos problemas que siguen latentes desde 1.936 y otros nuevos que se han enumerado en el epígrafe 3.1. del apartado anterior. Nos referimos muy concretamente y sin ánimos de ser exhaustivos, al tema de las

delimitaciones de Ribagorza oriental, del conjunto de la comarca de la Noguera, y a la confluencia de ésta con las comarcas del Segrià, Segarra y Urgell, reconsiderar la propuesta de comarca del Vallés central que hizo el Esquema Director del Area Metropolitana de Barcelona, y atender al posible crecimiento urbano -y por tanto con capacidad de comarca- en las subcomarcas de Banyoles, Moianés y Lluçanès.

En cuanto a los sectores más septentrionales del Vallés oriental y del Maresme, con la presente propuesta se propone la formación de una comarca de la Tordera, añadiendo a la misma algunos municipios meridionales de la comarca de la Selva según la división de 1.936. No es sólo la supeditación a criterios de desarrollo equilibrado -tal como se exponen más abajo en 3.1.- sino también factores históricos, geográficos y su traducción urbanística los que han llevado a introducir esta única variación respecto a la División de 1.936. En efecto, las relaciones históricas -y actuales- entre Arenys y Sant Celoni; el distanciamiento antiguo -y actual- de cada una de estas poblaciones respecto a Mataró y Granollers, respectivamente; la difícil cohesión del Maresme por su forma geográfica claramente lineal; y el aglutinante que supone el curso bajo el río Tordera, son los elementos puramente objetivos -queremos decir no proyectuales- que nos impulsan a considerar viable la propuesta de comarca de la Tordera.

2.3- NECESIDAD DE UN TERCER NIVEL

Necesidad de un tercer nivel: afirmación que se halla también difundida a lo largo de los dos apartados anteriores. Queremos decir con ello, para completar con esta afirmación los dos epígrafes anteriores, que no se estima operativa la dependencia directa de casi cuarenta comarcas dispares respecto al Gobierno autónomo de Cataluña.

Si el esquema apuntado no se corona con un tercer nivel organizativo, es decir con unos entes político-administrativos supra-comarciales, entonces o bien la entidad comarca queda reducida a sus dimensiones sociales y económicas que siempre ha tenido, o bien de atri-

buirle contenidos políticos se produce una dispersión difícilmente coordinable a nivel del conjunto.

Así pues, este trabajo y la propuesta con que concluye el estudio realizado, toma decidido partido por un esquema de organización a triple nivel; municipio, comarca y región, esquema que sin embargo se matizará y enriquecerá con clases y relaciones jerárquicas distintas, tal como luego se verá.

La creación del tercer nivel en su acepción ordinaria de región político-administrativo, toma en el caso de Cataluña una realidad más profunda por cuanto tales divisiones equivalen por su demografía a ciudades extensas situadas entre los 100 y 300 mil habitantes, es decir en el entorno óptimo para que estas aglomeraciones, si de tales aglomeraciones se tratara, puedan ser sedes de intercambios sin riesgo de congestión. Para hablar con el mismo lenguaje que utilizamos en el apartado I, (los paralelismos entre territorio poblado discontinuamente-hecho urbano de edificación continuo), recuérdese que equiparábamos la comarca con la ciudad tradicional y ahora la equiparación debe hacerse con la por nosotros denominada ciudad aglomerada propia de un estadio pre-metropolitano.

No se nos oculta que este tercer nivel, por su menor objetividad es precisamente el nivel más controvertido tanto en su concepto como en su delimitación práctica. No obstante, y por esta misma razón es el que más se presta a utilizarlo operativamente, es decir proyectivamente, para dar soportes a estrategias de ordenación territorial, tales como: compensación de la macrocefalia, revitalización de comarcas con problemas específicos, descongestión, etc.

Todas éstas, y otras, son las que se esgrimen en el epígrafe siguiente.

3. LAS BASES PRACTICAS DE UNA ORGANIZACION TERRITORIAL DE CATALUÑA

3.1- SUPEDITACION A CRITERIOS DE DESARROLLO EQUILIBRADO.

Supeditación a criterios de desarrollo equilibrado, es tanto como decir que la nueva organización territorial de Cataluña ha de estar sujeta no tan sólo a determinantes físicos naturales, socioeconómicos e históricos, sino que a partir de éstos y sin contradecirlos,

hay que elaborar relaciones nuevas que se manifiesten en la nueva organización, a fin de que esta pueda ser el soporte que facilite y estimule el desarrollo equilibrado, meta de toda organización.

En el caso de Cataluña, si bien la división de 1.936 con sus nueve regiones y treinta y ocho comarcas nos dió una pauta valiosísima, también es verdad que el período de su vigencia, comenzada ya la guerra civil, no fué un precedente válido para opinar sobre las experiencias de su aplicación, que prácticamente no se dieron.

En el epígrafe 2.2. anterior se han descrito las "cuestiones pendientes" por lo que se refiere al nivel comarcal. Su resolución habrá que hacerla a la luz no sólo de criterios de cohesión y accesibilidad, sino también de operatividad en la coordinación comarcal que desde el marco político se atribuya a las cabeceras de comarca.

Por vía de ejemplo, y porque es la única variación de nivel comarcal que con este trabajo se propone, señalamos las directrices que han movido a proponer la comarca de la Tordera, formada según se ha dicho ya por los municipios más septentrionales del Vallés oriental y del Maresme, con las más meridionales de la Selva, entendiendo estos nombres a partir de la División de 1.936.

El área metropolitana de Barcelona (que según estudios realizados en 1.965 se extendía desde Sant Feliu de Buxalleu, al Vendrell) necesita en sus puntos más alejados de sendas regiones suficientemente autoafirmadas para que se contrapongan a la succión creciente que ejerce el Barcelonés. Estas regiones, en el esquema propuesto son las denominadas Región III y Región I, suficientemente alejadas de Barcelona para que no recojan el tratamiento de Comarca-Región (otro concepto operativo que se presentará más adelante). Pues bien, en la Región I se incluye la comarca de la Tordera, pareja con las del Vallés oriental y Maresme (en su nueva delimitación abreviada), precisamente para que las reservas naturales y especiales del Bajo Tordera puedan aportar -con personalidad comarcal propia- un foco cualitativo de desarrollo urbano que rompa la extensión ilimitada del efecto centrípeto de Barcelona, y en un futuro no lejano, también por el NE desde la expansiva metrópoli veraniega situada sobre la Costa Brava meridional.

Así por ejemplo, y respecto a la vieja cuestión de la adscripción de la Garrotxa se ha decidido tal como hizo la Ponencia de 1.932 por su pertenencia a la Región de Vic, pero esta vez con mayor razón por cuanto la próxima realización del Eje Transversal habrá de renovar el tortuoso enlace Vic-Olot, por ahora incapaz de competir con la autopista A-17.

La región de Vic, a su vez, se propone que pierda la dependencia de la Cerdanya, porque en base también al proyecto eje del Llobregat con túnel entre Bagà y Bellver, parece evidente que por razones de equilibrio pase a depender (como comarca autónoma, según enseguida se explicará) del conjunto regional en el que está incluido la comarca gemela del Berguedà, con capital en Manresa (Región VII).

El Consejo Intercomarcal de las Tierras del Ebro, y todas las razones implícitas en su creación y funcionamiento, hacen pensar que hoy por hoy es una realidad la adscripción de la comarca de la Ribera d'Ebre a la Región V con capitalidad en Tortosa, a diferencia de lo que hizo la división de 1.936, pues la comunidad de problemas de las cuatro comarcas implicadas, lleva a pensar en una política de desarrollo también común.

Las restantes variaciones estructurales respecto a la conocida división de 1.936, a saber la que afecta a las comarcas pirenaicas y al sector de costa entre Tarragona y Barcelona, se exponen respectivamente a partir de las bases prácticas que se comentan en los dos epígrafes siguientes.

3.2- GRADUACION DIVERSA DE LOS COMPONENTES DE CADA NIVEL.

Graduación diversa de los componentes de cada nivel, la segunda de las bases prácticas en que apoya la organización propuesta, significa introducir en el organigrama simple que se desprende, sin más, del ~~esquema de los tres niveles, aquellas matizaciones que mejor flexibi-~~lizan dicho esquema para su aplicación sin forcejeos y con esperanzas fundadas de operatividad.

Los esquemas rígidamente arbóreos, como el que utiliza la División Territorial de 1.936, presentan grandes inconvenientes a la hora de ser aplicados sobre realidades tan escurridizas y variadas como son

las reales estructuras del poblamiento.

Así, si ilustramos el mapa de la División de 1.936 con los indicados numéricos de los habitantes de cada comarca, se reconocerá enseguida la dificultad de emparejar bajo una misma categoría o patrón, es decir el nombre de comarca, tanto los seis mil habitantes de la Vall d'Aran, como los cien mil del Bages o del Maresme. Hoy la dificultad es todavía mayor, pues las diferencias han aumentado como es bien sabido.

La diversa graduación de los componentes, o lo que es lo mismo la adopción de un esquema de semi-retícula, se ha abordado con dos proposiciones:

- a) el contenido de los municipios, comarcas y regiones no debe ser en todos los casos el mismo, sino que los contenidos propios de cada nivel podrán atribuirse, según los casos, a los municipios y a las regiones.
- b) las relaciones jerárquicas de dependencia (coordinación y desconcentración) no deben darse forzosamente entre niveles contiguos, si no que por excepción podrán también darse entre niveles mediatos.

La primera proposición permitirá prescindir, según se ha avanzado en un punto anterior, del ente comarcal que debería crearse como entidad administrativa para asumir los contenidos propios del nivel 2. En efecto, en la propuesta final de este trabajo, se otorga a los municipios capital de comarca la responsabilidad de las funciones supra-municipales, por las economías administrativas que esto sin duda produciría, y siempre en la esperanza de que la nueva Ley de Administración Local habrá de permitirlo.

La proposición b) permite plantear un esquema de doble dependencia para las llamadas (en el esquema final) comarcas autónomas. Este régimen, que se propone para las cinco comarcas pirenaicas de Vall d'Aran, los dos Pallars, Urgell y Cerdanya aspira a evitar por una parte la desvinculación respecto a otras comarcas más desarrolladas del conjunto de las cuatro primeras que proponía la Región IX de 1.936; y por otra, a facilitar los contactos directos con el Gobierno de la Generalidad, que hagan más ágiles las políticas comunes de desarrollo, y que permita arbitrar políticas comunes para las cinco,

pese a que las cuatro primeras se hacen depender -matizadamente- de Lérida y la última de Manresa como ya estaba dicho (34).

Una justificación más extensa de estos conceptos a) y b) se intenta en el epígrafe 4 y último.

3.3- DISTORSIONES INTRODUCIDAS POR LOS SISTEMAS METROPOLITANOS

Distorsiones introducidas por los sistemas metropolitanos, son en el caso de Catalunya, muy particularmente las que se producen en los respectivos entornos metropolitanos de Barcelona-Badalona y Tarragona.

Si los componentes de la Ponencia de 1.932 vacilaron ya en tratar con el mismo rasero la aglomeración urbana del Barcelonés, que por entonces superaba ya el millón de habitantes (33), ¿qué decir ahora ante las cifras actuales?.

Esta es la razón que ha llevado a flexibilizar más aún el esquema con la diversificación en el concepto de región político-administrativa, es decir en el nivel 3, mediante la introducción de los siguientes grados:

a) caso del Gobierno de la región Urbana común, de la que dependen (34) directamente:

a1) los municipios que son capital de comarca, y que por tanto y según se ha dicho en el epígrafe 3.2 son municipios de clase superior a la ordinaria.

a2) los municipios pertenecientes a las comarcas autónomas pirenaicas, en aquellos contenidos específicos que les permita independizarse de su propia capital de comarca (p.ej., la preconizada organización en valles).

a3) los municipios que son capital de comarca autónoma, que pese a estar situados -como sede propuesta de contenidos comarcales en nivel 2-, tienen además contenidos específicos para su desarrollo, que tratarían directamente con el Gobierno de la Generalidad, sal-

(33) Véase "La Divisió Territorial de Catalunya", pags.60 y 61.

(34) Véase Esquema de dependencias incluido en el texto dentro del epígrafe 4 de este apartado.

tándose el nivel 3.

b) caso de la propuesta denominación Región-comarca, para aquellas entidades comarcales con elevada población, que por su pertenencia a un área metropolitana requieren elevados grados de autonomía a fin de aminorar así, en un proceso de autoafirmación de su realidad distinta, los efectos absorbentes y unificadores del proceso metropolitano incontrolado.

En el esquema propuesto, se ha atribuído esta categoría a sólo dos comarcas, por creer que hasta ahora no la han alcanzado más que las comarcas del Baix Llobregat (cuya capital se supone sea Martorell, por las mismas razones) y Vallés Occidental (cuya capital se propone sea compartida entre Terrassa y Sabadell).

Los municipios capitales asumirían las funciones desconcentradas propias de un Gobierno de Región urbana común, y se considerarían así como municipios de 3º grado, con creciente complejidad de contenidos, si bien con evidente reducción de territorio comarcal y regional a la vez.

c) caso de la propuesta denominación Región metrópoli, limitada a aquellas conurbaciones, centro de irradiación metropolitana, para las cuales se impone una muy difícil política de reequilibrio y quíza de limitación en el crecimiento.

En el esquema propuesto, éste es el caso de Barcelona-Badalona y de Tarragona; para lo cual se ha dado este tratamiento a la comarca del Barcelonés (confundida con la Región-metrópolis de Barcelona) y a la comarca del Tarragonés.

4. DESCRIPCION DE LA PROPUESTA

La aplicación de las tres bases teóricas anteriores y de la verificación de las tres bases prácticas que les siguen, ha llevado a la formulación sucesiva, primero de un organigrama o esquema de dependencias más una referencia a la tantas veces citada División Territorial de 1.936 que se presentan como gráfico y plano incluidos en este texto; y después a graficar por partida triple sobre el mapa de Cataluña la división y jerarquización propuesta; que, por otra parte, a continuación se describe.

En primer lugar, se ha partido del esquema publicado ya en 1.971 (35) y retocado en 1.977 (36), que sobre la base de las comarcas de finidas en 1.936, las agrupa con idéntica visión urbanística a la que se ha utilizado en este trabajo. Como ya se ha dicho antes, tan sólo la propuesta de comarca de la Tordera -y ello por razones ligadas con la descongestión de Barcelona- tan sólo ella altera el elenco de 1.936.

Sin embargo, en los conceptos -y por tanto en los futuros contenidos- sí hay variaciones notables, y comparativamente se expone en el organigrama de la página siguiente.

A partir de la aceptación de los tres niveles (municipio, comarca, región), éstos se entienden de manera distinta. Así la figura del municipio se utiliza para simplificar el esquema: se proponen municipios ordinarios (como los actuales), otros con atribuciones comarcales situados precisamente en las capitales de comarca urbana y comarca autónoma, y finalmente incluso una última clase de municipios situados al tercer nivel, (es decir equiparada a los gobiernos de región urbana) para los municipios que sean capitales de región-comarca y de región-metrópolis.

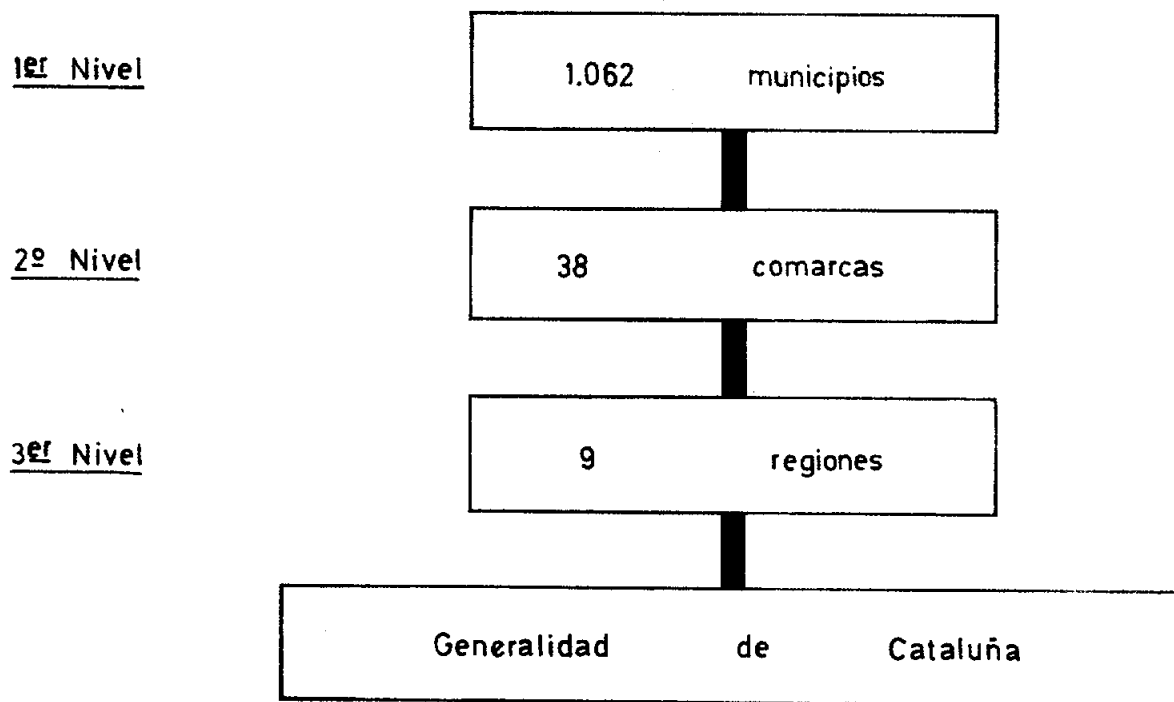
En el segundo nivel, existen comarcas pero no existen propiamente organismos de gobierno comarcal, ya que su contenido específico se acumula a los municipios capitales de comarca. Otra innovación que se propone para resolver el problema de las comarcas del Pirineo tan despobladas y a la vez tan difíciles de poblar, es la figura de comarca-autónoma, con el especial "grafos" de relaciones que justificaría su autonomía.

Finalmente, a tercer nivel, junto a las regiones urbanas u ordinarias, se aborda el espinoso problema de las zonas congestionadas de la costa mediante la propuesta de dos tipos de región "ad hoc": de una parte la región-comarca, o sea la comarca que por sí misma tiene nivel regional, cuyos municipios estarían dotados de la organización propia de las capitales de comarca; y más allá la región-metrópolis, de más complicada estructuración interna, pero de estructura-

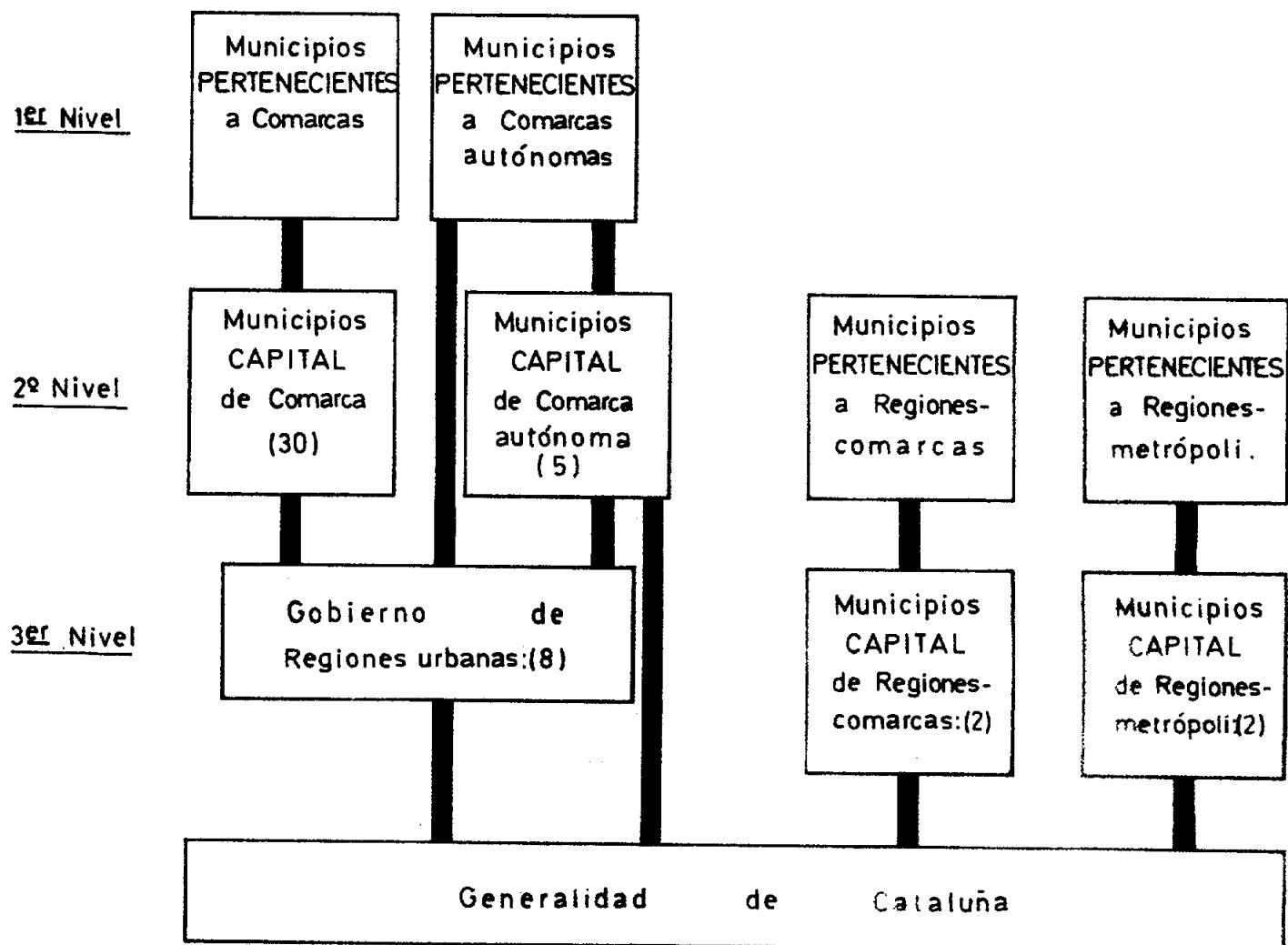
(35) Ver cita bibliográfica D2.

(36) V. cita bibliográfica D4.

ESQUEMA DE DEPENDENCIAS CORRESPONDIENTE A LA DIVISION DE 1936

ESQUEMA DE DEPENDENCIAS CORRESPONDIENTE A LA DIVISION PROPUESTA

ción similar a la anterior para los hechos metropolitanos existentes y para los que puedan darse en un futuro próximo.

A partir de la capacidad de maniobra que proporciona este organigrama, se ha pasado sobre el plano las doce regiones resultantes con los vigentes resultados que permite agruparlas en tres grupos de características semejantes:

1.- Una vez aceptados los cambios introducidos en la adscripción de las comarcas de la Garrotxa (largo tema de discusión en 1.936), y el carácter autónomo pero dependiente de las cinco comarcas pirenaicas, la delimitación de las regiones II, VI, VII y VIII fué tarea fácil. Desde la Costa Brava hasta los llanos del Segriá, el conjunto forma un arco que sigue la Depresión Central catalana, con valores demográficos muy homogéneos:

Región II (Gerona),	349.000 hab.
Región VI (Vic),	195.000 hab.
Región VII (Manresa),	277.000 hab.
Región VIII (Lleida),	334.000 hab.

2.- En la costa, desde el macizo de Garraf para el Sur, las poblaciones absolutas son inferiores, pero el caso del Tarragonés, propuesto como comarca-metrópolis, señala la voluntad de gobernar este incipiente foco metropolitano antes de que sea demasiado tarde, cuando la carestía del suelo disponible impide toda acción equilibradora.

Al Norte, al Sur del Tarragonés, las Regiones III, IV, V se mantienen equilibradamente en el límite inferior del entorno óptimo para este nivel. En resumen, el cuadro demográfico resultante sería el siguiente:

Región-metrópolis del Tarragonés	133.000 hab.
~~Región III (Vilafranca P.)~~	~~182.000 hab.~~
Región IV (Reus)	135.000 hab.
Región V (Tortosa)	153.000 hab.

3.- Finalmente, al Norte del Garraf se produce la gran concentración que justifica la repetida alusión a la macrocefalia catalana. La unidad región-comarca se ha utilizado aquí para dividir y reducir a

cotas poblacionales más asequibles todo el entorno septentrional del área metropolitana de Barcelona.

De este modo, las unidades operativas delimitadas tienen los siguientes nombres y pesos demográficos:

Región-metrópoli del Barcelonés (Barcelona)	2.460.000 hab.
Región-comarca del Baix Llobregat (Martorell)	464.000 hab.
Región-comarca del Vallés Occidental (Sabadell-Terrassa)	555.000 hab.
Región I (Mataró)	435.000 hab.

Como corrección final debida, relacionaremos a continuación los municipios que se proponen para integrar la comarca de la Tordera:

a) Incluidos en el Maresme, según la División Territorial de 1.936: Arenys de Mar, Arenys de Munt, Calella, Canet de Mar, Malgrat, Palafolls, St. Cebrià de Vallalta, St. Iscle de Vallalta, St. Pol de Mar, Sta. Susanna y Tordera.

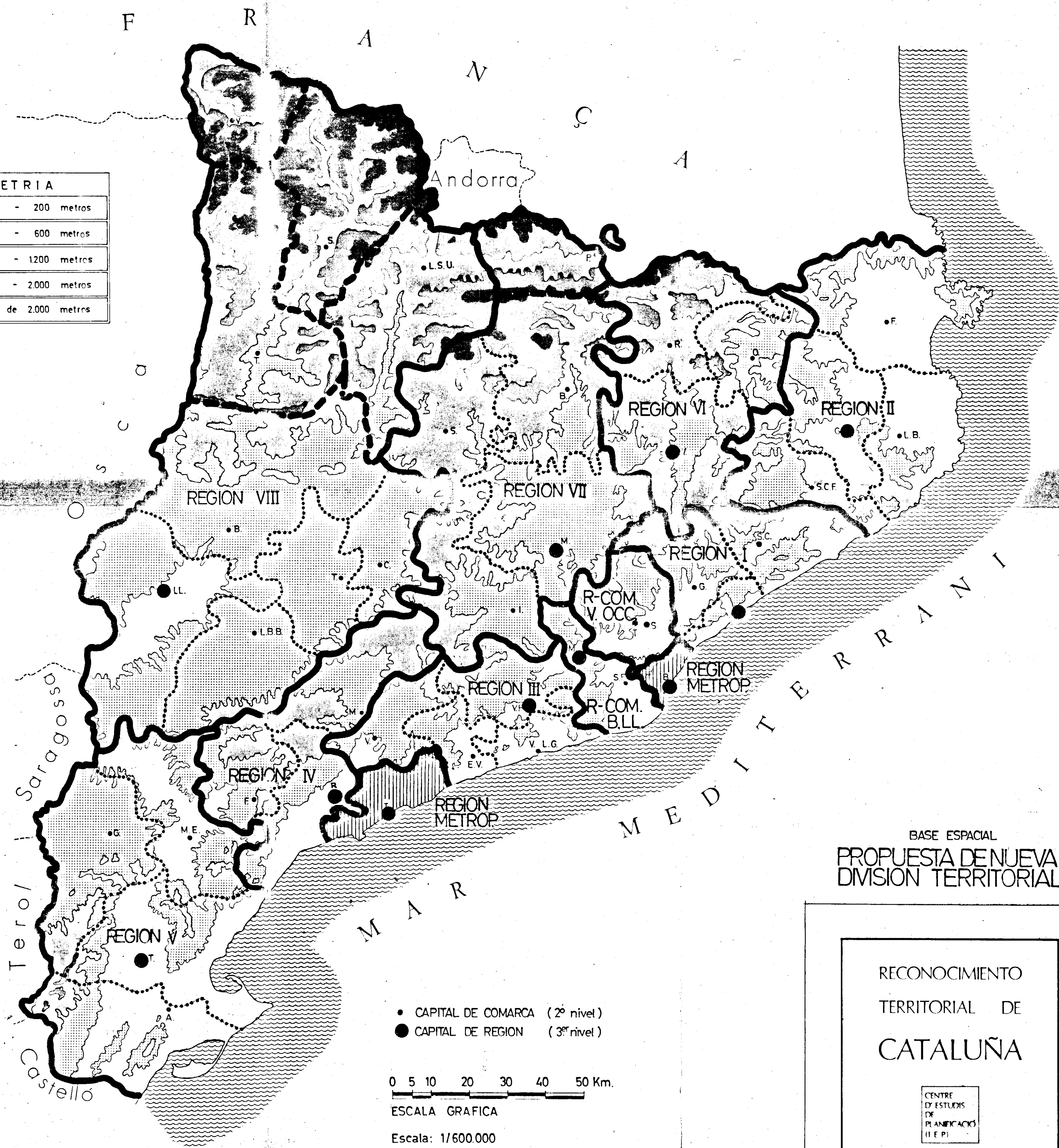
b) Incluidos en el Vallés oriental, según la misma División de 1.936: Campins, Fogans de Montclús, Gualba, Montseny, St. Celoni, St. Esteve de Palautordera, Sta. Maria de Palautordera y Vallgorguina.

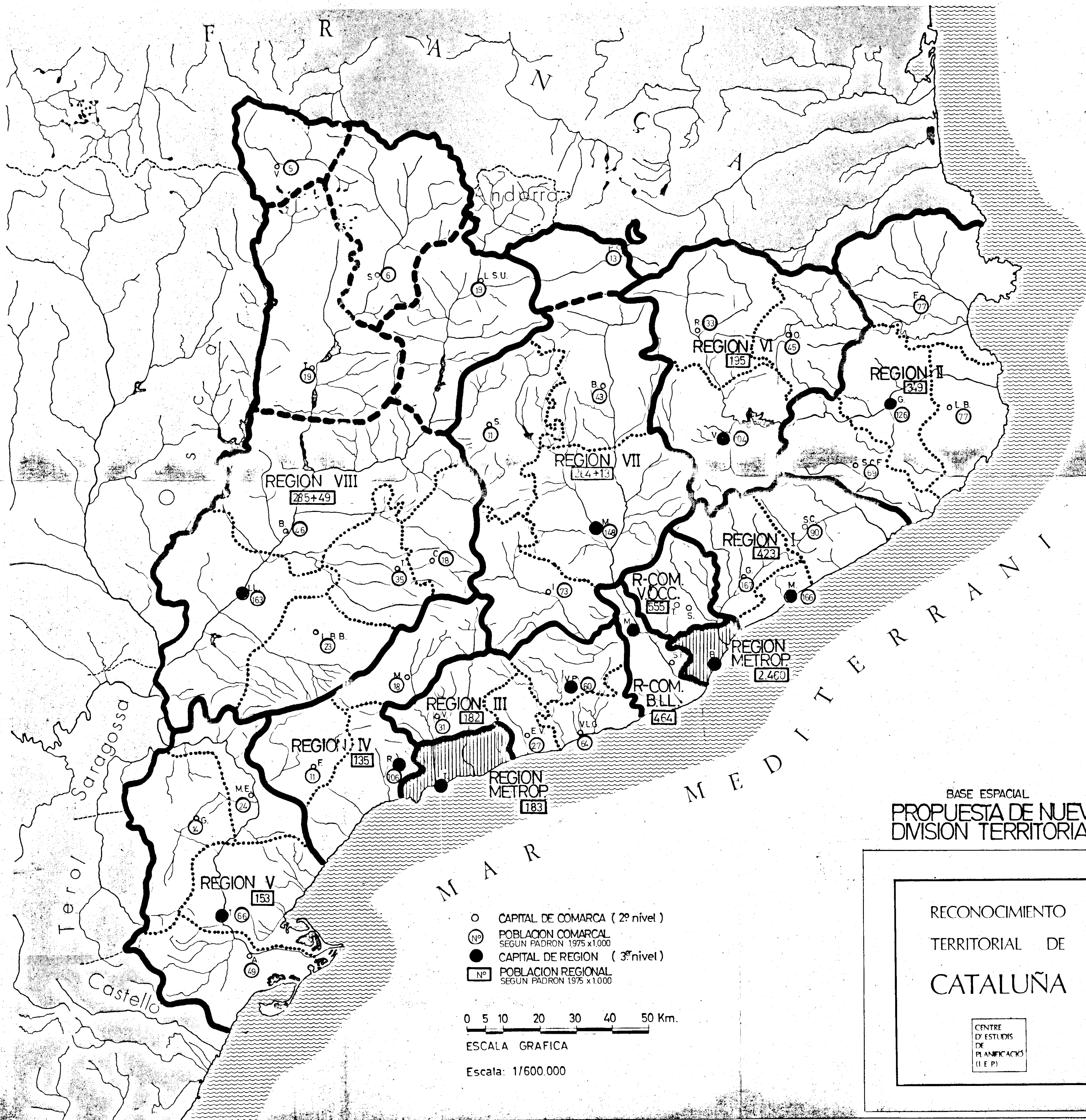
c) Incluidos en la Selva, según los autores de 1.936:

Arbúcies, Breda, Fogars de Tordera, Hostalric, Maçanes, Riells de Montseny y St. Feliu de Buixalleu.

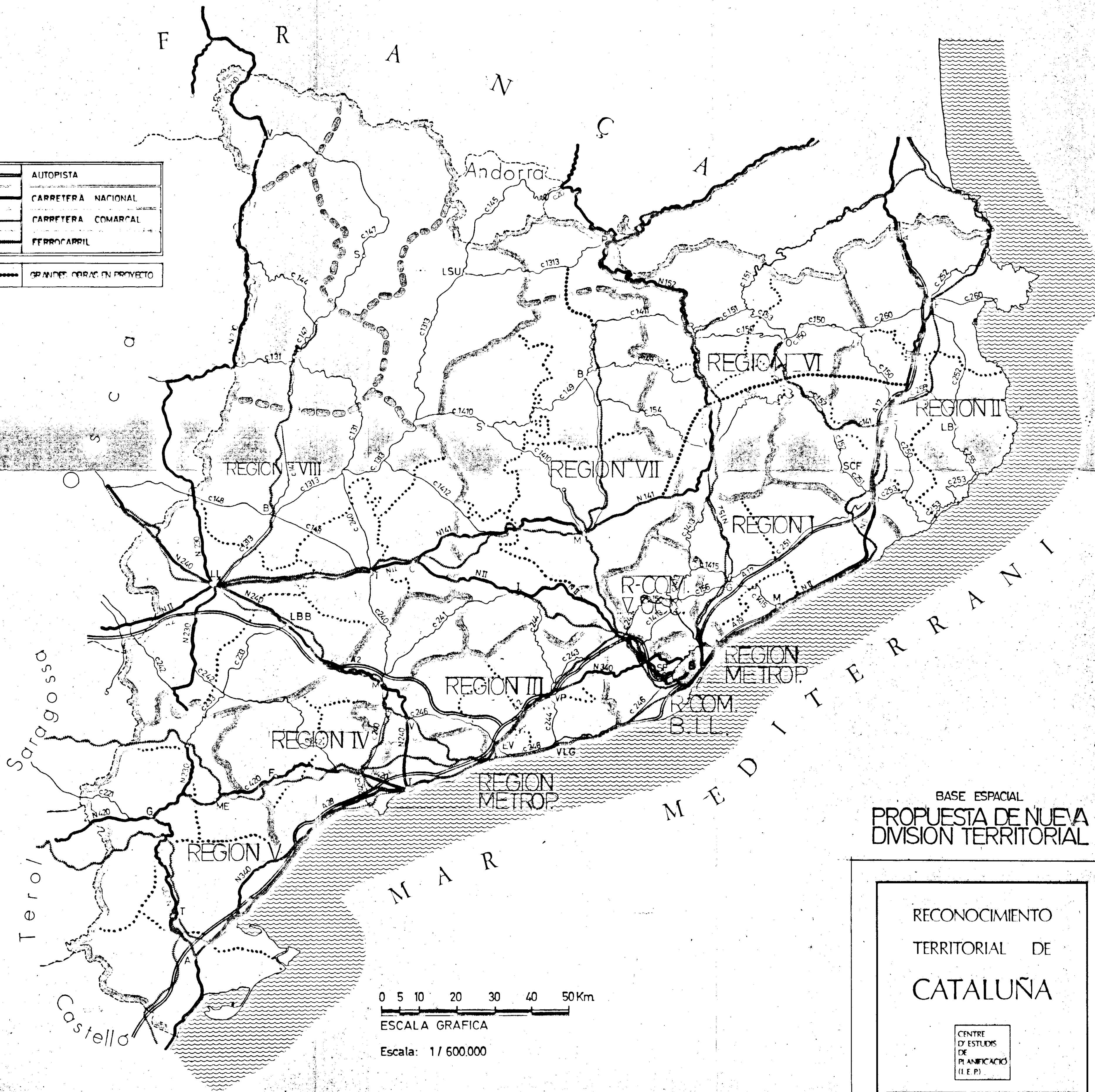
En total, 27 municipios, con una población, según el Padrón de 1.975, de 89.747 hab.

HIPSOMETRIA	
	0 - 200 metros
	200 - 600 metros
	600 - 1200 metros
	1200 - 2000 metros
	mas de 2.000 metros

	AUTOPISTA
	CARRETERA NACIONAL
	CARRETERA COMARCAL
	FERROCARRIL
	GRANDES OBRAS EN PROYECTO

BASE ESPACIAL
PROPUESTA DE NUEVA
DIVISION TERRITORIAL

RECONOCIMIENTO
TERRITORIAL DE
CATALUÑA

CENTRE
D'ESTUDIS
DE
PLANIFICACIO
(I. E. P.)

D - BIBLIOGRAFIA ESTUDIADA
=====

D- BIBLIOGRAFIA ESTUDIADA
=====

1.- BASICA GENERAL

- 1.- Generalitat de Catalunya, Conselleria d'Economia: "La divisió Territorial de Catalunya", Barcelona, octubre 1937. (I.G. Seix y Barral, Germ.)
- 2.- Pau Vila, "La Divisió Territorial de Catalunya. Selecció d'escrits de Geografia. Barcelona, 1979. (Curial).
- 3.- Josep Iglèsies, "La realitat comarcal a Catalunya". Barcelona, 1966. (Ed. Bruguera).
- 4.- Josep Iglèsies, "La Divisió Comarcal catalana". Barcelona, 1979. (Ed. Bruguera).
- 5.- Josep Iglèsies, "Les divisions territorials" a "Geografia de Catalunya", vol. III. Barcelona, 1974. (Ed. Aedos).
- 6.- Joan Vilà Valentí, "Introducció a l'estudi de les comarques catalanes", íbid.
- 7.- Joan Rebagliato, "Les unitats territorials bàsiques dels països Catalans", a Miscel.lània Pau Vila, Granollers, 1975. (Ed. Montblanc-Martín).
- 8.- Lluís Solé Sabatís, "Sobre el concepte de regió geogràfica i la seva evolució", íbidem.
- 9.- Joan Soler i Riber, "Estructures mercantils bàsiques als Països Catalans", íbidem.
- 10.- Joan Soler i Riber, "Comarca" en la Gran Enciclopèdia Catalana vol. 5, Barcelona, 1973. (Encicl. Catalana, S.A.).

2.- BASICA INSTRUMENTAL

- 1.- Generalitat de Catalunya, Deptmt. de Sanitat i Assintència Social, "La Sanitat a Catalunya", Barcelona 1980. (Serv.Centr.de Publi. de la Generalitat de Catalunya).
- 2.- Joan Busquets i Grau, "Macrocefàlia Barcelonina o ciutats catalanes", ponencia en la sesión del ámbito VIII del Congreso de Cultura Catalana celebrada en el Prat de Llobregat el día 23 de Enero de 1977 (texto ciclostilado).
- 3.- Gabriel Cortés, "Alguns aspectes de la realitat supra-municipal de Catalunya a l'hora de la seva organització territorial", en "Papers de Seminari", nº 19, mayo-agosto de 1979.
- 4.- A.A.V.V., "Catalunya cap a l'any 2000", Barcelona 1979, (Ed. Blume).
- 5.- A.Rodríguez, Ramón d'Alós-Moner, "Economía y Territorio en Catalunya", Barcelona 1978, Serv. Est. Bca. Mas-Sardà.
- 6.- P. Lleonart, "Els atractius industrials de 29 ciutats de Catalunya", Barcelona 1980, Serv.Est.Bca. Catalana.
- 7.- Sta.Maria de Gallecs, S.A., "Inventari Industrial de Catalunya" Barcelona 1979.
- 8.- Consorcio de Información y Documentación de Cataluña, "Cataluña en cifras", Barcelona 1973.
- 9.- Ll. Recolons, "La població de Catalunya", Barcelona 1976, Ed. Laia.
- 10.- Consorcio de Información y Documentación de Cataluña, "Evolució, moviment natural i estructura de la població de Catalunya", Barcelona 1979.

3.- TRABAJOS RECIENTES SOBRE DIVISION TERRITORIAL

- 1.- "Notas sobre la Administración local en Reino Unido, Francia e Italia" en Boletín C.E.U.M.T. nº 4, mayo 1978.
- 2.- Joaquin Clusa y Alberto Serratosa, "Per una Generalitat descentralitzada" en Boletín C.E.U.M.T. nº 5, junio 1978.
- 3.- R.Ascón, H. Estalella y P. Riera, "Comarques i divisions administratives".
- 4.- J.Clusa, "Problemàtica i metedologia de les divisions territorials-polítics a Catalunya", en Boletín C.E.U.M.T. nº 11/12 febr.-marzo 1979.
- 5.- J.Alemaný y J. Borja, "L'organització territorial de Catalunya, avui", en Boletín C.E.U.M.T. nº 25-26, abril-mayo 1980.
- 6.- E.Lluch, "Pau Vila i la Divisió Territorial", entrevista publicada en Boletín C.E.U.M.T. nº 31, octubre 1980.
- 7.- Institut Universitari d'Estudis Territorials, "Estudi de Delimitació de les àrees funcionals de Catalunya, Avenç del treball" a "Col.loqui sobre la Divisió Territorial de Catalunya", Barcelona 1979. (Fund. Jaume Bofill, texto ciclostilado).
- 8.- Fundació Bosch i Cardellach, "Hipòtesi d'ordenació territorial de la regió catalana", íbidem.
- 9.- J.Alemaný, C.Carreras, Ll. Casassas, J.Clusa i I.Rueda, "Bases teòriques i pràctiques per a una divisió territorial de Catalunya", 1979. (Fund.Jaume Bofill, texto ciclostilado).
- 10.- D.Batalle i Tremoleda, "Les divisions territorials a Catalunya", en "Catalunya: home i territori", Barcelona 1979. (Ed.Blume).

11.- J.M. Vilaseca, O.Sabater, E. Argullol, E. Bofill i J.E. Rebés, "La Reforma de l'Administració Local de Catalunya", en "Revista Jurídica de Catalunya" nº 4, Oct.-Dic. de 1978.

12.- E.Argullol Muntadas, "L'organització territorial a Catalunya", ponencia presentada a las "Jornades sobre l'Estatut de Catalunya", (texto ciclostilado), Barcelona, Abril 1980.

4.- ANTECEDENTES DIRECTOS

1.- M.Ribas i Piera, "Cataluña,Ciudad", en "Diario de Barcelona", mayo 1969.

2.- M.Ribas i Piera, "Present de les comarques a Catalunya", en "Serra d'Or", enero 1971.

3.- M.Ribas i Piera, "Sistemas urbanos y desarrollo regional", en "Estudios Regionales", Madrid 1976 (Intº. Nac.de Prospectiva y desarrollo económico).

4.- M.Ribas i Piera, "Las comarcas en la estructuración del territorio", ponencia en la III Reunión de la Asoc. Esp. de Ciencia Regional, Oviedo 1976. (texto ciclostilado).

5.- M.Ribas i Piera, "Què són i per a què les comarques", ponencia en la sección del ámbito VIII del Congrès de Cultura Catalana celebrada en la Seu d'Urgell el día 14-XI-76. (texto ciclostilado).

Però amb les limitacions per a l'evolució de la
ten d'Urgell, el qual amb el VIII del Congrés de
de Cultura Catalana

L'enfocament del tema de la "Divisió Territorial", en consideració al sentitament de la meua, i tant la generalitat amb el seu Estatut i una implantada, era indispensable atès que amb els anys transcorreguts s'era utilització oficial ad- ministrativa, la evolució de la vida social i econòmica fa veure que per sentir la conveniència de alguna modificació necessària en el contingut d'aquella estructura política administrativa per a la pràctica representació dels serveis públics de Catalunya.

D'entre els punts, sempre en acompanyament al concepte d'intercomunitat de que aquell divisió presentada com a comarcal. En part hi havia raó per a l'adopció, però per la limitació d'atribució de competències, la manca de denominació que ho devia succeir, ja en la reunió constituint que els delegats components de la mateixa demanaren a la Generalitat que s'encarregués dels punts de "Divisió Territorial", en era per a una forma adequada a la meua que vols assignava. Fare.

A més i'els recomanava per al establir les àrees de divisió del país, el efecte d'haver de funcionar en elles serveis públics en regions administratives for tingut en compte que no fossin masses i encara ponderades en quan- ta cosa superpès o producció.

I'ací per com arques propiament dites, i de la península, com el d'Alcázar o el d'Alcázar, per cas, no van poguer per uns territoris amb com- potències de serveis. És obviament d'una preveia que hi podria haver ciutats i viles altres que les re- negués com a centres, a les quals per escassetat de mitjà podria delegar.

Altament com fos que el comarcalisme era bon- na, sembla evident aleshores a la Comissió que sempre que a una divisió establerta i necessària a l'organisme comarcal, diríem comarcal.

Havia ac en sentit, el pensament que seria als elaboradors de la Divisió Territorial de la península. I ho feren amb la voluntat i força de sempre d'ofereir una estructura administrativa de la nostra organització de la nostra Carta

*St Bonifacio
Cataluña
1975*

Què són i per a què les comarques.

1. Les comarques, -i per tant també la divisió del territori de Catalunya que en

vul aquí anem a escatir-, són:

1er.: un fet estructural i territorial.

Es a dir que tota comarca té uns components relacionats entre ells mateixos; i que aquests components són físics, o sia visibles i localitzables - sobre el territori.

2on.: una realitat física que condiciona la vida social dels homes i dones - que hi viuen.

Es a dir, que la comarca té un component invisible, també estructural i paral·lel a l'estructura visible, que li fa ser instrument d'organització del poder, i per tant eventual palanca de progrés si s'utilitza adequadament, que vol dir amb sentit d'actualitat i visió de futur,

Aquestes són les preguntes liminars que jo faria:

1. Té sentit, encara parlar de comarques a Catalunya?

2. Recolza aquest possible sentit-contrasentit només en la seva actualitat-inactualitat, o bé anant més enllà en la seva utilitat-inutilitat per al futur econòmic, social i polític de Catalunya?

El ponent, que en començar ja ha contestat, vol afegir encara una altra precisió: la divisió territorial de Catalunya, seria una aplicació concreta de l'anomenada -amb majúscules- Ordenació Física del Territori, i en la qual, - una vegada més contemplem un instrument que si bé està ancorat en una entroncament d'espai i de temps, també està lligat al seral d'una estructura social progressiva.

fi de termes, l'Ordenació del Territori es proposa assegurar la comunicació dels seus habitants mitjançant l'accessibilitat.

*accessibilitat té limitacions. Unes són basades en la configuració física, d'altres en la distància (temps), d'altres en les relacions de dependència-submissió, i d'altres en allò que encara pugui quedar de llibertat individual.

questes limitacions fan que l'accessibilitat no sigui estosa -tota igual- sobre el territori, sinó que estigui localitzada i això ens permet parlar de pobles, ciutats, comarques i regions. Si a més ens adonem que a la localització s'hi afegeix una jerarquització diria de seguida que la base de la divisió territorial es troba en els assentaments humans evolucionats (pobles i ciutats) que són, alhora, gresol d'una manera de fer, i elements de l'estructura comarcal.

En abans, caldria preguntar-nos ara:

Es l'Urbanisme la base en què recolzen els fets territorials extensos, en són ara la comarca i la regió? Les enfilades de pobles i ciutats en o no són la recurrència necessària i potser insuficient per a establir una correcta divisió territorial de Catalunya?

la usura que aquestes respostes puguin ser afirmatives, ens permet guiar endavant en la consideració d'uns fets urbans diferenciats:

una banda, trobem a Catalunya fets urbans discontinus formats per un tot de petites poblacions agràries incompletes urbanísticament perquè penen d'un centre de negocis més gran i complementari, en el mateix no desequilibrat en raó d'aquella complementarietat. Es tracta de la estat-zocat, tant corrent encara avui a Catalunya.

front, o al costat d'aquest tipus, tenim molts exemples d'uns fets urbans continus, aglomerats, atapeïts, en què les dependències cap enfora són tan clares, i en els quals es pretén l'autosuficiència urbanística.

Són ciutats que han portat a l'entorn d'un nucli de cerceles extenses zones residencials en posició contínua, i per això només equiparades amb amb els serveis mínim quotidians.

L'evolució d'aquests dos tipus en el temps ens donaria un reguitzell de variacions que, a fi d'orientació, podrien ajustar-se a una taxonomia. Aquesta rígida i odiosa com totes les classificacions, només té com a valor fixar un intent de recertri que mai pot prendre's ni com a exclusiu, (algún cas pot classificar-se alhora en més d'una classe), ni com a ple (poden quedar classes buides), ni com a complet (poden haver-hi més classes).

Ab necessitats condicionants relativitzadors, la relació seria la següent: ni es combinen els dos tipus que he presentat abans amb el transcurso del temps a través de clares etapes urbanístiques:

ÉPOCA PRE-INDUSTRIAL
A. 1. Ciutat-comarca, centre de meitat i de ruralia agrícola que viu també amb formes pre-industrials.

Són exemples: Vic, Granollers, Olot, Figueras, Sort.

B. 1. Ciutat aglomerada fins a 300.000 hab.

Seria el cas de Barcelona fins el 1859.

ÉPOCA INDUSTRIAL
A. 2. Comarques que sobreviuen amb l'estructura aproximada de A.1, per que s'han industrialitzat poc, o perquè han encarrilat la industrialització subordinada a la base agrària.

Són exemples actuals: els casos de Vic i Olot.

B. 2. Ciutats radiocèntriques, clarament excessives, en la qual la dimensió horitzontal desvirtua l'homogeneïtat, perquè no tothom pot participar del centre únic.

Seria el cas de Barcelona fins a 1.900.

ÉPOCA DE LA SEGONA REVOLUCIÓ INDUSTRIAL

A.3 Comarques segons l'esquema tradicional de A.1 i després A.2, connectades i deponents, formant sub-regions amb una o diverses capitals.

Per exemple: Vegueria de l'Ebre, conjunt sub-regional del Segrià, l'Urgell, la Segarra, i la Noguera.

B.3 Metropolità i àrees metropolitanes (aquella és la causa i aquestes són l'efecte), escapades sobre antigues comarques, en un procés caracteritzat per la seva estructura difusa, d'especialització segons els centres, i de pluralitat de centres.

És el cas de Barcelona, però també i en to menor, els casos de Sabadell-Terrassa i de Badalona.

És el cas de Tarragona - Reus - Valls.

És, a l'estiu, el cas de Sant Feliu - Palafrugell - Palamós.

Ab aquests materials o ingredients, hom pot aventurar una PREVISIÓ DE FUTUR, important perquè suposa en mans de qui l'accepta, un estri de treball en la configuració i en la divisió territorial.

En ella, els dos tipus A i B es fan indistingibles, i es pensa operativament en una sola cosa: les sub-regions o les regions urbanes. Compostes de:

- una o diverses Àrees Metropolitanes;
- una o diverses comarques (tipus A.2 i A.3) a l'entorn d'elles,
- més aquelles comarques autàniques "perifèriques" on les limitacions del territori impossibiliten la metropolitanització.

Aquí, encara, la base urbana i metropolitana justifica un possible tractament.

I és efectivament aquest enfoc urbanístic el que pot donar una estructura que ser- veixi com a criteri per a una divisió comarcal i territorial de Catalunya ?.

I Són realment les regions i sub-regions urbanes les pedres de toc a les que caldrà acudir per a un tractament objectiu del territori català?

3. El que s'acaba de dir a l'epígraf anterior, pretén assenyalat un mètode estructural per a una certa objectivització en l'anàlisi comarcal.

No es parla de límits, sinó de centres.

No es parla de centres d'una sola categoria, sinó de diversitats, de jerarquia, d'especialització, de diversificació.

No es parla de dependència, (relació unívoca) sinó d'interaccions biunívokes.

Crec fermament que al llindar de la futura revisió de la divisió territorial de Catalunya s'hi ha de posar aquesta dos principis:

a) les diferents comarques no pertanyen a una categoria homogènia. Aprofitant una frase del llenguatge quotidià, diríem que "hi ha comarques i comarques".

b) consegüentment, la super-comarca, sub-regió o regió (com calgui dir-ne) és la unitat operativa eficient, ja que a l'incloure diverses comarques estructurades, recull llurs diverses característiques i acull una estructura de relacions ja existent al seu interior.

La funcionalitat, o sia el "per a què" del títol d'aquesta ponència, queda clar que caldrà cercar-la a nivell supra-comarcal més que no pas comarcal.

Això, al meu entendre, minimitza problemes ja clàssics que sorgeixen quan es comença la discussió de la Divisió Territorial del 1936. Tant se val que el Tarragonès sigui un invent polític, si el que compta és la regió urbana a la que pertany. No hi fa res que el Montsià no tingués grux històric el 1936, si el que val és la Vegueria del Baix Ebre. Pot hi fa que Figueras i Palafrugell estiguin molt lluny, en bastants sentits, i una de l'altra si el que pesa és llur complementarietat dins la futura Regió urbana i metropolitana de la Costa Brava - Empordà.

D'altra banda una elemental anàlisi lingüística ens aporta algunes notes del concepte de comarca que ajuden a configurar el "per a què" que busquem.

"Comarca", en documents de l'Estat Mitjà, significa els límits, els extrems d'una entitat major que és el Regne Medieval. Això recalca la idea de singularitat i d'especialització que ja havíem comentat.

Comarca és també paraula molt pròxima a Marca o comtat. Aquí cal veure-hi la nota d'autonomia en raó de la singularitat evident.

Finalment, i en un sentit molt més modern (del que fins i tot se'n fa regió Cordà en el seu llibre), comarca és el que envolta i depèn de la ciutat. Ara, la nota d'urbanitat és la que ressalta.

Urbanitat, singularitat i autonomia són els resultats d'aquesta anàlisi i són també les notes que responen al "per a què" de la divisió territorial.

La divisió provincial d'Espanya de 1933, a les antípodes d'aquestes notes que acabem d'assenyalar, hauria volgut ésser com una quadrícula homòrfa i homogènia, per a desconcentrar sense minva de poder al centre, i amb una enorme facilitat per a controlar cada racó de la quadrícula.

Contràriament, la divisió territorial de Catalunya que es demana basa - al meu parer - en les notes d'urbanitat, singularitat i autonomia dels seus components, ha de servir per descentralitzar, traient poder del centre per passar-lo a les comarques, enteses com a complexos urbans de molt variades formes, aptes per a convertir llurs habitants en ciutadans.

Diferents nivells de regions o sub-regions, diferents comarques, dins de cada regió o sub-regió, diferents estructures urbanes dins de cada comarca.

Cada regió o sub-regió seria aleshores com una extensa ciutat, continuament urbana però discontinuament edificada, que tindrà de l'expansió

urbana als criteris per a la seva diferenciació.

Així el límit dels 200 - 300.000 habitants i el radi de 50 Km. farien, aproximadament, el llinar propi de l'agrupació regional o sub-regional, perquè corresponen, respectivament, al llinar en el que la ciutat estigué perd la seva unitat, i a la distància en que els recorreguts poden en-cara anomenar-se urbans ja que no ultrapassen una hora de recorregut.

Amb aquests criteris el ponent que ja fa temps i per via d'experiment va assajar una estructuració urbana de sub-regions i comarques basada en el Cens de 1960, ha volgut repetir l'experiència, però afegint-hi ara:

- l'actualització de les dades demogràfiques amb el Cens de 1970.
- la superposició de les àrees proposades i la divisió del 1966.
- la singularització de les àrees proposades, que no totes tenen el mateix caràcter ni paper.

D'aquest exercici d'aplicació n'ha resultat un croquis entenedor, en el que sobre el territori de Catalunya - Principat, s'hi arregenoren diverses sub-regions urbanes (que ja ho són, o eridades a ser-ho amb l'esforç voluntari de l'acció ordenadora i política). Són les següents:

- Regió urbana de Barcelona. Més de 3.000 milers d'habitants. Dimensió demogràfica que sobrepassa tot possible equilibri. Caldrà anar diferenciant en ella les localitats perifèriques que ajudarien a estructurar-la més homogeniament: per exemple, Mataró-Granollers, Sabadell-Terrassa i Martorell-Gavà. Però mai Sant Cugat.

- Regions urbanes, de metropolitenisme incipient, (una no tant, l'altra sí) situades a la costa, al Nord i al Sud de l'anterior. Ens referim respectivament al triangle Reus-Valls-Tarragona, (306 milers d'habitants) i al conjunt Girona-Costa Brava (248 milers d'habitants).

- Dues regions-ròtula estan situades simètricament i enmig de les anteriors Al Nord de Barcelona, la que en podríem dir Regió del Tordera (120 milers d'habitants) que recull la Selva meridional i l'alt Maresme a l'entorn d'un

quell riu.

Al Sud, el Penedès (amb el Garraf), balancejant-se entre el Baix Llobregat i l'Alt Penedès (132 milers d'habitants).

- Quatre regions relativament homogènies ocupen la Depressió Central i el curs català de l'Ebre:

De Nord a Sud: la regió de Vic i Olot (145 milers d'hab.)

la regió de Manresa-Igualada (258 milers d'hab.)

la regió del Segre i el Pla d'Urgell (332 milers d'hab.)

la regió de l'Ebre (163 milers d'hab.)

Cap d'elles no presenta avui fenòmens de metropolitenització, però totes elles, tenen condicions equívocament al territori i a llur accessibilitat per a esdevenir veritables regions urbanes.

Resta per completar l'esquema, considerar el cas de les comarques budes (i en resisteixo a dir-ne "comarques per tancar").

En tracta del Pre-pirineu i Pirineu. Malgrat que no es nega la possibilitat d'una regió de la Muntanya, sembla que això arriba en contra dels principis que en aquesta ponència s'exposen, per manca d'una estructura urbana i poblacional prou forta per a vèncer les indubtables limitacions físiques que el territori i el clima hi presenten.

Conseqüents amb els principis, a l'esquerra s'ha optat per a la "perifoneja exterior" o perifèria de les grans regions de la plana (Depressió Central).

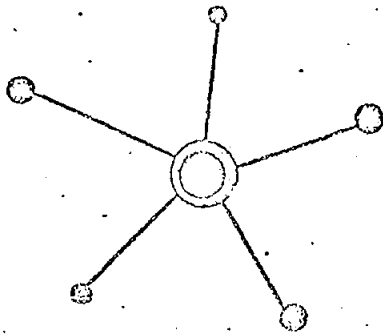
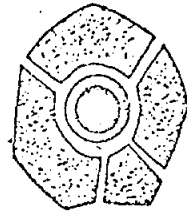
Així, seguint el camí de les valls, Aran, Pallars, i Urgell es troben a la plana del Segre-Urgell; les comarques del Cadí (Solsonès i Berguedà) farien cap al Bages; i la Cordunya s'uniria a Ripoll per la Vall de Ribes, mentre el camí tradicional del Berguedà no es faciliti amb una gran obra d'infraestructura.

Aquest és el resum de l'experiment, del tot discutible, que s'ha portat aquí més com un exercici pràctic de tot el que la Ponència vol afirmar i suggerir, que no pas com a resultat fiable.

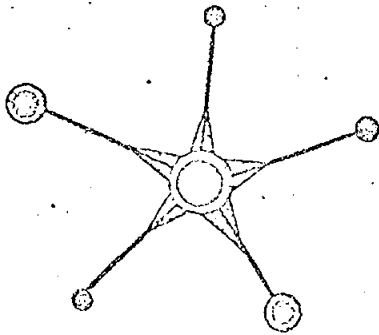
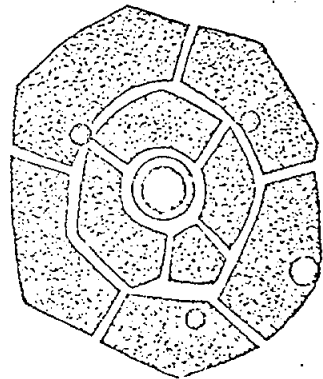
Barcelona, Novembre del 1976

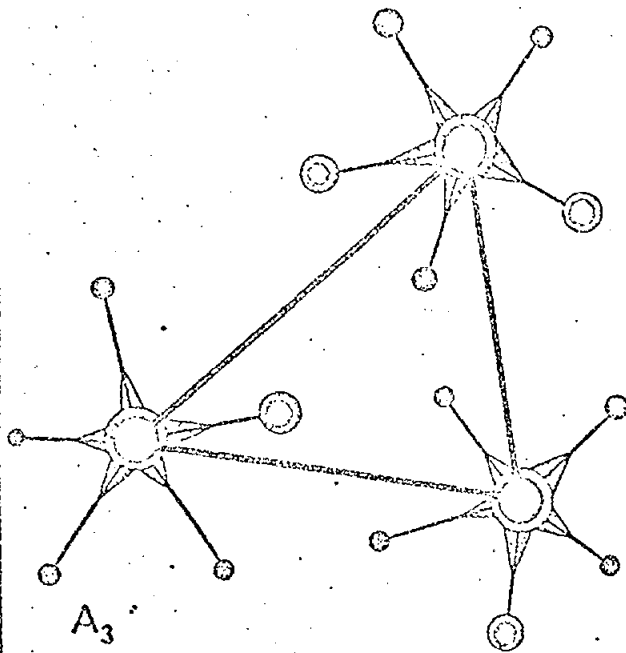
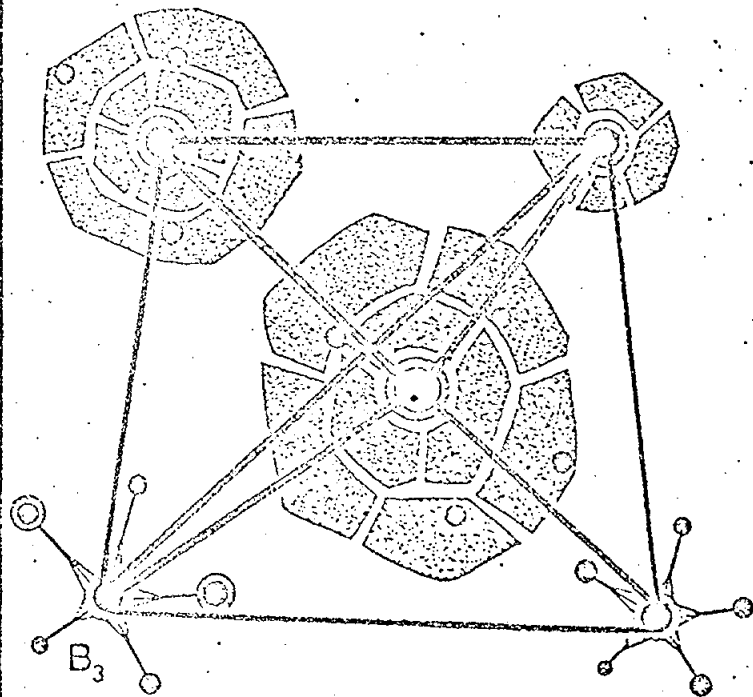
PRE-INDUSTRIAL

 A_1 B_1

INDUSTRIAL

 A_2 B_2

2ª REVOLUCIÓN INDUSTRIAL

 A_3 B_3

INFLUÈNCIA DEL NOUS FETS UNANS I TERRITORIALS EN LA DIVISIO COMARCAL DEL 1936

En els darrers 40 anys, la societat catalana, ha experimentat canvis notables.

Els canvis no solament s'han produït en els aspectes que foren considerats com a determinants per la potència de la Generalitat que estudià la divisió territorial de Catalunya.

També s'han produït fenòmens nous, no típics encara el 1936, que segurament haurien estat tinguts en compte per la potència si en aquell moment s'haguessin plantejat amb l'amplitud i l'intensitat que tenen actualment.

Tant els uns com els altres obligarien a reconsiderar avui - prenent com a base la del 1936 - la divisió territorial per a l'administració moderna del país. Qüestions com l'increment i la nova distribució de la població, els canvis experimentats per l'agricultura, l'indústria i les comunicacions, així com els nous assentaments urbans i les noves activitats del temps lliure, són les que m'interessen portar avui aquí, encara que sigui breument, per considerar com han repercutit o poden repercutir en l'administració del territori.

1. La població. Catalunya ha doblat gairebé la població. Aquest important canvi quantitatiu s'ha produït en condicions qualitatives que convé de remarcar.

- El model de creixement seguit, ha fet que tant l'emigració exterior com les migracions internes, hagin fomentat el desequilibri entre les comarques. Les comarques que envolten la capital, han estat sotmeses a l'allau migratori de l'exterior i de les comarques agrícoles sense futur.

- La meitat occidental del Principat que compren les terres de l'Alt Urgell, el Solsonès, la Segarra, la Conca de Barberà, el Priorat, la Ribera d'Ebre, la Terra Alta, i totes les comarques de ponent, ha perdut població.

El Segrià és la sola comarca de la Catalunya occidental que ha guanyat població, bàsicament per causa del creixement de la ciutat de Lleida.

- A la part oriental, el creixement s'ha concentrat a les comarques centrals i costaneres. La participació de la regió de Barcelona en la població del Principat, ha passat d'esser el 57 % l'any 1936 al 68 % l'any 1970.

Dins aquesta marxa rogió i deixant de banda el fenomen urbà del Barcelonès, la Comarca del Vallès Occidental, ha més que triplicat la seva població del 1936.

- Son fets que s'oposen una important modificació de la situació de fa 40 anys. Per una banda, les comarques que perden població, són les de menor pes demogràfic i cap d'elles ha presentat cap signe de recuperació del 1930 ençà.

El manteniment de les condicions mínimes per a fer possible la vida d'una societat moderna a l'escala comarcal, es cada vegada mes difícil (- al Pallars Sobirà només hi restaven 7.000 habitants - c. 1970). Son comarques amenaçades de perdre el seu contingut humà per l'emigració constant. Si la tendència no es modifica, no hi ha més remei que plantejar-ne l'agrupament o l'assimilació per tal d'aconseguir el nivell demogràfic mínim que permeti desenvolupar de tots els serveis i equípaments indispensables a una societat desenvolupada.

- Per altre banda, les comarques de gran densitat i creixement incontrolat que coincideixen en territoris poc diferenciats físicament, poden perdre l'identitat en esborrar-se els trets característics per la formació de "continuum" urbans com els que s'esten consolidant entre el Vallès Oriental i l'Occidental o entre les tres comarques del Camp de Tarragona.

2. L'agricultura. El camp ha experimentat notables transformacions.

L'agricultura actual, tot i arrossegant greus problemes estructurals, poca cosa té que veure amb la de 1936.

- La motorització ha estèvingut intensiva i ha desaparegut gairebé la tracció animal. El rati d'accio del pagès i la seva capacitat de menar terres s'han incrementat notablement. Els conreus no rendibles han estat abandonats i ha millorat el rendiment de les terres fèrtils.

- El model d'exploatació agrària, que en bona part del País fou tradicionalment dispers, de petits nuclis - masies o noblets de menys de 1.000 habitants - en camps homogenitzats pel territori, ha canviat. Una gran part dels municipis de menys de 1.000 habitants de la Catalunya agrària, estan immersos en un constant procés de despoblament i molts d'ells resten definitivament abandonats.

Perden població:

55 dels 36 municipis de menys de 1.000 habitants de l'Alt Urgell

14 dels 19 " " " " " de l'Alt Camp

17 dels 20 " " " " " de la Garrotxa

15 dels 16 " " " " " del Noya

20 dels 21 " " " " " del Berguedà

- La manca d'alternatives al treball al camp, ha fomentat el despoblament de certes comarques de base agrícola. La precarietat de la infraestructura i dels serveis en els petits nuclis de població, n'han accelerat el procés.

- Els mercats agrícoles, que foren decisius a l'hora de definir la divisió comarcal del 1936, també han experimentat modificacions. Els petits mercats han gairebé desaparegut i els grans han aixamplat el radi d'acció i el grau d'especialització.

- Malgrat això, a les comarques equilibrades, les estructures de relació es mantenen amb gran força. Però caldria comprovar si les noves alternatives no donarien un altre contingut a les relacions internes de cada comarca i a les relacions intercomarcals. Casos com el creixement de l'indústria al bell mig del quadril·later que formen Lleida, Les Borges Blanques, Tàrraga i Balaguer, a la zona fronterera de 4 comarques haurien de fer-nos pensar si no són la conseqüència directa d'una explotació agrària unitària a la zona regada pel canal d'Urgell. - El mateix caldria dir del Baix Ebre i el Montsià en el sector del delta.

3. L'indústria. No em consta que la qüestió dels assentaments industrials jugés un paper decisiu en els criteris emprats per la potència en proposar la divisió comarcal de 1936. L'indústria en aquells moments es concentrava majoritàriament a la ciutat de Barcelona i a les ciutats del seu entorn, a les ciutats tradicionals industrials de Sabadell, Terrassa, Mataró, etc. i al llarg de les conques industrials del Llobregat o del Ter. Però, excepte en el cas de les conques industrials, l'indústria restava imbricada o en contacte immediat amb els cascos urbans de les poblacions. Les dificultats de transport i la precarietat de la xarxa de comunicacions feien impossible el trasllat del personal i de les mercaderies a llocs

allunyats dels nuclis urbans. Quan per les raons que fos no hi havia altre remei que situar l'indústria allunyada de les poblacions, hom construïa les colònies industrials.

- Però en el carrer 40 anys, s'ha produït un canvi total en aquest aspecte. Les indústries han abandonat els nuclis urbans i s'han escampat per tot el territori que reunia bones condicions per al seu assentament. L'indústria ha saltat de Barcelona. I encara que, per la precarietat de la xarxa infraestructural i de serveis, i per la manca d'una veritable política regional de desconcentració industrial, el salt fos de curta volada i les indústries no anaven més enllà del Vallès o del Baix Llobregat, no per això el canvi dels nous assentaments industrials ha deixat de modificar les relacions comarcals e intercomarcals.

- En certa lloc, com el Vallès o el Camp de Tarragona, la massa d'establiments industrials, eren un continuïtat construït de tal densitat, que evitava l'especialització dels treus fisiogràfics de caracterització comarcal, i més els d'aquestes comarques, que no tenen uns límits geogràfics molt potents. Els problemes del lligam de la xarxa infraestructural, del mínim de servei o del control de la contaminació, depassen els estrictes límits comarcals i inclinen a donar a l'indústria un paper entre les variables a tenir present en reconsiderar la divisió del territori.

4. Els nous assentaments humans.

- L'explosió urbana de la Regió de Barcelona s'ha produït sobre un territori sense institucionalitzar (l'Àrea Metropolitana segueix essent una entitat política i administrativa als 12 anys de la seva formulació teòrica).

El creixement dels nuclis urbans, ha estat presidit per l'anarquia i l'improvisació. La precarietat tècnica, política i econòmica de les administracions locals, ha afavorit tota mena de irregularitats, i com ja he dit en parlar de l'indústria -curtament caracteritzant-, en certa lloc el canvi urbanístic ha estorbat fins i tot la diferenciació física entre comarques.

- Un fet nou, les urbanitzacions de segona residència, o de residència temporal s'incorpora, com a fenomen del nostre temps, per afegir confusió al mapa de l'ocupació del territori.

- Per altra banda les explotacions turístiques, han donat un nou model d'assentament humà, la ciutat allargada sobre la costa en la que els municipis d'ençà de Sant Feliu de Guírdia fins als altres en una llarga fila d'establiments hotelers. Una ciutat fantasmal a l'hivern, però que reclama a l'estiu tots els serveis d'una comunitat organitzada.

- Aquests nous assentaments han creat nous noves estructures de relació que es superposen a les estructures comarcals tradicionals. Qui pot dubtar avui, per exemple, que a la Costa Brava, davant de l'estructura de relació comarcal tradicional, hi ha un altra estructura de relació lineal, paralela a la costa, en la que el paper de les capitals de comarca com Santa Coloma de Farners o La Bisbal, queda en segon terme.

- El mateix em dir encara, que sigui repetir conceptes, pel que respecta a l'ocupació urbana del Vallès i del Camp de Tarragona. Cal preguntar-se: El Vallès o el Camp, poden encara avui ésser compartimentades en 2 i 3 comarques respectivament, quan l'ocupació del territori fa pensar més en unes grans comarques integrades en una regió metropolitana, amb pluralitat de centres alternant connectats entre ells?

5. Les comunicacions. La facilitat de comunicacions, per si mateixa, no comporta una modificació de l'estructura territorial. Però el fet possible una millor interconnexió de les parts afavorides per la xarxa viària -telefònica es un dels factors que es a la base de totes les transformacions que han experimentat el camp, l'indústria, els nous assentaments humans i les costums.

- La millora de les comunicacions i dels medis de transport, ha desenvolupat físicament a la gent del territori, ha provocat el poblament d'unes regions i el despoblament de les altres, ha canviat l'estructura dels mercats agraris i n'ha fet créixer el radi d'influència, ha possibilitat la separació de les indústries dels nuclis de població i l'ocupació del territori intersticial, ha permès la pràctica massiva d'activitats de lleure, i es condició indispensable pel bon funcionament de les àrees metropolitanes.

- Per això la política de les infraestructures del transport i de les comunicacions es fonamental pel desenvolupament equilibrat d'un país modern. I per això també, una bona part dels desequilibris comarcals que patim, es deguda

a l'ausència d'una política coherent en aquesta matèria. Casos com el de l'eix transversal de Catalunya, fonamental per la vida de diverses comarques, projectat ja per l'enginyer Miquel Oms al servei de la Generalitat avans de la dècada del 1939, i encara sense construir, tot i que s'en discuteixen les variants, son exemples d'incoherència que una planificació escaient hauria evitat.

- El territori a grans trets no canvia; la geografia física permancin gairebé immutable; però els nous fets urbans i territorials no solament han modificat els tipus i la dimensió dels assentaments. L'estructura de relacions i per tant la base humana de caracterització comarcal ha estat fortament modificada, més enllà de que un creixement estadi de la població podria donar a entendre.

- Per això crec que, tot i prenent com a base l'experiència de la Divisió Territorial del 1936, s'hauria d'obrir un ampli debat a totes les comarques del nostre país per tal, no de qüestionar-ne la validesa, si que però de conformar-les i ajustar-les d'acord amb la realitat de la nova situació.

Lluís Cantallops - Novembre 1973

CONGRES DE CULTURA CATALANA

AMBIT VII. L'ORDENACIO DEL TERRITORI

debat sobre la divisió territorial
de Catalunya. La Seu d'Urgell. 14.11.76

ponent: Marçal Tarragó i Balaguer

Ales obres s'entenen no s'ha intentat en cap moment avançar una teoria sobre l'objecte del debat així, malgrat els motius, i amb reconeixement per saber el que hem aconseguit, introduir un dels temes que caldria profunditzar: per a què una divisió territorial?

1.- El debat que avui obrim en el marc del Congrés de Cultura Catalana té com objecte principal la divisió territorial de Catalunya. Aquest simple enunciat comporta ja dues qüestions que ens sembla útil remarcar: és un debat que, malgrat que avui s'obri en el marc de l'àmbit d'Ordenació del Territori, és fet va començar el mateix dia en que s'iniciaren els treballs de la Ponència que la Generalitat de Catalunya va encomanar per dur a terme aquesta tasca; i és un debat en el que el Congrés de Cultura hi hauria d'aportar fortes novelles contribucions de tipus històric, científic i tècnic polític que entre tots considerem necessàries, però que, en un ordre normatiu, només el podrà cloure la voluntat lliurement expressada del poble català en els organismes legislatius autonòmics. En sengen il·luc, l'enunciat parla de divisió territorial i no de divisió comercial. I el com ens assenyala fa uns dies Pau Vila, l'encènrec que la Ponència va rebre de la Generalitat fou l'establir una divisió comercial de Catalunya, i el primer acord que va prendre la Ponència fou, precisament, canviar l'objecte de l'encènrec i realitzar una divisió territorial. En aquest punt, i en unes declaracions del mateix Pau Vila a un parir de l'època (1), hi trobem un primer eix, per tal de definir el per a què, l'objectiu d'una divisió territorial: es tracta de definir un territori per a dur a terme, en les millors condicions de servei, l'administració dels afers públics en aquest territori, és a dir

La Seu d'Urgell, novembre 1976

DIVISIO TERRITORIAL COM A MARC D'ADMINISTRACIO DELS AFERS PUBLICS.

2.- A Catalunya es particularment viva, tant des d'una perspectiva històrica com social, l'existència de les anomenades comarques. La delimitació exacta de les comarques, el seu nombre, etc., han variat amb l'esdevenir del temps (2) i inclosos en un moment determinat seria difícil arribar a un pla acord per a definir-les. Malgrat tot, és un fet incontrovertible que el sentiment de pertinença a una comarca determinada, de considerar la pròpia comarca com l'espai territorial en el que es desenvolupen activitats de tot tipus, etc., és un fonament

CONCEPCIO SOBRE EL PER A QUE UNA
DIVISIO TERRITORIAL. LA DIVISIO
TERRITORIAL DE CATALUNYA.

enfront de la concepció col·lectiva. És a dir,

LA GRÀFICA QUE ACOMPANYA AL·LEU TIU DE PERCEPCIÓ D'UN ESPAI TERRITORIAL

2.- Entenc que utilitzar les definicions que els diccionaris donen dels mots amb fins de precises científiques pot conduir a grans errors, ens sembla útil comparar la definició que el Fedor donava de comarca amb la que pot llegir-se a la Gran Enciclopèdia Catalana (3). L'afegit de la G.E.C. al diccionari normatiu: "unitat administrativa" és una unitat superior, indicant-se amb entitat local" ens sembla particularment útil per a poder de referir al fet que, a Catalunya, la comarca és una entitat realment, a moltes coses sembla la més adequada, per a procedir a una Divisió Territorial com la que s'ha definit i amb els fins que s'indiquen a continuació. Es a dir

LA COMARCA COM UNITAT BASICA D'UNA DIVISIO TERRITORIAL PER A CATALUNYA

3.- Aconseguint, en un article sobre la divisió territorial de Catalunya (4), s'ha plantejat el caràcter d'acte de poder que tota divisió territorial comporta.

En una divisió territorial determinada intervenen en ella mateixa tot un ordre polític per al territori que s'indica. La divisió en "províncies" imposada a Catalunya el 1800 i que, exempta en certa i concreta parades, ha estat vigent fins avui, mostra d'una forma particular el paper de les comunitats locals, el paper de les distintes regions i nacionalitats dins d'un Estat Espanyol, únic, unitari, centralitzat i, per tant, centralista. Era una divisió feta per a donar i no per a servir o administrar el país. Al marge de l'arbitrarietat de la divisió provincial, dels grans errors que podrien trobar-hi (inconsistència en un o altre punt) sembla que bona part de la crítica caldria centrar-la en el vi-ci d'origen que representa la finalitat de domini com a criteri per a la divisió de l'Estat en Províncies. És a dir,

TOTA DIVISIO TERRITORIAL INCORPORA UN PROJECTE POLITIC. EL PROJECTE POLITIC QUE HI HA DARRERA LA DIVISIO PROVINCIAL SIGNIFICA EL DOMINI DE CATALUNYA EN UN ESTAT CENTRALISTA I NO PAS UNA VOLUNTAT DE SERVEI.

5.- Si s'entén una divisió territorial com un marc per a l'administració dels afers públics en un territori determinat, cal preguntar-nos, doncs, en el cas de Catalunya, quins són els serveis que cal "territorialitzar", que cal administrar, en

com cal fer-ho i, en definitiva, amb quin projecte polític cal contemplar-ho. És evident, doncs, que aquí hi poden entrar -i de fet hi són- concepcions polítiques i socials, que en el fons hauren d'expressar interessos polítics i socials determinats. Malgrat tot, i tenint com a base el terreny col·lectiu que s'ha anat expressant en les instàncies unitàries catalanes podriem assenyalar com a finalitats d'una divisió territorial per a Catalunya:

a) Aconseguir trencar progressivament amb els desequilibris territorials (tant demogràfics com d'activitat econòmica) que han conduït a una situació com a real d'ultraconcentració a les zones costaneres -i més particularment als voltants de Barcelona? i la desertització d'una part important del territori fins a possibilitar que el país de nosaltres hagi fins i tot insinuat la necessitat de "tancar" certes comarques.

b) Engegar una planificació econòmica que, amb un màxim de garanties col·lectives, conduïxi a aquest equilibri. Part de les mesures de la planificació tindrien una dimensió territorial que caldrà inscriure en determinades circumstàncies.

c) Planificar urbanísticament, en forma acurada i d'acord amb els interessos majoritaris, el territori, tant en el seu conjunt com a cada una de les zones d'habitatge i activitat i les seves corresponents realitats.

d) Dotar les col·lectivitats dels equipaments socials necessaris amb un criteri clarament preestablert de prioritat de la rendibilitat social sobre la rendibilitat purament econòmica d'un cert nombre d'aquest equipaments (l'ensenyament, el sanitari bàsic, l'esportiu i del lleure, etc.). Aquests equipaments, tal com s'ha expressat en repetides ocasions els últims anys, haurien de funcionar en base a la gestió compartida per part de l'administració autònoma, els països i els treballadors dels diferents equipaments col·lectius. Aquesta gestió hauria d'anar acompanyada d'un control democràtic sobre el funcionament. Una concepció d'aquest tipus difícilment pot lligar amb braços de servei massa amples o amb criteris de gestió en funció d'unes bases mínimes de població que els facin rendibles econòmicament.

e) La realització, en forma mancomunada, de certs serveis tècnics i obres públiques (abocadors d'escombreries, serveis d'aigües, serveis de transports col·lec-

... (etc.) ... al seu funcionament d'altim i que horts venades
... l'altit reduït d'un terme municipal.

La definitiva,

UNA DIVISIO TERRITORIAL PER A REEQUILIBRAR EL TERRITORI, DESEMI-
NAR LES TARNES DE PLANTIFICACIO ECONOMICA I URBANISTICA, DO-
TAR ELS EQUIPAMENTS COL·LECTIUS NECESSARIS; GESTIONAR-LOS I CON-
TINAR EL SEU FUNCIONAMENT, REALITZAR SERVEIS TECNICS I OMBRES PU-
BLICS EN FORMA LINGÜÍSTICA.

1.- Ha estat ja que tota divisió comercial incorporava un projecte polític. Ens
calia, doncs, aconseguir algun dels tres principals que, en aquest sentit, haurien
de configurar una nova divisió administrativa territorial. De nou hem de tornar a re-
cordar els punts que ja avui tenen el recolzament més ampli a casa nostra.

a) Una divisió per a l'autonomia. En a dir, una divisió territorial que serveixi
a l'organització del país en el que, avui per avui, es concentra en el "reestabli-
ment provincial" de les institucions i principis configurats en l'Estatut de 1932".

b) Una plena autonomia municipal i de cada una de les comunitats en que s'es-
tructurà la vida local als seus diferents nivells (comarques, regions, vagues, etc.)
a les institucions d'administració que es determinin.

c) Aquesta autonomia de la vida local, dins l'autonomia nacional, hauria d'e-
star condicionada a la reconeguda representativitat i participació política a co-
munitat dels nivells.

d) Com projecte polític a més llarg termini, aquí sí que cal afirmar que depen-
dria de les opcions de cada grup en concret. Es pot essenciar, en el ja esmentat
marc unitari en el que hem hagut volgut inscriure aquestes reflexions, que serà
el servei de Catalunya i amb un marcat caràcter progressiu.

Es a dir,

UNA DIVISIO TERRITORIAL EN EL MARC DE L'ESTATUT, AMB UNA PLENA AUTOP-
REGIA DE LES INSTANCIES DE PODER LOCAL, AMB UNES UNITATS DE BASE QUE
SIGUIN MARC DE PARTICIPACIO POLITICA DE LA COL·LECTIVITAT, AL SERVEI
DE CATALUNYA AL SI D'UN PROJECTE POLITIC DE CARACTER PROGRESSIU

7.- Una divisió territorial del tipus de la que hem fet esment ha estat vigent

a Catalunya en èpoques recents. L'Estatut de Núria, l'Estatut de 1932 i l'Estatut
interior de Catalunya de 1933, preveïen la facultat d'establir les demarcacions
territorials convenientes (5). La llei municipal de 1934, regulava els termes on
que es podien associar diversos municipis (6), finalment, per decret del govern
de la Generalitat de 1936 i de desembre de 1936 s'establí la divisió territorial
de Catalunya (7).

Es a dir,

A CATALUNYA HI HA UNA EXPERIENCIA HISTORICA RECENT DE FUNCIONAMENT D'
UNA DIVISIO TERRITORIAL AMB CARACTERISTIQUES SEMBLANTS A LES QUE NEM
EXPRESAT.

3.- No cal menysprear la necessitat d'una divisió territorial que ens serveixi.
per a analitzar els diferents aspectes de l'activitat a Catalunya, per arribar a
un millor coneixement del funcionament comprasiu del territori. La referència
"provincial" de la majoria de les dades ha significat, als últims anys, nombroses
dificultats per a concloure bona part dels estudis que haurien estat necessaris.
Ens sembla de justícia retro homenatge de gràtias als d'aquí a alguns estudis
nos i a alguns comptats serveis d'estudis privats i oficials que per a les seves
tasques d'investigació, tot salvant les dificultats que anomenàvem, han uti-
litzat la divisió territorial de 1936, permetent així un millor coneixement de la
realitat de Catalunya.

Es a dir,

HALORAT TOTS ELS INTENTS UNIFORMADORS DE LES "PROVINCIES", LA DIVI-
SIO TERRITORIAL DE 1936 HA SERVIT DURANT ELS DARRERS QUARENTA ANYS
PER AAR REFERIR EL CONEIXEMENT COL·LECTIU DEL PAIS, TOT I MANTENINT
VITU UN IMPORTANT PATRIMONI CULTURAL COM ES AQUESTA EINA DE TREBALL.

LA SEU D'URGELL
novembre 1978
m.t.b.

Notes

(1) "El nucliament l'estructura del terreny ens donava les comarques fetes, no hi havia tanta dificultat d'entendre's pel que fa a la divisió comercial, no hi havia diferències remarcables entre les nomenclatures conegudes." La Publicitat, Barcelona 10.05.32. Citat per Carles Carreras i Vorteguer a "Les Comarques de Catalunya", Arreu, número 8. 10-06.10.73.

(2) La Gran Enciclopèdia Catalana cita més de 20 divisions comercials diferents (amb un nombre de comarques pel que fa al Principat que oscil·la entre les 12 i les 55).

(3) Diccionari General de la Llengua Catalana. Comerç f: "Extensió de territori a la qual donen una certa unitat les relacions de veïnatge entre els llocs que le formen, certes condicions naturals, el record de desaparegudes demarcacions, etc.

(4) Carles Carreras i Vorteguer a l'article esmentat.

(5) Estatut de l'Ària de l'Al. Plebisicitat el 2 d'agost. Decret de la Generalitat de Catalunya 11.07.21 : Art. 13: "correspondrà a la Generalitat de Catalunya la legislació exclusiva i l'exercici directe en les funcions següents: ... b) El règim municipal i la divisió territorial de Catalunya. La llei de règim local reconeixrà als organismes locals plena autonomia per al govern i direcció de llurs interessos peculiars, i els concedirà recursos propis que s'atendran els serveis que siguin de llur competència."

Estatut de Catalunya de 1932. Aprovat a les Corts el 9.9.32 i 5.10.32 . Art. 10 "correspondrà a la Generalitat de Catalunya la legislació sobre el règim local

que reconeixrà als Ajuntaments i darrers Corporacions administratives que creï plena autorització per al govern i direcció dels seus interessos peculiars i els hi concedirà recursos propis per atendre els serveis de la seva competència... per el compliment d'aquest fi, la Generalitat podrà establir, dins de Catalunya les demarcacions territorials que cregui convenient."

Estatut interior de Catalunya 1932. Aprovat al Parlament el 25.05.33. Signat per Francesc Macià el 26.05.33. Títol IV: Règim Local. Art. 53. "per a l'organització i funcionament dels diferents serveis de la Generalitat el territori de Catalunya podrà ésser dividit en les demarcacions que la llei determini".

(6) Llei Municipal de 5 de gener de 1924 Títol II Associació de Municipis.

Art. 15 "Els municipis podrán associarse per a complir alguns dels fins que els assigna aquesta llei, així com per a sol·licitar i explotar obres o serveis de la competència municipal..."

(7) Decret del Govern de la Generalitat de 27.03.33 Divisió Territorial. "... el territori de Catalunya es dividirà en les següents Regions: Regió Primera que comprendrà les comarques de ..."

Decret del Govern de la Generalitat de 23.12.35. Divisió Territorial. Exposició de motius. "... per a governar Catalunya des de Barcelona calien unes divisions adaptades a les característiques de la nostra autonomia i basades en les realitats naturals i econòmiques de la terra... La Generalitat de Catalunya, recollint l'animadversió que sentia el poble vers la divisió contralista i l'anhel de veure reconegudes les comarques com a organismes administratius, ha promogut aquell Decret... Art. 1er. El Territori de Catalunya resta dividit en regions i aquestes comarques..."

Ordre de la Conselleria d'Economia de 10.07.32. Publicació de la Divisió. "... la Divisió Territorial de Catalunya: ... obra preparada pel Departament tècnic d'aquesta conselleria presentant la vigent estructuració política administrativa de Catalunya" . (El subratllat es nostre. m.v.)

Article d'ENRI GACHE per al "Diccionari de les Cifres Socials als Països Catalans", patrocinat per la Fundació Jaume Bofill i a publicar a Edicions 62

DIVISIÓ TERRITORIAL. La Ponència per l'Estudi de la Divisió Territorial de Catalunya fou creada el 16 d'octubre del 1931 per iniciativa del Conseller de Cultura, Ventura Gassol, i per acord del Consell de la Generalitat de Catalunya. En principi el president era el Conseller de Cultura, el vice-president Pau Vila i el secretari Josep Iglésies, però més endavant, el 10 de novembre del 1932, la presidència passà al Conseller de Governació. Formaren part de la Ponència Miquel Santaló, Felip Soló, Antoni Rovira i Virgili, Pere Dias, Manuel Galés, Antoni Berçós, Antoni Esteve i Ferran Valls i Talarn que va dimitir a la primera reunió de la Ponència, acceptant formar-ne part una setmana després, però després d'un breu temps més endavant, la Ponència estava dirigida en quatre sub-ponències, una per província, al front de les quals hi havia uns responsables: Pau Vila per la de Barcelona; Pere Dias per la de Girona; Antoni Esteve per Tarragona i Antoni Berçós per la de Lleida. Els antecedents més immediats de la Divisió Territorial es troben en el treball de Pau Vila: "Per una solució del problema comarcal de Catalunya; una divisió de Catalunya en comarques", publicat en el llibre col·lectiu "El problema comarcal de Catalunya" (Casa del Vallès, Barcelona, 1931), en el que feia una història de les divisions territorials de Catalunya, esbossava un programa per una futura divisió i feia una proposta concreta de divisió en comarques. Precisament aquesta serà la trajectòria de la Ponència de la Generalitat. Els treballs de la Ponència es centraren en: 1) l'estudi i l'anàlisi de les divisions territorials preexistents de Catalunya; 2) l'enquesta enviada a tots els ajuntaments; 3) viatges i consultes; i 4) els estudis filològics. L'anàlisi crítica de les divisions territorials comprèn tant l'estudi de comarques concretes i divisions generals com de les divisions administratives vigents, províncies, partits judicials, divisió sanitària de la Generalitat. En general es tracta d'una crítica dels límits d'aquestes divisions. L'enquesta enviada als ajuntaments intentava aclarir dos punts: les àrees

comercials, prou grans pels mercats més freqüents, i quina era la divisió comarcal que resultaria espontàniament, preguntant a cada ajuntament a quina comarca creia que pertanyia el seu municipi. L'enquesta fou enviada el 5 de desembre del 1931 i reclamada successives vegades fins al març del 1932. El resultat de l'enquesta donà una divisió de Catalunya en 118 comarques. Els viatges i entrevistes foren prou extensius. Altres viatges estan signats per ell. Finalment el treball filològic consistí en la reforma del Nomenclàtor del municipi de Catalunya, treball que es feu amb col·laboració de Joan Coromines i Josep Maria Casanubert de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, i del que en resultà un informe que porta data de 16 de març del 1934. L'elaboració del projecte de Divisió Territorial passà per diverses fases. Hi ha un primer projecte fet l'any 1932 que proposa una divisió en 23 demarcacions i per l'elaboració del qual es foren dos assaigs, un dels mes d'abril i l'altre del juliol del mateix any. Els elements fonamentals que es tingueren en compte en el primer projecte foren: 1) l'informació en el pos demogràfic de cada comarca; 2) la coincidència amb les àrees comercials i els partits judicials; 3) la distància al cap de municipi al cap de la seva demarcació; i 4) limitar el nombre de les demarcacions. El segon projecte, que llavors fou modificat almenys una més tard com a Divisió Territorial, proposava 38 comarques i 9 vegueries. Aquest projecte tenia també dos assaigs previs: un d'octubre de 1932 en 32 comarques i 11 vegueries i l'altre en 39 comarques i 10 vegueries. A més dels criteris del primer projecte, en aquest segon s'introduïa la divisió per vegueries, semblava ser que a iniciativa de Rovira i Virgili, a fi de posar de relleu l'homenajeat entre comarques i convertir la Divisió Territorial en un instrument de govern més útil. La proposta definitiva de Divisió Territorial es difongué per mitjà del llibre "Divisió Territorial. Estudis i projectes. Nomenclàtor de

Per Ll. Solé Sabarís

El valor actual la divisió territorial de la Generalitat

L'any 1933 fou establerta per la Penència de la Divisió territorial de Catalunya les línies directrius d'una divisió del Principat en 39 comarques i 9 regions, que havia de servir de base a l'administració catalana, i que fou implantada per la Generalitat en 1937. (1)

La divisió comarcal es basava en una enquesta popular i en les àrees de mercat pròpies de cada comarca, factors suficients dins de la metodologia de l'època. En tant que l'agrupament de comarques en regions o demarcacions més grans obedia únicament al sentit intuitiu basat en la coneixença dels membres de l'assemblea penitencial, sense cap anàlisi previ i detallat dels mercats secundaris o de la distribució de les àrees de serveis.

Per tant, si la delimitació comarcal era feta amb un criteri rigorós i metodològic dintre del seu temps, en canvi la divisió regional, tot i ser acceptable donat el coneixement que els autors tenien del país, cal reconèixer que no es basava amb dades objectives ni en cap estudi rigorós.

Després de la quarantena llarga d'anys transcorreguts des d'aleshores, cal preguntar-se fins a quin punt es vàlida aquella divisió. Car les circumstàncies actuals han produït transformacions importants que afecten a la distribució de la població a causa de les emigracions, noves orientacions econòmiques, construcció de vies de comunicació i sobre tot la ràpida dels medis de comunicació amb la generalització de l'automòbil, decaïment de mercats poc importants, etc, etc, les quals poden canviar els factors en que es recolzava aquella anàlisi. Així, tot i reconèixer el gran mèrit de l'obra realitzada per la Penència dirigida per Pau Vila, és lògic que ens replantegem el problema de la divisió territorial en funció dels termes actuals.

Qüestions previes

Però abans de seguir endavant caldrà recordar alguns aspectes previs.

(1) Divisió territorial. Generalitat de Catalunya, 367 p. 4 mapes. Barcelona, 1933.

entendre la divisió proposada per la Penència, és qüestionar la xarxa comarcal, tenia una finalitat purament administrativa i tenia com objectiu: l'obtenir uns unitats territorials que reuneixin les següents condicions: a) una marcadura i rotura d'habitants adequada a la funció que havien d'acomplir; b) existència d'un centre comercial capaç de realitzar la funció de capitalització i el facilitat de comunicacions amb el cap comarcal.

Per tant no és res de particular que la divisió municipal proposada no s'adaptés completament en alguns casos a la divisió comarcal establerta. Algunes comarques eren massa petites per a constituir una unitat independent i en aquest cas restaven incorporades a altres més importants, com és avui el cas del Lluçanès i el Moianès, entre d'altres. També es comprenia que comarques d'una gran extensió sense una capital important, però amb les condicions adequades al seu desenvolupament i al·lò de les lloges, formessin una sola unitat comarcal. Altres, com ara com la Segura amb vint-i-dos municipis, o els de l'Alt Penedès (Català, Cervera, Guissona i Santa Coloma de Queralt) i d'altres foren exemptades en benefici de les comarques veïnes i es major fins atractiva.

Cai, doncs, desfer l'equivoc, totu freient de discussions, sobre l'atribució de tal o quel noble a una comarca determinada. En tot cas s'ha d'apoiar la pretensió en altres motius, com les relacions econòmiques, la facilitat de comunicacions, la conveniència d'un centre comarcal amb tota la suficient importància, etc, etc.

Segon. - La comarca, com qualsevol altra divisió regional de qualsevol tipus, és una creació humana, diàlica i variable en el temps, no una creació immutable de la naturalesa, té que adaptar-se a les necessitats en formes molt diverses. (2)

Així l'expansió recent de Barcelona ha fet variar els límits de la divisió del Barcelonès proposats per la susdita Penència, amb la qual cosa s'han incorporat a Barcelona alguns pobles abans inclosos en el Baix Llobregat. Passar un cas semblant pot ésser el de la divisió de Reus-Tarragona.

Tercer. - Per tal d'evitar equívocs, cal emprar una terminologia que no doni lloc a dubtes. La noció de regió es empra aquí en un sentit ample que afecta a qualsevol unitat territorial, com una comarca

(2) Vegeu aquesta qüestió en Ll. Solé: Sobre el concepte de regió geogràfica i la seva evolució. Miscel·lània Pau Vila, pp. 416-477. Barcelona, 1975 (amb àmplia bibliografia sobre el tema).

o un continent. Però cal establir una escala progressiva d'importància territorial, designant els seus escalons amb noms adequats, els quals per nosaltres serien els següents:

- a) rodalia, unitat territorial petita i homogènia, sobre tot en l'aspecte físic, sense cap centre unificador important. Exemple: el Cabrerès, dintre de la comarca d'Ausona, la vall del Congost entre Bardenya i la Garriga, la vall de l'Anoia entre Piera i la Pobla de Claramunt, la plana d'en Bas dintre de la comarca d'Olot, etc.
- b) subcomarca, unitat territorial un xic més gran que la rodalia, i menys homogènia, quan agrupa alguns aspectes diferents; àdhuc pot tenir un petit centre comarcal integrador, però subsidiari d'un altre de major categoria. Exemple: el Lluvanès, l'àrea de Banyoles, etc.
- c) comarca, tipus d'unitat territorial elemental, gairebé sempre integrador d'aspectes diferents, com plana i muntanya, i amb un centre comarcal, la vila-mercat, de suficient força d'atracció sobre el conjunt del territori. Exemple: Bages, la Noya, la plana de Vic, etc. (comarques funcionals o polaritzades). En comarques poc polaritzades com la Segarra, pot haver-hi variis centres de poca radi d'atracció (comarques plurinodals).
- d) regió, unitat territorial de tipus mitjà, constituïda per un nombre variable de comarques vinculades a un centre regional més gran que el comarcal, de 20 a 30.000 habitants com a mínim, a casa nostra, vers el qual graviten les capitals de les comarques que comprèn. Exemple: Girona per al conjunt de les comarques de la Garrotxa, Empordà, la Selva i el Gironès.
- e) regió metropolitana i gran regió, unitat territorial major, que integrà per raó dels serveis i funcions econòmiques i àdhuc espirituals un conjunt de regions. Exemple: Barcelona per al conjunt de Catalunya, València, per al conjunt del país Valencià, etc.

Entre les unitats d i e àdhuc s'hi podria intercalar la subregió o supercomarca, constituïda per un reduït nombre de comarques, un parell o tres, integrades dintre d'un conjunt regional, però amb una certa personalitat autònoma.

En la divisió territorial de la Generalitat no es fa distincions entre els diferents tipus de regió, bé que Barcelona sigui netament una regió metropolitana, l'àrea d'influència de la qual es projecta com a mínim sobre tot el principat. Tampoc es precisa la capitalitat de cada regió, la qual si és indubtable en alguns casos, com el de Girona o Lleida, en canvi per a les regions I o IX té una total ambigüitat.

Problemes principals

Un cop sentats aquests principis, podem enfocar la problemàtica de l'actuació de la divisió territorial als Països Catalans, que es fonamentalment afecta les següents qüestions:

1. Divisió comarcal. En alguns casos excepcionals no hi ha dubte, com en el cas del Barcelonès, que, per les raons al·ludides, cal ser la seva delimitació. Però per a la major part de les comarques no hi ha hagut modificacions substancials, cal reconstruir les bases per la Península. Unicament es pot dir la conveniència d'alguns llengües, etc., sempre que es demostri una informació adequada i un pla que vagin variant les circumstàncies, com en el cas d'Olot, el qual amb major nombre de ciutats en la "micrografia" podria ser la ca Catalana. (4)

Possar en algun cas, com en el del Maresme, sobre les raons de l'existència d'una gran varietat d'estructura, sobre tot per raons tècniques que geogràfiques. Cal tenir en compte que la comarca comarcal reposa sobre tot en l'armadura urbana, és a dir en les poblacions importants que poden assumir la funció de capitalitat i de focus, i en puguin trobar-se els serveis que mantenen en els molts nuclis. L'armadura urbana de Catalunya demostra que la progressiva concentració de la població envers aquestes viles-morost, les úniques que existien en les comarques interiors, en accelerarà el procés de despopolament.

2. Divisió regional. Se que la nova estructura per la qual sembla en general ben modificada, caldrà estudiar millorament les propietats de cada una de les regions i si cal o no reunir-les numèricament. Entre les diverses comarques pertanyents a una mateixa regió hi ha més lligams entre si que amb les regions veïnes, malgrat el circumstància perquè llurs economies són completament. Així entre la comarca muntanyenca, com el Bages i una altra de tipus ben diferent com el Bages, hi ha més lligams que amb una comarca com l'Alt Urgell, malgrat la similitud de gèneres de vida. Aquestes interdependències comarcals apenes han estat estudiades, malgrat ésser el fonament de la regió. Es un dels retrets que poden fer-se - i permeteu-me l'autocrítica-, al mètode expositiu de la Geografia de Catalunya publicada per l'editorial Aedos, car les comarques venen agrupades, en l'exposició per llur similitud (Pirineu, etc.) i independentment d'aquells lligams regionals.

(4) Hortalà, J. i col.laboradors.- La comarca d'Olot. Una aproximació a la seva realitat econòmica. 205 p. Barcelona, 1956.

* 3. Distribució de serveis a cada regió. - Una adequada divisió regional ha de basar-se en els tipus de serveis econòmics, culturals, sanitaris, etc. que hi deu haver a la capitalitat de la regió. Per tant caldria establir una distribució adequada dels serveis i si totes les regions deuen o no tenir els mateixos, establint, si cal, catègories de regions.

4. Divisió territorial fora del Principat. - Si bé pel Principat disposem de l'estudi acceptable en línies generals elaborat per l'esmentada Ponència, cal pensar amb el problema de la resta dels Països Catalans, especialment en el País Valencià, on no hi ha res semblant i on precisament els problemes, donades les característiques físiques, socials i econòmiques del territori, seran més importants. Caldria, doncs, estimular els geògrafs i economistes valencians per a que esmercessin llurs esforços en aquest sentit.

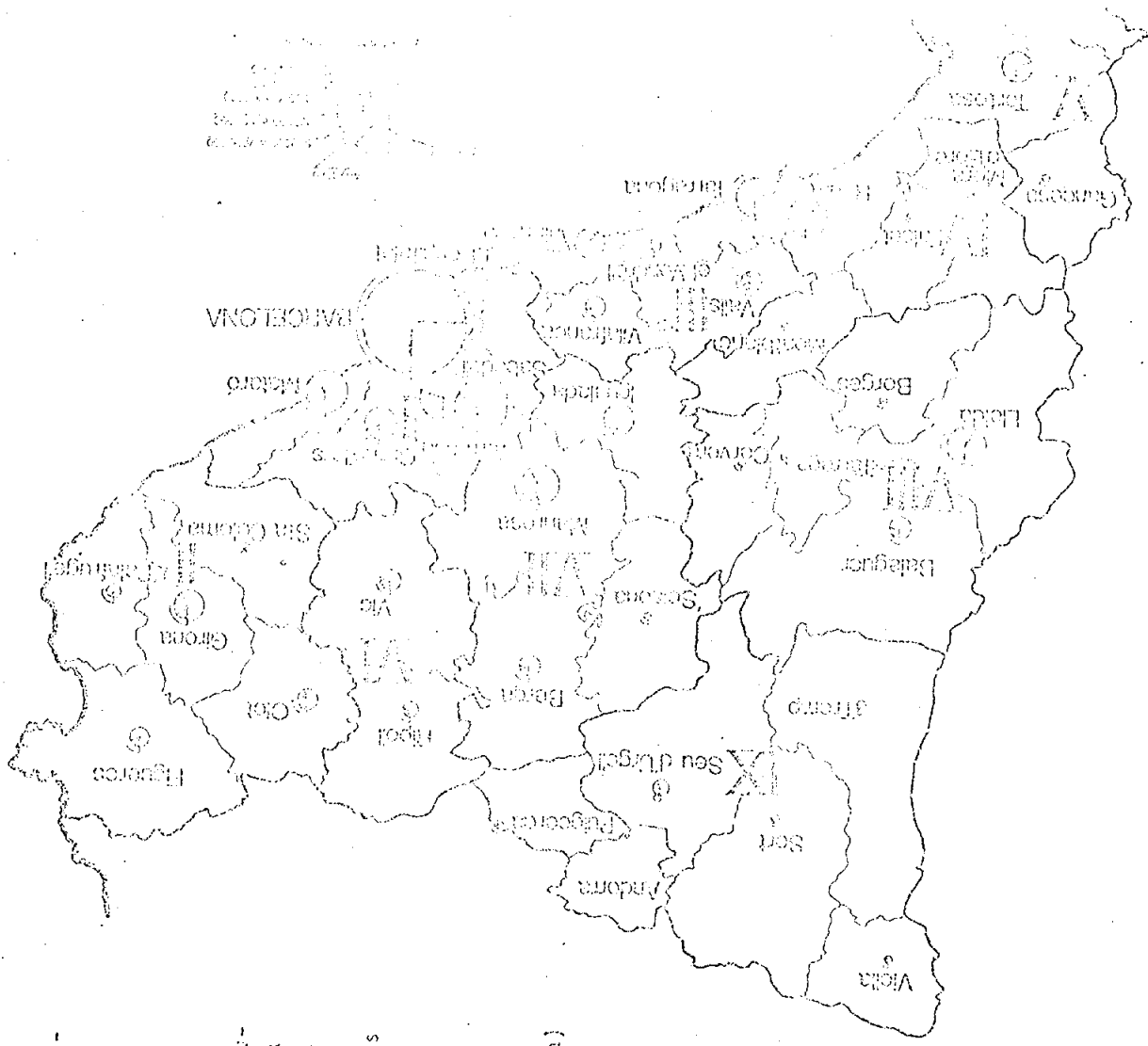
També hi ha el problema de les comarques catalanes administrativament aragoneses (part del Ribagorça, Llitera, Baix Cinca i Matarranya) sobre les quals hi ha ben poc de fet.

CONCLUSIO

Davant l'esperança i la possibilitat no llunyana del restabliment de l'autonomia, cal tenir estudiades les característiques de la futura estructuració territorial per tal de que pugui ser implantada tot seguit. Hi ha, com veiem, molta feina a fer i cal emprendre-la immediatament si no volem caure en una perillosa improvisació; recordem que en la de la Generalitat s'esmerçaren quatre anys d'estudis i d'enquestes.

Afortunadament, resten encara alguns membres de l'antiga Ponència que estudia la divisió territorial del Principat, però caldria completar-la des d'ara amb elements nous, geògrafs i economistes, per tal de que sense demora empenguessin aquesta tasca.

En aquest, com en molt d'altres aspectes, la unió s'ha de fer al voltant de la taula de treball. Després podrà venir i ha de venir la divisió política, però ara cal que treballlem plegats per tal de que en el moment oportú els dirigents polítics trobin la tasca preparada i disposin dels estudis necessaris per a portar a cap llur missió. La millor via per a aquest treball solidari és la que ens ofereix el Congrés de Cultura Catalana; presten-li, doncs, la nostra col·laboració

perfectament al cas català. Diu en Secchi que "la ràpida acumulació de riqueses que determinats grups han pogut realitzar gràcies a les importants modificacions en l'ordenament de l'espai ha determinat, per un cantó, l'elevada taxa d'inversió que ha caracteritzat, aquest darrer període, amb el seu impacte en l'elevada taxa de creixement del sistema econòmic, i, per una altra part, també és causa d'algunes de les dificultats que el sistema econòmic ha trobat a l'assajar mantenir el seu creixement".

Glossant aquests mots, es podria dir que, a Catalunya, ha estat important, en la formació d'un sol i modern mercat de treball, el paper de les modificacions de la distribució espacial de la població amb tot el rèssec de conseqüències lògiques (mobilitat laboral, pressions socials, etc.), i que, en l'establiment de les polítiques del territori, ha estat determinant el pes del sector de la construcció i, estretament lligat amb ell, és clar, el sector immobiliari.

Cal pensar, també, en el pes econòmic que representa l'acumulació efectuada per aquests dos sectors provinent d'una clara especulació amb els preus del sòl i de la manipulació de la qüestió de l'habitatge (venda i lloguer de pisos i locals, etc.). No hi ha dubte que aquesta acumulació, aquests darrers anys, ha favoregut el desenvolupament econòmic català, n'ha estat el motor, i, moltes vegades, àdhuc, la raó principal en el context econòmic i social actual caracteritzat per un capitalisme emprenedor i agressiu.

"L'intens desenvolupament urbà experimentat pel país -afegint en Secchi- ha provocat una elevada taxa d'inversió en la construcció d'immobles; això ha provocat, també, una continuada modificació de la distribució de la renda a favor dels propietaris d'edificis, és a dir, una progressiva expropiació amb caràcter ominentment regressiu de la renda d'amplios capes de la població".

Aquest mateix fenomen extès per Barcelona ha continuat fent-ho per tot el territori ur'unitat de Catalunya, ocasionant un increment del lloguers i dels preus de venda de pisos i altres llocs d'habitatge, augmentant, en molts casos, a la progressiva depauperització d'extensos sectors de la població, i imposant les modificacions que els convenien als diversos plans d'ordenament territorial.

Per tot això, els problemes de l'ordenament del territori no es poden deslligar mai del context social i polític en que s'efectua. Per això, també, hem pot dir que la política de l'ordenament territorial

ELS OBJECTIUS DE L'ORDENAMENT TERRITORIAL

per LLUIS CASASSAS I SIMÓ

Si un dels objectius d'una acortada planificació territorial és la reducció de les desigualtats entre les diverses àrees d'un mateix territori, és que pot parlar-se d'altra cosa que de fracassos, en la política d'aquestes darreres dècades, quan les diferències interregionals no fan més que accentuar-se? Quan, tant en l'aspecte poblacional, com en el d'inversions de capitals, de localització industrial, d'infraestructura viària, etc. s'assisteix a l'abandó d'extensos sectors de Catalunya en profit d'altres que són considerats més actius i rendibles?

Però aquests diferències territorials es presenten, també, on s'insereix de la mateixa capital i de les àrees urbanitzades dels voltants de Barcelona. És palesa la discriminació social existent a la ciutat de Barcelona, on existeixen barris convertits en veritables guetos socials. I aquest fet s'agreuja, cada vegada més, en amplis sectors de l'àrea immediata de Barcelona, on aquest aspecte negatiu, que abans era no s'havia donat aleshores, apareix clarament diferenciat.

Entre els fracassos s'ha de remarcar la destrucció del paisatge i les urbanitzacions instal·lades, molt sovint, en alguns dels més bel·liscs indrets de Catalunya, les menestrues edificacions situades en els sectors costaners, la proliferació d'hotels, restaurants, centres d'esbarjo, etc., sense cap respecte per a les bel·leses naturals ni pel mateix equilibri ecològic, han provocat una degradació del paisatge que ha arribat a nivells alarmants.

Una de les causes d'aquest desgavell ha estat la inestabilitat política, i aquest aspecte s'agreuja quan es pensa en la diversificació de la xarxa de decisions urbanístiques a nivell municipal. Més que una manca d'estabilitat una selva, on ha estat possible perdre's, donant i emittint les disposicions -que tot ha estat possible- en funció de la potència econòmica o d'influència del que havia d'interpretar les disposicions.

Quan en Bernardo Secchi analitza la política de l'organització de l'espai a Itàlia, assenyala un aspecte que sembla que es pot aplicar

ni no és sinó un aspecte del mode polític imposat per la classe social que defuente el poder.

Es pot afirmar, doncs, que és il·lògic voler bastir una determinada ordenació del territori català asèptica, com si la vida catalana es desenvolupés en una àmbit una solució de laboratori, doncs, també a Catalunya, la política d'ordenament territorial seguirà sempre els valors socials propis i els de tot l'estat espanyol.

També és una altra condició bàsica de l'ordenament territorial l'establiment d'una política econòmica acurada, ja que l'ordenament del territori no és sinó una manifestació d'aquesta política econòmica. Per aquest motiu, escollir un model de desenvolupament econòmic punyiforme serà un factor negatiu a l'hora de fixar les normes d'agència territorial.

Una organització econòmica basada en el desenvolupament d'un únic sector del territori nacional produirà, inevitablement, la congestió de l'àrea d'atracció crítica de l'obra, s' aixecaran noves construccions, caldrà efectuar treballs d'infraestructura, etc. I tot això contribuirà a la congestió d'un sector, ajudant a l'atonia dels altres i al seu baixament poblacional.

A més, si avui ja s'accepta per la doctrina econòmica que un pol de desenvolupament comporta, inevitablement, l'existència d'un pol de subdesenvolupament, sembla que es pot afirmar, també, que l'existència d'un pol de subdesenvolupament pot provocar desseguida la devaluació del pol desenvolupat. I perquè, si bé és cert que, fins un determinat nivell, l'existència d'una àrea altament industrialitzada és un requisit indispensable per a assolir una economia industrial avançada, d'això nivell tècnic, voler continuar, quan el determinat nivell s'ha assolit, una política de concentració en un punt reduïda, ja, en perjudici del conjunt del desenvolupament econòmic i social de la nació.

L'activitat d'ordenament territorial, a més, té el caràcter de "procés", i res del que es faci avui deixarà d'influir en el desenvolupament futur. Les línies que es sonyalin no són passatgers, sinó que s'endinsen en la realitat, i marquen la ruta que s'haurà de seguir després, mal pesei als habitants futurs.

Del model territorial català

L'Eurofons Cardà va escriure que "no hem d'admetre mai el capri-

ci com a raó, o motiu, o ocasió d'essor en cap dels esdeveniments que es produeixen en les ciutats". Doncs bé, sembla com si al nostre país, d'un temps ençà, no ha deixat d'actuar el caprici en tot el referent a l'ordenament territorial i a tota la vida urbana.

Els resultats no han estat gens afavoridors, i és evident que, si persisteix l'actual tendència, i s'admet el "caprici com a raó", anirà augmentant la concentració territorial de la població i de les activitats econòmiques, formant-se un nou cinquè, al voltant de Barcelona, capaç d'arribar-la a ofegar.

No es pot denegar més una solució i, no cal dir, una solució que tingui en compte els interessos de tot Catalunya. L'enfoc basat en el creixement de Barcelona ha portat a l'engrandiment poblacional de la ciutat i de la seva àrea, fins a uns límits que ja dificulten el mateix desenvolupament econòmic de la comarca; ha provocat una reducció de desertització d'amplis sectors del territori català; ha produït d'enormes les ciutats menors, causant, al mateix temps, una atonia en tots ells, mentre el gigantisme ha impossibilitat la creació de l'espai col·lectiu a les àrees superpoblades, convertint-les en immenses zones impersonalitats.

Es pot afirmar que és urgent l'acceptació d'un model d'organització territorial molt més equilibrat que tingui en compte el positiu de les diverses àrees que componen el territori. La urgència d'aquesta solució no fa més que accentuar-se, perquè el problema -tal com deia en Pujol i Marigot a la Societat Catalana de Geografia- "no és degut tant al càctic creixement de l'entorn barcelonès com al creixement en sí i al desequilibri territorial que comporta".

Finalment, cal insistir en un altre tipus de qüestions. L'adopció del model "regional" comportaria la possibilitat d'efectuar canvis essencials en l'estructura de les ciutats i àrees concentrades que encara, en part, resten sotmeses a les pressions i controls de les societats tradicionals.

D'un costó, la jove burgesia industrial, que malda per apoderar-se per les comarques, reclama unes atencions que li són necessàries per a poder assolir l'exercici d'un poder econòmic que pretén que sigui dirigent. Aquest paper dirigent només pot assolir-lo a través del trancament del poder de la vella societat tradicional, o si guí amb la industrialització. D'altra banda, aquesta faria possible

la concreció de les noves forces populars, que massa vegades han estat negligides en los societats comarcals. Avui, aquestes forces comencen un camí per mitjà de les seves organitzacions encara incipients, però el marc polític general del país de moment no els és favorable.

En resum: acceptar un model territorial d'àmbit "regional" és l'única manera d'enrobar el moviment de la societat catalana vers una plenitud total.

Als objectius de l'ordenament

No és possible admetre la divisió del territori de Catalunya en parcel·les privilegiades i racons negligits. Tots els problemes de qualsevol comarca són problemes de tot Catalunya. La idea de la unitat catalana ha d'ésser la base de qualsevol treball d'ordenació territorial.

Catalunya, que ha d'ésser reconeguda com una col·lectivitat constitucional destinada a assegurar la realització dels interessos locals territorials, interessos que tradueixen una comunitat de tradicions històriques i de caràcter tan geogràfic, com econòmic, com social, ha de disposar d'un organisme que ostengui la seva actuació dament de la totalitat del territori amb capacitat de decisió. Serà en aquest cas quan es podrà efectuar una divisió territorial nova.

La descentralització territorial a Catalunya pressuposa el reconeixement de l'autonomia comarcal i local. Cada unitat territorial (comarca o regió o departament o vegueria) ha de posseir els òrgans d'exercici i les assemblees locals amb atribucions polítiques. L'òrgan jurídic del conjunt ha d'ésser caracteritzat per la plenitud de poders, apareixent, doncs, la comarca com una institució dotada d'una autonomia política, l'exercici de la qual seria factible en el marc de la unitat catalana.

D'aquesta manera, les assemblees dels àmbits territorials menors podran efectuar un control directe dels òrgans de govern.

També disfrutaran d'aquesta autonomia les grans ciutats, el pos i la influència de les quals no es pot desconèixer.

Los comarques -o les Regions, si és que es volen minimitzar els costos administratius i el conjunt de les despeses públiques- s'han d'organitzar com a organismes autònoms que han de tenir poders particulars i funcions particulars reconeguts per l'ordenament intern, polític i territorial, de Catalunya.

Tal com ha dit Marc-Aurèli Vila, "cada comarca ha de tenir els organismes pertinents per a l'estudi del seu desenvolupament tant econòmic com dels serveis. Això no es pot deixar a la iniciativa particular no controlada, car és córrer el perill d'afavorir interessos privats amb dany dels interessos col·lectius tant de la comarca com de tota la Nació". L'autonomia comarcal i la urbanització de tot Catalunya són els requisits pravis per a una política d'alliberament nacional. Serà necessari procedir a la creació de nous centres funcionals que facin inútils les ciutats clàssiques i evitin, també, la macrocefalia comarcal. L'esclatament de la ciutat tradicional està inclòs dintre del procés ininterromput de transformació de les formes urbanes.

Autonomia comarcal, urbanització general de Catalunya i esclatament de les ciutats tradicionals són etapes d'un procés d'emancipament de qualsevol classe de poder central indesinable per a la realització de totes les valors humanes.

Aquests objectius de l'ordenament territorial de Catalunya han d'ésser clars i permanents clars durant l'elaboració dels treballs tendents a una nova divisió territorial de Catalunya, o a la modificació dels treballs de la Ponència. Oblidar-ho seria efectuar un treball interessant, potser, però sense arrelament en la realitat del país, seria un mer exercici teòric abandonat en mans, encara que ben intencionades, de tècnics. I avui, ja, Catalunya no pot córrer aquest risc, ni engegar-se a convertir l'home en la víctima de l'empai, del que, al cap i a la fi, n'ha estat el creador.

C.O.C. Àmbit VIII. Reunió de la Seu d'Urgell

14 novembre del 1976

ESTRUCTURES TERRITORIALS BÀSIQUES : LA RODALIA

Aquest paper és totjust un resum de les primeres pàgines o de la introducció al treball, referit a la totalitat dels Països Catalans, en el qual s'ha intentat l'estudi provisional d'unes zones o demarcacions mínimes, no necessàriament geogràfiques, o àrees funcionals de serveis, que reflecteixen essencialment uns corrents humans i econòmics, majorment els de caràcter agari i, en general, i de forma subsidiària, els terciaris o de serveis. Aquesta pot ser una definició del territori, com a estructura territorial bàsica o més elemental, funcional, més o menys convencionalment, la rodalia.

L'objectiu d'aquesta mena d'estudis microterritorials és el fet de poder construir un país estructurat des de la base fins al conjunt, i no pas a la inversa. En els projectes i en la legislació sobre divisió territorial, moltes vegades - massa sovint - s'ha pres el conjunt d'un país i s'ha dividit en unitats bàsiques : províncies, departaments, partits judicials, cantons, districtes ... El bon sistema sembla ser l'oposat, encara que pressuposa un estudi més a fons del territori : partir dels municipis, agrupant-ne uns quants segons el grau màxim d'afinitats comunes, fins a construir una rodalia i reunir després diverses rodalies, atenent també la seva major o menor dependència d'alguns centres més importants, de forma que haurem aconseguit la unitat fonamental : el comarca. Macara que en definitiva siguin estrictament relacionats, per tal d'apropiar aquesta comunicació, minimitzarem qualsevol definició de la comarca i relacionem a les més indispensables les referències a la connexió entre les rodalies i les comarques.

Però solament els qui es dediquen a l'estudi especialitzat dels microterritoris adon, en una mesura suficient, la importància transcendental que té pel futur desenvolupament dels països, conèixer en les seves dimensions exactes, les grandeses i les misèries de cada quilonera quadrat, sense tòpics, sense generalitzadores, sense la servitud dels compartiments preconcebuts, sense deficiències d'estadístiques ...

Rodalies - Definirem la rodalia com el territori que comprèn un petit grup de centres de poblament amb afinitats directes màximes, en el sentit humà i de dependència elemental, centrats per una població que exerceix atracció sobre la resta del grup. Als afectes pràctics, s'ha d'utilitzar els termes municipals com a centres de poblament, per tal com no existeixen estadístiques a un nivell menor, i encara que en alguns casos els nuclis de població d'un mateix terme municipal, quan són múltiples, poden tenir tendències divergents.

Rodalies i comunitats de serveis - La definició de les rodalies, a més de fer-nos conèixer ben a fons les estructures bàsiques d'un determinat territori, poden tenir una utilitat pràctica als efectes d'organització de mancomunitats de serveis intermunicipals, tal com marquen les modernes tendències, amb l'avantatge que no requereixen una organització administrativa pròpia per tal com, en unes estructures àgils, dinàmiques i elàstiques alhora, no arriben a constituir - no haurien d'arribar a constituir - un gran específic de l'administració local, si bé que ben sovint podrien ser unions informals o almenys no sistemàtiques i mai uniformes, als efectes precisos d'organització i prestació d'uns determinats serveis - que podrien ser ben diferents d'una rodalia a l'altra - generalment organitzats per iniciativa i amb els propis elements administratius del centre de rodalia, sense conyir ni tampoc condicionar la participació de la resta de pobles interessats.

Comarca - En canvi, entenem la comarca com a una unitat funcional i orgànica, absolutament fonamental per a un bon règim d'administració local. Generalment la comarca està constituïda per diverses rodalies o, dit d'altra manera, el centre comarcal atreu dos o tres centres de rodalia, amb els corresponents vincles.

Nonnueixarem, ara, a intentar una definició de la comarca, que seria prou interessant, vista des de l'angle dels diversos autors comarcalistes, però als efectes pràctics sols remarcarem que en termes de geografia territorial, després dels estudis de Vidal de la Blache i de Brunhes, l'accent s'ha marcat cada vegada més en l'aspecte humà, si es considera que en definitiva incideix i condensa tots els altres factors geogràfics.

Abans, la fisiografia era la base i la pauta de tots els estudis geogràfics, i encara avui té un gran pes - com certament ha de tenir - en els moderns tractats geogràfics. El límit entre dues formacions geològiques diferents pot coincidir amb un límit comarcal, però no ha de condicionar-lo necessàriament; una comarca o un sistema hidrogràfic (poques vegades un riu) poden marcar les línies entre comarques, però el límit d'un poblament, lligat per altra mena d'afinitats, com les etnològiques, o la comunitat de dret, o els corrents econòmics actuals, han passat per damunt del límit entre les dues formacions geològiques o han migurat una comarca hidrogràfica, entenent que el factor humà viu ha de predominar a l'hora d'establir les unitats territorials de convivència, de serveis i de règim social. I no cal que els partidaris o els especialistes de cada sistema s'alarmin massa, perquè, tot debatut, la trencadissa no serà greu - no podrà ser-ho gaire - perquè cada factor fisiogràfic ja ha marcat el seu pes davant el poblament, ja que la geografia política i humana estan implicades i condicionades alhora per les característiques físiques del terreny. El poblament dels països - i particularment als territoris vells - s'ha produït en els llocs intrínsecs - i més favorablement o conjunturalment necessaris; en el primer cas els centres

necessitats defensives o les conveniències econòmiques o de qualsevol altre tipus han aconsellat de poblar els cims de les muntanyes o els fons de les valls o el litoral o l'interior, en cada cas de conjuntura, ja ha tingut cura la migració de compensar o rectificar les tendències. En qualsevol cas també la geografia ha condicionat les vies de comunicació, però aquestes vies han estat sempre al poliment, al servei del qual han estat tota hora construïdes. Més recentment, les mateixes comunicacions, en general, han de ser considerades sota els aspectes: l'estàtic i el dinàmic. L'estàtica de les comunicacions es refereix a la pròpia construcció o existència de vies d'enllaç i és evident que aquestes vies són un accident de la geografia física, han de servir essencialment als nuclis de poblament. Però l'anàlisi de la dinàmica de les comunicacions, i atenent al transport o de la utilització de les vies, demostra la profunditat directa amb el poblament i amb les seves activitats econòmiques.

Cal tenir present que aquesta mena d'estudis territorials - singularment els de límits comarcals - a més de condicionar i de ser condicionats alhora per les estructures fisiogràfiques, toquen massa sovint amb un factor de distorsió més subtil, més difícil de manejar, més perturbador: ens referim a la tradició o a la pseudo-tradició comarcalista que fa derivar els límits de les comarques de les antigues jurisdiccions oficials, moltes vegades d'origen feudal.

Podem dir que moltes vegades una demarcació comarcal viva i actual pot coïncidir amb una antiga vegueria o governació o amb una comanda dels templers o amb la jurisdicció d'un monestir o amb la baronia d'un senyor feudal, potser coneguts i coneguts, potser traspassats, empronyats i subinfectats, però no ens podem permetre que les actuals estructures orgàniques d'un país s'hagin de referir a l'atzar de la primitiva apropiació, als vells pactes marcadors, a les particions hereditàries. Seria haverien d'alertar totes les previsions amb una "última ràtio", o sovint l'única, un tractadista comarcal de tipus radicalista ens diu: "però el poble ... històricament sempre hauria pertanyut a la vegueria de ..."

Però si ha dues menes d'autors comarcalistes: els tradicionalistes i els funcionals. Els primers, per exemple a les terres del Principat, deriven moltament dels dos estudis del pare Pere CIL, forment influenciat per les divisions jurisdiccionals, l'ha recollida per mossèn Fort i Sagú i per la teoria dels particulars de la tradició i de la "història", els quals van anar afegint i perfeccionant les demarcacions, però no van superar del tot els límits jurisdiccionals o, pel cas, dels fisiogràfics.

Les altres, els "funcionals", han estat una minoria, preocupats per aconseguir les demarcacions comarcals tan arrelades a la terra com es vulgui o com es pugui, ben respectuosos amb el fet geogràfic i amb la incidència històrica, però decidits per damunt de tot que les comarques definides resultin actuals i vives, als efectes de les realitats i de les necessitats humanes d'ara i que tinguin

quin unes possibilitats d'aptitud administrativa indeclinables.

Entre aquests comarcalistes funcionals, també al Principat, Esteve Sunyol i Josep Mª Rando serien els precursors, i Pau Vila i Josep Iglésies han estat els definidors que han aprofundit el tema més científicament i més d'acord amb les teories modernes. I, no cal dir-ho, la divisió comarcal elaborada per la Ponència de Divisió Territorial de la Generalitat, dels anys 1931-1932, marcada essencialment pels dos autors darrerament citats, resulta la síntesi possible en aquell moment de la demarcació funcional, potser amb algunes - pocs - detalls perfectibles que el temps ha tingut cura d'evolucionar.

Al País Valencià, des d'Isacobo i Caranilles ençà, s'havia tractat aquesta matèria en la línia tradicional, però el canvi es marca entre la primera i la tercera versió de Manuel Sanchis Guarner, cada vegada més cohesionades i més funcionals. El darrer projecte, el presentat en aquests llibres, tot i reconeixent el que resta viu de la tradició, tot i la premissa especial del país, majorment per la motivació simbòlica ineludible, intenta presentar unes demarcacions comarcals amb utilitat funcional, humana i econòmica, actuals, i amb capacitat de futur. Finalment, els anys 1969-1970, un grup d'estudiosos de diverses disciplines, va aconseguir una divisió de demarcacions comarcals de tipus funcional i amb la indispensable aptitud administrativa. És la versió publicada en el quadern "ANUARI D'ESTUDIS GEOGRÀFICS DEL PAÍS VALENCIÀ" i, alhora, utilitzada per la "GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA", així com també, destinat a les necessitats dels limitadors d'aquesta darrera obra, s'ha fet un projecte addicional per la Catalunya-Nord o País Rossellonès i per les Illes.

Si sintetitzem tot el que es podria dir sobre la matèria, caldrà estipular que un dels elements primordials per a la delimitació de la comarca, és el de determinar el seu centre i l'abast de la seva influència, de la mateixa manera que la determinació del centre total i del territori que n'és influenciat, ens haurà definit la rodalia. Ben entès, considerarem el centre comarcal com a centre polític de major o menor importància i com a centre de serveis ja més especialitzats, mentre entendrem el redal com a nucli de convivència humana elemental i de radiació dels serveis d'utilització més freqüent o també més elementals.

Sistemes d'estudi dels territoris - Modernament han estat assajats diversos sistemes per a l'estudi de les demarcacions territorials bàsiques. Superades i un bon xic descreditées les tendències uniformes o pseudo-racionalistes del segle passat (o les geomètriques, com la d'aquell geògraf que proposava que les demarcacions provincials fossin "de nueve leguas en cuadro") s'ha passat a estudis damunt el propi terreny i sobre les necessitats humanes i econòmiques de la població, sense considerar massa si les demarcacions resultaven més grans o més petites, més conyides als accidents de la geografia física o

Jerarquització dels centres de demarcació- L'examen, d'un a un, dels centres d'àrees de serveis o de rodalies, i la mútua comparació entre ells, de forma que en resulti un inventari de l'equivalent que ofereix a les poblacions de la zona, i segons els graus d'atracció o de cessió en l'ús de les funcions - d'aquí amb una puntuació convencional, que aquí seria massa llarg de detallar - permet d'establir una jerarquia potencial i funcional entre els diversos centres (suprarregionals, regionals, subregionals, supracomarcals, comarcals majors, mitjans o menors, rodals majors, mitjans o menors, subrodals i locals) i la relació amb un índex de cohesió funcional de cada centre, mitjançant la puntuació entre la puntuació regional (la general, més l'àrea, menys la cella) en relació amb la puntuació creada dins de la pròpia àrea.

Metodologies definidores de la rodalia o àrea de serveis - Inicialment, els estudis mercadològics van produir-se i representar-se pel sistema radial, generalment amb determinació d'un mercat principal i un mercat secundari, i la jerarquia de les corresponents declaracions produïda un sistema d'atracció de mitjàs convergents a cada centre mercantil. La subjerarquització en la declaració del mercat principal o secundari, produïda entrecruaments en les respectives zones d'influència, però malgrat alguns inconvenients, van ser un element important d'estudi de les estructures dels països als quals es va aplicar el sistema.

Amb caràcter més empíric, però sempre basat-se en les zones d'influència dels mercats, l'any 1931 el professor Reilly dirigí el seu mètode, sota forma matemàtica, segons el qual l'atracció de cada centre mercantil arriba fins a un punt directament proporcional als habitants del centre, i inversament proporcional al quadrat de la distància, en relació amb els altres mercats veïns. En la seva aplicació pràctica, s'ha d'entendre que el punt punt es preveu sempre segons una via de les vies de comunicació que unifica dos mercats veïns. El mètode Reilly és particularment aplicable a grans territoris en sigui l'aproximació de realitzar enquestes detallades o per aplicar en aquelles àrees de territoris menors on no existeixi enquesta, mercat per mercat i població per població, en els casos en fallés la resposta d'alguns pobles isolats de territoris sotmesos a enquesta, i com a factor de correcció quan es presenten respostes desproporcionades o anòmals, per part d'alguns pobles que han estat objecte del qüestionari mercadològic.

Més modernament, l'any 1958, el pare Louis-Joseph Lébert ha arribat a fórmules pràctiques de síntesi, que en realitat recullen els sistemes i mètodes anteriors, però sempre basades en enquestes a fons sobre un determinat territori, que netegant s'hiament ha de ser més petit, com més s'intenti profunditzar l'enquesta, que prop, en la seva teoria, una velada sociològica molt general.

Als Països Catalans disposem d'estudis mercadològics bastant complets, la qual cosa permet aprofundir, en forma suficient, en l'anàlisi de les seves estructures bàsiques.

no, però en canvi procurant d'assegurar que constitueixen unitats vives o amb possibilitats de vida. Dit d'altra manera, en els estudis d'estructura territorial, almenys a nivell d'estudis o de projectes, es van superant les fórmules folclòricament racionalistes o les estructures uniformes napoleòniques, i es retorna a demarcacions territorials vives, que poden ser de sempre - i ben segur ho són - o poden haver nascut avui, derivades o modificades per les necessitats humanes o pels corrents econòmics més actuals.

El professor Witkowsky, per exemple, ha assajat el sistema "nodal" en certa forma similar al que apliquen a les nostres rodalies, però concebut majorment amb l'intenció de definir grans regions o demarcacions econòmiques, mentre la teoria de Wittkowsky sobre el "lloc central" incideix en la mateixa direcció.

Altres, condicionen essencialment la definició de les demarcacions a la xarxa de vies de comunicació - o sigui la fase estàtica dels transport - sistema que, per tal com deriva de les necessitats del poblament i de l'economia, pot marcar conforables aproximacions a la realitat, però també pot deformar-la si no té en compte tots els centres d'atracció de territori i la seva mútua interdependència. En el cas que la xarxa viària hagués sofert influències alienes a les necessitats humanes naturals o directes, com poden ser les estratègiques, les jurisdiccionalment, etc.

Finalment, sembla que s'ha anat imposant prendre com a punt de partida els centres d'atracció de poblament, sigui a nivell rodal o comarcal, com per extensió, el sistema és aplicable a nivell regional i nacional, si es considera l'atracció exercida sobre els respectius territoris i, subsidiàriament, els intercanvis amb els territoris o demarcacions limítrofes. Com a conseqüència d'aquesta atracció i intercanvi, la població que exerceix una funció comercial elemental, el centre propi d'alguns pobles del territori proper. Sembla evident que el mercat és el centre primordial, encara que no absolut, d'unes àrees territorials més o menys grans, magnitud que depèn de la facilitat de comunicacions, de les afinitats de producció o de consum i de la pròpia importància del centre d'atracció. Havia semblat que les actuals facilitats de comunicació anul·laven els mercats menors o poc importants i polaritzant diverses rodalies. S'ha pogut comprovar, en algunes zones on s'han realitzat enquestes i a quaranta anys de sistematització, que aquestes tendències però no pas d'una manera absoluta; les actuals facilitats de comunicació es sobreposen i donen fluïdesa als intercanvis però per ara no anul·len la cohesió immediata dels mercats menors: els pobles de la rodalia d'agranament van més - més fàcilment - al mercat de Tàrragona i la gent del Lluçanès es desplaça amb més freqüència a Vil·la i a Manresa, però no han desaparegut, ni porten aires de desaparèixer, el mercat d'agranament ni el minúscul de Prats de Lluçanès.

En alguns casos un mercat pot ser estrictament local, àdhuc amb importància pròpia, particularment si es tracta de mercats de consum, i aleshores resulten importants a la zona o rodalia d'un altre mercat superior o amb capacitat d'atracció territorial.

Al Principat, l'any 1931, la Ponència de Divisió Territorial de la Generalitat va organitzar una enquesta, el resultat de la qual plasma en la determinació dels mercats i la seva influència, pel sistema radial. Poser cal remarcar que van ser uns dels primers estudis metodics, a nivell mundial, i precisament al mateix any de la divulgació del mètode Reilly.

Respecte a les comarques de parla catalana adscrites administrativament a Aragó, es disposa del resultat de l'enquesta organitzada des de la càtedra de Geografia de la Universitat de Zaragoza pel Dr. Josep Manuel Cases Torres, publicada a "Estudios Geográficos" l'any 1945. En quant al País Valencià, el mateix doctor Cases Torres va organitzar les corresponents enquestes, les quals van ser objecte de les "tesis" de llicenciatura de diverses alumnas seves, documentació que va ser posada al nostre abast i que el Dr. Cases Torres ens n'autoritzà la divulgació.

Respecte a les Illes Balears i a la Catalunya septentrional sota jurisdicció francesa, ha calgut determinar les rodalies de cada mercat pel mètode Reilly, a falta d'enquestes o estadístiques detallades a nivell municipal, modificant o ampliant el dit mètode per un sistema de "doble xarxa", per tal de centrar els mercats principals i els secundaris.

Posteriorment, ha estat realitzada una altra enquesta de caràcter general, a iniciativa i sota la direcció del Consell Superior de Cambres de Comerç, Indústria i Navegació, amb els resultats recollits en el corresponent "Atlas". Malauradament, tenint en compte els mitjans i les facilitats posades al servei d'aquest treball, no recull o no divulga els resultats en relació amb els pobles marcats, sinó que intenta arribar a una síntesi de grans demarcacions, en forma d'àrees i subàrees, amb resultats ben interessants, però no massa sistèmatics; així, obtenen la classificació de subàrea algunes rodalies de caràcter mínim, mentre alguns centres comercials importants resulten submergits en les grans àrees. En general, es marca amb excés la incidència de les estructures provincials a causa que algunes de les sèries estadístiques utilitzades occorren desproporcionadament el pes o la preponderància dels serveis de les capitals de província. Amb tot, l'"Atlas" té l'avantatge d'utilitzar en primera fase el sistema radial, però deduint-ne unes unitats de zonificació territorial, que en alguns casos poden ser útils, coadjuvants, per completar els altres estudis. Si més no, entenem que marquen els corrents d'un segon grau de coneixement ja l'elemental o bàsic, mentre a nosaltres ens interessa donar a aquest darrer una importància primordial, als efectes de l'estudi de la rodalia.

Mitjançant la utilització de tots els treballs que s'han detallat anteriorment, ha estat possible fer una reconversió total de les zones d'influència de cada mercat, en la totalitat dels Països Catalans, fins aconseguir d'establir les rodalies territorials directes de cada centre mercantil. Als efectes d'establir les rodalies territorials conjuntes, al voltant de cada mercat, important o no tant, entenem que cal pendre com a mesura el mercat més proper, que acostuma a

ser el mercat agrícola o de matèries primes de producció més característica de cada contrada i alhora centre de serveis i també mercantil de distribució d'articles de consum, agraris o manufacturats de primera necessitat o bàsics. Lògicament, és sempre centre de rodalia el centre comarcal més general o mercat d'un grau superior que té per satèl·lits altres mercats menors, amb les corresponents rodalies. Així acostumen a prendre com a centre de rodalia el mercat més proper, prescindint de si és el principal o el secundari, tendint sempre a confondre rodalies homòniques, i quan es fa necessari reduir encavaments o definir sectors perifèrics, basculants, o zones d'indiferència com alguns les anomenen, ha calgut recórrer al mètode Reilly, el qual també hem utilitzat en el cas dels pobles que no van donar resposta a les enquestes.

En aquests casos de pobles basculants entre dues rodalies, no cal dir que s'ha tingut també en compte les facilitats de comunicació, en el sentit estricte o d'infraestructura, però majorment és important examinar la dinàmica de la circulació i en aquest aspecte a més dels índexs generals, l'aportació més àgil és l'estudi d'Eduic Illich i els seus companys, sobre les línies regulars d'autobusos, a nivell comarcal i rodal, així com el mapa de densitat de circulació d'Ombres Públiques.

En la plasmació de l'àrea territorial d'algunes rodalies pot reflectir-se la incidència extracomarcal, quan alguna població perifèrica pertany a una rodalia o cal ser-li atribuïda, el centre de la qual radica a una comarca veïna. Aquests casos podrien semblar deformacions de l'estructura comarcal, però cal tenir present que la unitat comarcal no és solament l'acostament de diverses rodalies (en sentit que la majoria de vegades sigui aquest exactament el cas) sinó que altres factors que contribueixen a definir una comarca poden sobreposar-se al factor econòmic o rodal mercantil bàsic. En darrer terme, les excepcions de coincidència de límits entre rodalies i la unitat superior de la comarca, si bé podrien ser aleatòries de judici en el cas eventual d'una revisió de límits comarcals, sempre en contrast amb els altres factors que intervenen en la definició d'una unitat comarcal, i amb un estudi a nivell suficient.

Uns quadres comarcals, amb la classificació rodal de cada municipi, s'està publicant a la "GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA".

Pot tenir un cert interès l'establir un quadre comparatiu d'algunes dels estudis que s'han fet sobre la matèria, a través del qual es demostra que, als Països Catalans, tenim potser un dels anàlisis més detallats, per àrees funcionals o rodalies més petites, o microdemarcacions, del conjunt de cada territori, les quals poden acoblar-se per a formar el canvi més i econòmic de les unitats comarcals i, d'aquestes darreres, es pot arribar a la regió econòmica. En canvi, els dels altres països tendeixen a reflectir unes grans estructures regio-

- Com a continuació d'aquest escrit, "Contributivitat i parcel·lisme del tema", s'indiquen-ne de formulacions teòriques, caldrà remetre a l'exposició dels resultats, amb la relació de les medalles dels Països Catalans i la jerarquia assolida, en un treball que es podrà publicar a la "REVISTA D'ECONOMIA I DRECHES DE LA CATALUNYA".

El quadre comparatiu el podem establir així, ben entès que, pel que es refereix als habitants, s'ha procurat utilitzar, en cada cas, el cens més proper.

D'altra banda, si a l'inici d'aquest mateix escrit, s'hà dit que el nostre estudi de les regalies és provisional, ha estat perquè, a hores d'ara, el Grup d'estudis territorials està preparant un treball molt superior, sobre la matèria mabèria, amb una abundància de materials extraordinària, que com a simple precedent l'hassé nostre, que acaben de començar.

101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1029 1030 1031 1032 1033 1034 1035 1036 1037 1038 1039 1040 1041 1042 1043 1044 1045 1046 1047 1048 1049 1050 1051 1052 1053 1054 1055 1056 1057 1058 1059 1060 1061 1062 1063 1064 1065 1066 1067 1068 1069 1070 1071 1072 1073 1074 1075 1076 1077 1078 1079 1080 1081 1082 1083 1084 1085 1086 1087 1088 1089 1090 1091 1092 1093 1094 1095 1096 1097 1098 109

[illegible]

aplicar polítiques orientades a resoldre l'ambigüitat situació de caos, sobreproducció desenfrenada, desequilibris existents i col·lisions i desigualtats de tota mena, produïts per 40 anys d'absència total de qualsevol política territorial coherent.

2 - ALGUNES CONSIDERACIONS SOBRE EL PLANEJAMENT TERRITORIAL EN UN CONTEXTE DE TRANSFORMACIÓ

No cal insistir gaire en el fet essencial de que el planejament territorial de serveis i equipaments educatius està lliure tota, a menys que aquest planejament, així com els seus seus serveis col·lectius (sanitat, esport, cultura, etc.) s'integrin dins un marc més general que pugui portar a terme aquell conjunt d'accions diverses i xarxes de transports, polítiques de racionalització industrial, política agrícola, sanitària, etc. i reserva de sol urbà, etc. que permetin actuar en un plantejament la consegüent tendència a la concentració dels serveis metropolitanos de Barcelona. Aquesta polarització no només ha creat problemes de congestió i degradació ambiental, sinó que ha limitat fortament les possibilitats de desenvolupament equilibrat de les altres comarques del país. Per tant, un pla-ner objectiu devia consistir en evitar i/o a l'expressió d'aquesta zona, tot propiciant la de les altres.

En aquesta línia, no cal dir que tot allò que suposi una descentralització de serveis públics i de l'administració (i en particular en un marc d'estructura política), pot contribuir de manera apreciable a fer possible aquest objectiu.

Així suposaria predir al llarg del territori un conjunt de "nuclis de descentralització" que pel que fa als serveis públics, evitaria l'actual concentració a Barcelona-sud-oest i dels seus d'aquests serveis (establiments docents de primària i secundària), així com la major part de l'aparell administratiu que previsiblement s'incrementarà en una situació de govern autònom.

Aquesta consideració ens porta a intentar establir l'emplaçament de la zona màxima d'influència d'aquests nuclis de descentralització, la qual cosa ens portarà, tot seguit, a una divisió del territori de Catalunya en un nombre determinant de zones "autònomes" des del punt de vista de poder impartir tots els nivells

CONGRES DE CULTURA CATALANA

LABIT VII : L'ORGANITZACIÓ DEL TERRITORI

Debat sobre la Divisió Territorial de Catalunya

La Seu d'Urgell, 14 de Novembre de 1978

APROPOSICIONS AL LLENGUATGE DE LA RACIONALITZACIÓ DE LA POLÍTICA REGIONAL

(Comunicació presentada per Josep M. Bas i Joaquim Carullades)

1 - INTRODUCCIÓ

El tema de la descentralització del sistema educatiu en un futur marc democràtic i d'autonomia política apareix com l'obligat contrapunt després de gairebé 40 anys d'escola centralista, burocràtica i autoritària, que per a Catalunya ha representat una indubtable reculada històrica, en tant i en quant, l'implantació del sistema educatiu franquista va suposar l'enderrocament per la força de tota l'experiència escolar del temps de la Generalitat.

En el projecte d'un nou model d'escola pública catalana que actualment es ve discutint i perfilant en els ambients més interessats pel futur de l'ensenyament a casa nostra (moviment d'ensenyants, grups de pares, associacions de barri, àmbits culturals i professionals diversos, etc.) aquest objectiu de l'organització descentralitzada dels serveis d'ensenyament apareix de forma conjunta amb altres tres característiques d'aquest nou model alternatiu : gratuïtat, caràcter públic, laïcitat, no selectivitat, renovació pedagògica, vinculació amb altres serveis públics, participació en el planejament i la gestió, etc.

Dins aquest context, la descentralització no només es veu necessària per nous intemes d'eficiència del propi sistema educatiu sino que també s'hi inclou dins una perspectiva més global de política de desenvolupament equilibrat de totes les comarques de Catalunya. No menys hem gran cosa el l'actual centralisme de Madrid és rellevant pel centralisme de Barcelona-ciutat.

Per tant, una condició prèvia a tot intent de transformar el nostre sistema educatiu, està en la concessió d'un Pla General d'ordenació del territori de tot Catalunya, que permeti

servament superior) :

- Grups d'edat i % sobre la població total
- Tauxa d'escolarització
- Tauxa mínima i màxim de cada establiment segons criteris pedagògics.
- Accessibilitat. Conviniència o no (segons l'edat) l'ubicació el transport escolar. Distància màxima de desplaçament del domicili a l'escola. Temps màxim de desplaçament al es resultat de transport escolar.

En l'annex nº 1, s'especifica per cada nivell educatiu, cada una d'aquestes característiques. El que ara ens interessa és destacar alguns punts particularment importants :

- En el Preescolar, no hi han problemes, pràcticament en qualsevol autarquia, ja que és potencialment possible d'ubicar en molts de població que tinguin com a màxim una població total de 500 habitants.
- En l'EDP, aquest límit de l'autosuficiència es situa entre els 2.000 i 3.000 habitants. De qual cosa veï dir, que en molts de població més petites, cal optar per alguna fórmula de desplaçament ja sigui en molts de centres educatius (fórmula seguida actualment pel MEC) o bé per una única escola ; constituint d'una escola gran amb molts aules i amb entre uns quants municipis veïns i tot així alternant amb aules del mateix grup, concentració menys de la normal i constituint una semi-granada de 10 aules en cada població petit, etc. (1)

- En l'ensenyament mitjà (grup d'edat 14, 15 i 16 anys) hi ha el mateix límit de població es situa entre els 1.000 i 1.500 habitants (17) i els 24.000 (18). Per a que l'estructura educativa apareixi fortament condicionada en el moment actual per l'absència d'un element de superació socialment refusable, arribem a que en una nova situació en que l'ensenyament mitjà s'estructuri d'una forma més unificada, el taquí mínim d'aquests centres, hauria de ser escollir l'interval de població total de forma semblant a l'anterior. Així se que en la gran majoria de comarques de Catalunya, els centres d'ensenyament mitjà estiguin a l'abast de molts dels municipis, i per tant es fa possible construir (19) - Per més ampliació sobre aquest tema de l'estructura educativa de la població en medi rural, vegeu : " Estadi mitjà de l'evolució planificada territorial de la educació en el AED" realitzat per l'ICE de la UAB.

vells educatius possibles, i al mateix temps disposar d'un cert marge de decisió i recuses per poder actuar sense gaires restriccions i limitacions en el terreny del planejament i la gestió del seu propi subsistema.

- Una vegada fixats els paràmetres que ens delimiten el nombre d'aquestes "zones educatius autosuficients" i el moli (o sub-els) de descentralització de cadascuna, es conveniència parlar d'elecció d'aquestes unitats fins arribar a determinar unes certes subdivisions territorials que ens permeten de situar totalment la localització ideal dels establiments docents en els seus diferents nivells.

- No cal dir, que a mesura que ens anem acostant a la realitat més petita (establiments escolars), es van accentuant les diferents situacions del medi. Així, en un entorn típicament rural, cal dir que la super-estructura de l'autosuficiència es situa entre les escoles unitat dels petits municipis rurals de població escassa que tendeixen a ser substituïdes per una única escola pedagògicament més adient, degut a la insuficiència en el nombre d'alumnes, l'insuficiència dels mestres en el medi rural etc.

- Així ens posem davant del fet de les diverses estratègies possibles que cal considerar, doncs els problemes són de tot ordre. I raó de més, per tant, perquè el principi de descentralització portat a cada zona, comarca, subcomarca, municipi, barri, etc. esdevindrà un problema de més complexitat per resoldre la seva problemàtica concreta. És per això que cal pensar que des de l'estructura actual, es pot plantejar l'organització de l'escola rural en un indret específic, segons per cas.

3 - PLANIFICACIÓ DE L'EDUCACIÓ EN EL MEDI RURAL

- Aquests paràmetres tenen un valor indicatiu i la seva utilització cal agafar a considerar els respectius nivells d'autosuficiència teòrica en cada nivell educatiu i - com a resultat - la de cada possible subsistema. En els casos en que no s'arribi a travessar el límit mínim, no cal dir que aleshores s'haurà de trobar solucions concretes per cada cas concret.

- Les variables en joc són les següents, per cada un dels nivells considerats (Preescolar, EGB (10 i 20 anys), BUP-CP i en-

ANNEXE N° 1 - PRINCIPAUX INDICATEURS POUR DETERMINER NIVEAUX

Group d'écarts	Preseption	EG 2	EG 3	EG 4	EG 5	Superior
	2 - 5	6 - 10	11 - 13	14 - 16	17 - 25	
% s/ Population Total	6 - 8%	7 - 10%	11 - 16%	3 - 6%	9 - 12%	
Taux d'assimilation actuel	25 - 50%	97%	40%	5%	15%	
Taux d'assimilation futur	55 - 75%	100%	50%	50%	20%	
Distance maximale d'habitation-école	1 Km.	1 - 2 Km.	2 - 4 Km.	2 - 4 Km.	2 - 4 Km.	
Transport scolaire est-il convenable ?	NO	..	..	..	..	..
Transport scolaire	-	25 - 20	30 - 45	30 - 45	30 - 45	
Temps maximum de déplacement						
Changement géographique	500 Hab.	2.000 a	24.000 H.	12.000 H.	20.000 a	
Ratio par la densité		2.000 Hab.	24.000 H.	12.000 H.	20.000 H.	
Substitution de 1 établissement					(1)	
Taux de l'établissement	20 - 120	300 - 700	600 - 800	240 - 800	2.000	
Taux de l'établissement	Places	Places	Places	Places	Places	

(1) - Convient préciser, que cela se fait en el sujet de nombrs una unitat d'ensenyament superior. Per un conjunt de 5 escoles tècniques o facultats universitàries, Aquests valors serien següents :
 400.000 a
 600.000 H.

ANNEXE N° 2 - ZONES EDUCATIVES.

Correspondència amb la divisió territorial de 1936.

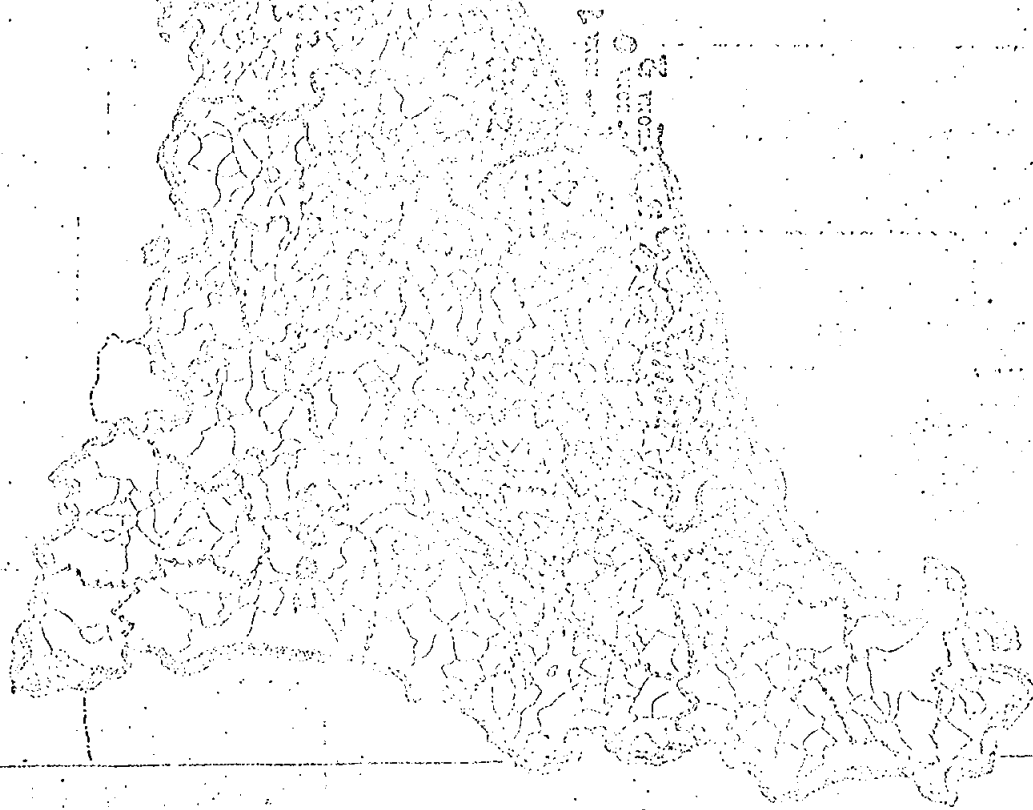
ZONA EDUCATIVA	Comarques i/o municipis integrants	REGIO 1936
0	Barcelona-ciutat	
1	Barcelona, St Coloma, S. Adrià, Montgat, Tiana	
2	L'Hospitalet, Sabadell, S. Just, S. Joan, Cornellà	I
3	VALLES ORIENTALS I MARESME (excepte Montgat i Tiana)	
4	VALLES OCCIDENTALS	
5	Baix Llobregat (excepte S. Joan Despí i Cornellà)	
6	ALT LLOBREGAT, Baix E., GARRIGUERA, SALLS, LA SELVA	II
7	ALT CAMP, ALT PENEDÈS, Baix P., GARRAT, TARRAGONÈS	III
8	{ BAIX CAMP, CONCA DE B., TARRAGONA, MONTSA, TERRA ALTA.	IV
9	{ Cerdanyà, Girona, Ripollès	V
10	{ Andorra, Bages, Empordà, Solsonès	VI
11	{ Gironès, Noya, Segarra, Segura, Urgell	VII
12	{ Alt Urgell, Pallars Jussà, P. Sobirà, Vall d'Aran	VIII
13		IX

ANNEXE Nº 3 - DISTRIBUCIÓ DE LA SUMMARIO I LA POBLACIÓ, PER ZONES
EDUCATIVES. ESTIMACIÓ DE LES VARIACIONS DEMOGRÀFIQUES
EN EL PERÍODE 1970/75.

ZONES	SUMMARIO (km ²)	POBLACIÓ (milers)		VARIACIÓ 70/75 (Diferència en %)
		1970	Estimació 1975	
0	99,1	1.762,2	1.800,-	(21,7 %) + 2,1
1	43,8	301,7	395,-	(6,8 %) + 27,6
2	36,0	374,0	445,-	(7,8 %) + 19,0
3	1.052,9	330,5	400,-	(7,1 %) + 21,0
4	225,4	450,9	555,-	(9,8 %) + 20,9
5	455,0	257,9	345,-	(6,2 %) + 33,8
6	3.892,0	373,9	400,-	(7,2 %) + 7,0
7	1.092,6	205,3	200,-	(5,0 %) + 11,8
8	6.059,7	274,4	285,-	(5,0 %) + 3,9
9	6.972,0	405,1	425,-	(7,3 %) + 2,5
10	11.100,9	232,7	340,-	(6,0 %) + 2,2

Font: - CIRIO, Departament, J. Iglésies Forts.

ANNEXE Nº 4 - DISTRIBUCIÓ DEL TERRITORI DE CATALUNYA
EN ZONES EDUCATIVES.-

EL MUNICIPI, BASE INMOVABLE DE L'ORDENACIÓ DEL TERRITORI ?

Qüestió que tractem de la divisió del territori solem partir de l'acord general de la inadequació total de la província, i malden de conservar o de redefinir el concepte de comarca, mai, però, no ha estat plantejada de manera pública - si més no, jo no en tenc cap notícia - la possibilitat de posar en qüestió el municipi; aquest municipi, unitat territorial mínima i que constitueix, per tant, la cèl·lula de qualsevol tipus d'ordenació del territori.

Els termes municipals són, en general, fruit d'una història ben llarga i han meregut una literatura jurídica força notable tan per part dels governs com dels historiadors i exègetes de les lleis. Potser comença ja a ésser l'hora de que qui ens preocupem per l'ordenació del territori ens plantejem llur contingut i llur sentit, i, si arribem a l'acord de perpetuarlos, si un cas que sigui ben conscientment. De totes maneres, quan hi ha literatura que acusen als moviments d'esquerra de pretendre revolucions culturals sense posar en qüestió el llenguatge heretat (1), o de pretendre de fer una cultura autòctona, tot adaptant-la, però, als models culturals tradicionals i forans (?), sembla que els geògrafs tenim també el dret de plantejarnos, en principi, la validesa d'un concepte com el de municipi, tan corrent. Si més no, del debat que en pugui sorgir no en sortirem més que enriquits.

No es tracta, però, només d'un oert desig d'iconoclastia, avui tan de moda; ben segur que en aquest replantejament del concepte municipal m'hi han ajudat força les dificultats nombroses que la base estadística municipal de l'estat espanyol planteja, sobretot als que pretenem de fer estudis de tipus urbà.

Les dades de la història

L'origen del municipi és ben remot, foren, però, els romans - lògicament - qui primer varen arribar a la seva formulació jurídica. Els municipis romans eren les ciutats lliures o confederades a les quals Roma concedia participació als drets de ciutadania; eren, doncs, ciutats autònomes, però llurs habitants podien exercir el ius honorum a la pròpia Roma. El

municipi romà era l'organització ciutadana pròpia, en front dels assentaments colonials o dels emplaçaments militars; per tant, foren les estructures municipals les que perduraren en l'organització posterior del territori - visigots - especialment, després de la reconquesta peninsular.

Hom pot dir que, a Catalunya, el municipi reapareix cap el segle XII, com a nucli de repoblació amb jurisdicció sobre el seu territori proper. El municipi català era regit per un cos de veïns selectes, els prohoms o pahers, els quals escollien un consell regidor. La elecció no fou gairebé mai lliure, sobretot des del segle XV, quan fou generalitzada la insaculació per al proveïment dels càrrecs municipals. Fins al segle XVIII no hi hagué gaire canvi en l'administració municipal; aleshores, la "Nova Planta", d'una banda, va acabar amb la insaculació, mentre en temps de Carles III, d'altra banda, foren introduïts dos càrrecs electius de diputats del comú.

De totes maneres, la tasca legislativa fou ben intensa el segle XIX, quan fou definida una mateixa organització del territori per a tot l'estat - Real decret de 30 de novembre de 1833 que creà 49 províncies en tres categories o el de 21 d'abril de 1834 que creà 522 partits judicials. Durant aquest segle darrer, l'organització municipal ha oscil·lat entre la supeditació total als organismes centrals i l'autonomia de funcionament, força escassa. La primera llei que afectà el municipi fou la del 8 de febrer de 1833, retocada diverses vegades després, però la més important fou la del 2 d'octubre de 1877 que, de la mateixa manera que la constitució de l'any precedent fou força ambigua, tot conservant l'estructura centralitzada, però fent unes concessions autonòmiques ben petites. L'estatut municipal modern no fou definit, però, fins la llei del 8 de març de 1924, ja que l'autonomia i la descentralització municipal hi eren ben definides. Per aquesta raó, la llei de règim local de la República (3) en conservà molts articles, tot reprenent-ne d'altres de la llei de 1877.

A part d'aquesta legislació, cal destacar els decrets de 5 d'agost de 1922, que permeté la municipalització dels serveis públics, i el de 8 de març de 1928, que constituï les comissions d'eixample.

El règim sortit de la victòria de 1939 va incloure en el seu programa

na el municipal com un dels pilars bàsics de la seva estructura - "la família, el municipi y el sindicat" - i introduí l'elecció orgànica dels regidors municipals en funció d'aquesta trilogia (4). Actualment, a l'estat espanyol, el municipi és definit com una entitat "natural, que constitueix l'estructura bàsica de la comunitat nacional" i que és integrada per "la població, el territori i l'organització" (5).

Segons el cens de 1970, l'estat espanyol era compost per 8.653 municipis, els quals, segons permeten les lleis, eren sotmesos a processos de fusió, agrupació o agrupació - 547 en el període 1960-70 - i de segregació - 2 en el mateix període. A les quatre "províncies" catalanes el nombre de municipis era, el mateix any, 976, havent disminuït clarament, ja que el 1897, any del primer cens oficial, n'hi havia 1.004.

Els problemes actuals

Aquesta llarga tradició històrica del municipi, que fa que no pugui el seu origen ésser adscrit a cap època en concret, ha estat l'element que més ha ajudat a conservar-lo. Com a unitat menor representà la base per a la Divisió territorial de 1936, i el mateix any quedava reflexada l'estructura municipal en el cens organitzat per la Conselleria d'Economia de la Generalitat de Catalunya (6). Ara bé, aquesta tradició sola és prou per a fer indiscutible el seu concepte? Avui en dia, l'estructura municipal presenta tota una sèrie d'inconvenients, els quals poden ésser agrupats en tres categories diferents:

a) INCONVENIENTS POLÍTICS. Aquests, que són els que fan referència a la base i a l'estructuració del poder municipal són els que han estat, potser, més tractats - postures front a la insaculació, al caciquisme, al eufra-si universal o a l'elecció orgànica - ja que cada règim polític hi ha donat la seva característica. En aquest punt, doncs, un geògraf hi té poc a dir. En sembla, però, que cal demanar que el fet sigui plantejat, sobre-tot avui, quan el poder local ha de jugar un paper fonamental en el pro-cés de democratització i descentralització o esmicolament del poder gene-ral. Cal reflexionar si els municipis actuals serveixen per a afavorir un control democràtic eficient per part dels ciutadans.

b) INCONVENIENTS ECONÒMICS. Aquests són els que ens afecten més als qui

osem fer estudis de base territorial dins del camp de les ciències socials. El municipi actual, que incloïu realitats ben diferents, com a base esta-tística primària dona de vegades informacions falsejadores de la realitat. Efectivament, d'una banda tenim municipis d'una extensió enorme, com els de Tortosa (424,2 km²), de Tremp (279,7), de Lleida (211,7) o de Viella-Hig Aran (205,7), en front d'altres de ben petits, com els de Caldes d'O, 74 km²), de les Cabanyes (1,19) o de Premià de Mar (1,92). Aquesta dis-paritat de territori és més important que la disparitat demogràfica, i no és resolta amb la utilització d'un índex de densitat; efectivament, dins del municipi de Tortosa, per exemple, els seus 109,3 hab./km² - depenent inferior a la mitjana de Catalunya, però força superior a la de l'estat espanyol - no donen gens ni mica d'idea de la seva gran extensió agrària despoblada, amb diversos nuclis de població, entre els qual hi ha la ca-pital que agrupa 25.903 hab., dels 46.376 habitants municipals. El cas de Barcelona o, en proporció menor, el d'Igualada són exactament inversos; llurs termes municipals, relativament petits (91,4 km² i 8,2 km², respec-tivament) no tradueixen la realitat dels nuclis urbans que els transpassen lliargament.

c) INCONVENIENTS HISTÒRICS. Aquests, paradoxalment, són derivats de la pròpia tradició històrica municipal. Si l'avantatge més gran de mantenir l'estructura municipal és la possibilitat de comparar dades i d'estudiar evolucions, avui ens trobem davant d'una política estatal de fusió i agre-gació de municipis, que fa perdre l'esmentat avantatge. Efectivament, aquest és el cas d'alguns nuclis urbans (Girona ha anexionat els municipis veïns de Palau Sacosta, Salt, Sant Daniel i Santa Eugènia de Ter) i d'algunes contrades pirinenques i subpirinenques (creació dels nous municipis d'Isona i conca d'Ala de sis anteriors, de Viella-Hig Aran de cinc o de Ribera d'Urgellet de quatre). Si l'expansió dels termes urbans pot ésser considerada lògica, la fusió de municipis origina tot un seguit de proble-mes. D'una banda, sense que suposi cap canvi fonamental, dificulta l'avan-tatge comparatiu esmentat abans; d'altra, de vegades produeix estralls topònims, com en el cas del municipi de Torreflor a la Segarra (7) pel sistema com són fets; finalment, planteja el problema jurídic-polític,

de clarar en el cas de les comarques. Sembla que, de la mateixa manera, hauria un parlament català i democràtic podrà canviar l'estructura municipal de 1936, després d'escoltar les parts interessades, naturalment. Cap a un avenç de solucions

Personalment, em sembla que la conclusió més interessant d'aquestes reflexions fora d'iniciar l'estudi dels problemes derivats de l'estructura municipal actual, com ha estat iniciat l'estudi d'altres aspectes de l'ordenació del territori; com els demés aspectes aquest també ha d'ésser tractat de manera pluridisciplinària.

Anant una mica més enllà jo gosaria de avançar per dos camins. Un de primer, de caire jurídic-polític, fora el ja esmentat de no acceptar cap canvi posterior al 1939, com ja algú ha fet. Un altre, més científic, fora d'afrontar l'anàlisi de l'estructura municipal en conjunt, anàlisi que hauria d'ésser estesa a tot el territori dels Països Catalans (per raons històriques d'una banda, i per a poder comparar amb els casos dels estats andorrà i francès també) i que tingués dues hipòtesis de partença: una, la possible homogeneïtzació dels termes municipals d'acord amb la situació real o la redifinició d'un altre març, l'altra, si més no, l'establiment d'una diferenciació clara entre municipis urbans i municipis rurals, com existeix en d'altres estats - a la Gran Bretanya, per exemple - per tal de poder conèixer totes dues realitats ben diferents.

En aquest darrer sentit és, potser on més hem avançat (8), en la possibilitat d'encetar criteris estadístics correctors i fora un fruit ben pràctic d'arribar a un acord general, encara que el debat epistemològic més ampli resultés estèril.

x x x x x x x x x x x x x x x x

BARCELONA. octubre de 1976

CARLES CARRERAS i VERDAGUER

NOTES:

- 1.- Vegeu, en aquest sentit, els articles d'En Biel Mesquida al primer número de la revista El viejo topo, Barcelona, octubre 1976.
- 2.- Vegeu la ponència de Maria Aurèlia Capmany presentada a les Jornades de debat dels Països Catalans, Barcelona, 10-12 octubre 1976.
- 3.- Decrets de 16 i 17 de juny de 1931, de 12 i 15 de gener i 15 de febrer de 1932 i Llei de 17 de desembre de 1932.
- 4.- Llei municipal de 17 de juliol de 1945, modificada posteriorment diverses vegades (1950, 1953, 1955, 1964 i 1975)
- 5.- Llei de 19 de novembre de 1975 de bases de l'estatut de règim local; base 1ª, nº 2 i 4.
- 6.- Diccionari-nomenclator de pobles i poblats de Catalunya, Centre Excursionista de Catalunya, Barcelona, 1936.
- 7.- Torreflor, municipi creat el 1972 de la fusió dels dos municipis veïnats de Torrefeta i Florejacs . . .
- 8.- Vegeu en aquest sentit l'article de J. DIEZ NICOLÁS, "Influencia de las divisiones administrativas en el análisis de conceptos sociológicos: el municipio como unidad de análisis en el estudio del grado de urbanización ." a Revista de Sociología, nº 97-98, Madrid, 1967; pp. 75-87.

x x x x x x x x x x x x x x x x x x

SEN A LA CREACIÓ D'UNA ESCOLA CATALANA

D'ECOLOGIA I PLANTACIÓ

Comunicació presentada pel Sr. Jordi

l'Assemblea general de l'Abt, a la Seu

d'Urgell, el dia 14 de novembre de 1973.

No hi ha cap dubte de que la divisió comercial de la Generalitat

de l'única vàlida per a nosaltres, perquè fou decidida democràticament i

solament de forma democràtica podrà ser gemenada.

D'altra banda, cal recordar, fent referència, no només

als límits, sinó també a la seva funció, que, en el

cas de les províncies, ha presenciat un tipus antitèctic de divisió de les nostres

comarques.

Ara bé, és cert que nosaltres -com per exemple els moviments

de població que a hem produït en aquestes darreres anys, els avenços en l'es-

tudi del desenvolupament econòmic- no podent sobre la divisió comercial de

la Generalitat, la qual cosa ens porta a un cert grau de desproporció

entre les directives d'ordenament actualitzat i les vistes al futur.

Però la perspectiva de futur nos porta a una nova divisió

comercial, no hi ha dubte que comporti moltes dificultats per complir-la

i aventurada que és. Podem ser esceptics i innegables les comarques que

resulten d'aquesta nova ordenació? El nostre entorn és que tota ordena-

ció comercial ha d'estar basada en una divisió i, qualsevol forma

ha de ser el resultat d'una certa divisió en el temps.

En a dir, que la divisió dels seus límits ha de ser produïda en tot mo-

ment.

Es pot dir que, en aquest cas, actualment vigent de moment les co-

marques de la Generalitat, qualsevol altre d'ordenament comercial han-

-la- nla d'estar subjecta a una sèrie de consideracions molt mesurades, co ba-

sades tant sols en tot purament purament, sense tenir en compte també

la divisió dels nostres límits. Hi hauria d'haver un organisme que fos el

partidor d'aquesta divisió, per la qual cosa proposen la creació d'una

ESCOLA CATALANA D'ECOLOGIA I PLANTACIÓ

Guinea, forat el sistema i el projecte d'ordenament comercial.

Però que fa el projecte de divisió comercial, seria el punt d'arxi-

-bada d'una sèrie d'actes que ens portarien a un cert grau d'ordenament

respectu als nostres límits, contemplats en una sèrie d'actes que

des d'ara en endavant s'aniran desenvolupant, el qual requereix el

concurrència d'una sèrie d'actes que s'aniran desenvolupant.

Atenció en aquesta ponència pocar en relleu 3 idees fonamentals.

En primer lloc la comarca no és sols un espai geogràfic, sino el suport físic en viu i es desenvolupa una comunitat.

En segon lloc, existeixen formes científiques que ens faciliten la recerca d'una personalitat diferenciadora entre una comunitat comarcal i una altra. I en tercer lloc, una ordenació del territori representa per nosaltres un gran respecte a la cultura existent i la previsió d'aquella infraestructura necessària perquè la comunitat resti viva i per tant es pugui perfeccionar o desenvolupar.

Dient-ho en altres termes, ens proposem descriure o millor dit presentar la realitat del nostre país partint de considerar vides les comunitats comarcals. La vida es compon certament d'un present que és viu en el present i es projecta econòmicament en el futur. D'aquí que important és l'història per entendre el present, però no podem considerar hipòtesis encara en funció del present.

El tercer punt a que feiem esment preten pocar de manifestar que la cultura d'una comarca té un fons homogeni però i és diferent, ja que el condicionant físic del espai condiciona una sèrie de fenòmens socials (per exemple la densitat de població) que obliguen a una determinada forma de comportament social i per tant a una concreta manera de pronunciar-se culturalment en vers la realitat de cada comarca.

La tercera concepció es fruit naturalment d'una opció política. Volem entendre per opció no la defensa d'una determinada ideologia, sino la necessitat vital de que cada comunitat disposi del mínim/màxim d'autorquia perquè no existeixi un condicionament cultural i cada cultura "per se" pugui assolir el màxim desenvolupament dintre de les característiques que li són pròpies.

1. LES DIVISIONS COMARCALS

Actualment es ve utilitzant la divisió comarcal proposada per la Generalitat. En alguns llocs sent una bona aproximació a la realitat del país, però, resulta afavorit el mode perquè així no és precisa la discussió i potser la operativitat sigui més tangible.

Però, i per iniciativa pròpia, al realitzar una investigació sobre la realitat socio-econòmica en la seva vertent sociològica de Catalunya, vàrem creure oportú reconsiderar si lo fet el 23/12/76 era actualment vàlid.

No ens vam creure tenir més autoritat que la mateixa Generalitat, però sí considerar que els esdeveniments històrics propiciats pels fets socials i econòmics, han anat canviant, evolucionant i no volem afirmar ni en 56 o en 76 justificaven veritablement un esforç com el fet en el temps de la nostra autonomia pactada.

No sabem si vàrem ser fidels interprete d'uns fenòmens subjectius de la cultura; no pretendem certament fer una valoració cultural amb el contingut complet de l'aquest terme que indubtablement porta una carga d'història i de sensibilitat. Però si vàrem ser plenament concients i responsables de que les línies que corren i podien representar una justificació fins ben objectives.

Militant doncs el nostre objectiu, vàrem proposar al Consell Econòmic i Social de Catalunya un mètode de treball que recollíem reproduïm.

Les factors demogràfics amb les seves virtutis quantitatives, qualitatives i una clara atenció al factor socio-laboral ens varen permetre una justificació. El nostre mètode va ser el següent:

- A: Superposar les variades ordenacions del territori fets de la Generalitat, així fa que a partir de la primera divisió de la Generalitat volem que deien el Atlas Comarcal d'Espanya, el primer estudi sociològic del país (Zan COB) i les distribucions administratives que veritablement no ens van donar massa llum.

- B: A partir d'aquesta exposició ens van resultar 69 zones que redien en diferents ones de les altres. I les dites àrees vàrem aplicar una matriu de càlcul que amb un marge d'error del 15% ens donava una sèrie de zones que d'acord amb el que hem dit abans. D'aquí va resultar que resultant de parlar de 42 zones o zones que reunien suficients característiques diferenciadores que permetien considerar-les com zones adequades d'una autorquia.

- C: No calia fer amb els resultats, millor, intentant cercar la màxima claredat amb persones qualificades pel seu tipus d'activitat o pel social i així va obligar a reconsiderar algunes comarques perquè quedessin les 44 a que fa referència en el mapa que incloum.

Indubtablement resulta enteny dividir el Alt Ampurdà i la Selva, però també tiblement l'autarquia dels muntis de la costa i la no dependència de Blanes en relació a Santa Coloma per exemple, són arguments al·legres que justificaven en aquesta ponència la delimitació proposada, sense perjudici de que podesen donar una argumentació total amb la màxima rigurositat científica, a un altre nivell del que ens permeten aquestes ratlles.

En la península de "Cultura Popular", varem presentar unes aproximacions, ja que com deia Rubió en el seu treball "La Cultura Catalana del Renaixement a la Renaixença": "Si parlo doncs de confluències de cultures em refereixo a cadascuna d'aquelles síntesis parcials en l'impuls individual es combina amb l'esperit col·lectiu i tradicional, marcant la fisonomia d'una personalitat. Cada estat, cada nació, cadascú poc tenen la seva característiques cultural, filla de la convivència de diversos corrents integradors".

Probablement els sociòlegs americans hagin inventat una tipologia simple, però el fenomen mitjà i l'evolució de les idees ens han condicionat de tal forma que és pràcticament impossible una homogeneïtat.

En aquella manca d'investigació varem utilitzar un mètode que vam considerar millor dels possibles. En llargues entrevistes, intentàvem copsar el termini de cada comarca partint d'una foto viscera i que tenien que oferir la suficient congruència per ser acceptats.

La dificultat va com a lligam ens va manar en la forma de informació i en la descoberta d'unes constants suficients. El nombre de comarques de Catalunya és difícilment clarament aquestes possibilitats de representació i per consegüent molt difícil cercar una homogeneïtat. No per això que ens limitem en aquest treball a citar la possible tipologia i les constants quantitatives que es poden llogar amb suficient entitat. Presentem el quadre estadístic en el qual es donen un tipus de comarques que tenen uns factors demogràfics diferencials que en alguna mida influeixen en el resultat més o menys positiu dels diferents indicadors que tenim en compte. Per fer més fàcil la lectura incloum en la taula els conceptes barrejats i presentem les dades després de la breu descripció de cada un dels tipus.

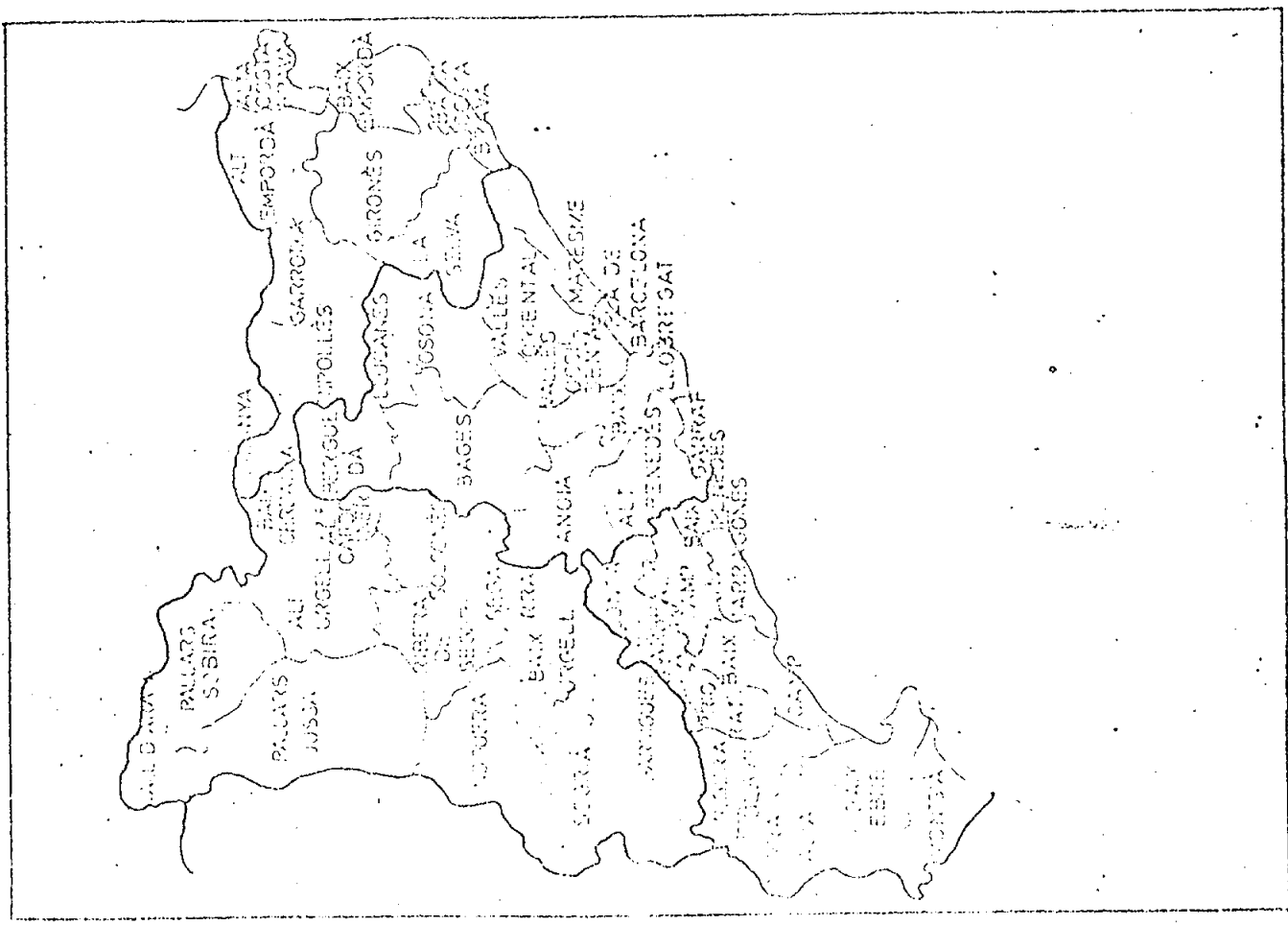
Comarques 1: Densitat de 300 habitants i més per km²; índex de joventut alt i catalanitat inferior al 60%. Inclou les comarques de Baix Llobregat, Baix Ebre, Tàrragona, Tarragonès i Tarragonès. La població total és de 3.413.000 habitants que representen el 66,6% de la població catalana.

Comarques 2: Densitat mitja, índex de joventut mitjà i catalanitat mitjana. Inclou les de Urgell, Valles Oriental, Gironès i Baix Camp. La població total és de 522.000 hab. que representen el 10,18% de la població de Catalunya.

Comarques 3: Densitat mitja, índex de joventut alt i catalanitat mitjana. Inclou les comarques del Garraf, Osona, Baix Camp, Baix Ebre i Segura. La població total és de 360.000, el 7,01% de la població de Catalunya.

Comarques 4: Densitat baixa, índex de joventut i catalanitat alts. S'inclou les del Alt Cardener i la Selva: 48.000 hab. (0,92% sobre la població catalana).

Comarques 5: Densitat baixa, índex de joventut mitjà i catalanitat alta. Inclou les de Illudenes, Garrotxa, Baix Urgell, Garrigues, Ribera de Segre i Montseny. El cens és de 170.000 habitants, que representen el 3,28% sobre la població total de Catalunya.

CONDICIONS DE LA SITUACIÓ SOCIAL EN COMARCES AGRUPADES PER TIPUS

TIPUS	0	NÚMERO DE COMARQUES						
		I	II	III	IV	V	VI	VII
A	A	-	-	1	1	-	-	1
A	B	3	3	4	2	1	3	4
A	C	3	2	-	2	4	2	-
B.1	A	1	-	-	1	3	-	3
B.2	B	3	4	3	2	1	3	1
B.1	C	-	-	1	1	-	1	-
B.2	A	-	-	1	-	-	-	3
B.2	B	4	3	2	4	4	3	1
B.2	C	-	1	1	-	-	1	-
C.1	A	-	-	2	-	2	-	1
C.1	B	2	2	1	2	-	1	1
C.1	C	-	-	-	-	-	1	-
C.2	A	3	2	2	3	2	-	5
C.2	B	3	3	2	3	3	3	-
C.2	C	-	1	1	-	1	-	1
C.3	A	2	-	4	-	4	1	6
C.3	B	9	10	6	4	7	11	6
C.3	C	2	3	3	9	2	1	1
C.4	A	-	-	1	-	1	-	1
C.4	B	2	2	2	3	1	2	1
C.4	C	1	1	-	-	1	1	1
C.5	A	2	2	1	1	-	-	2
C.5	B	5	4	4	6	7	7	5
C.5	C	-	1	2	-	-	-	-

CONDICIONS:

- I: Nivell de valoració A,B,C referent a intercanvi fort, mitjà i dèbil.
- II: Area familiar: Valors de família en la llar, nivell de cohesió interna, relació conjugal i paterno-filial.
- III: Area Social: Valoració de la família, nivells de sociabilitat (teories i pràctiques), interrelació social, crisi grupal, adaptació a valors socio-culturals, nivells de possibilitats de desenvolupament de grups, manifestacions actives i passives de participació.
- IV: Area religiosa: Manifestacions religioses, manifestacions religioses, manifestacions religioses.
- V: Area econòmica: Actituds personals en vers el treball, envers les manifestacions, valoració del consum, capacitat i orientació del gust.
- VI, VII: Valoració dels comportaments tradicionals, d'interrelació social i en vers els valors socials, respectivament. Tots d'aquests indicadors ja dins, però que permetien un anàlisi més estadi.

Comarca C.1: En el tipus amb més nombre de comarques. Catalànitzat i índex de joventut mitjos i densitat baixa. Inclou les de Anoia, Bages, Berga, Alt Camp, Alt Urgell, Ribera d'Ebre i Terra Alta. La població és de 363.000 habitants que representen el 7,02% del total català.

Comarca C.2: Tenen densitat baixa, índex de joventut mitjà i catalànitzat baixa. Inclou les de: Cerdanya, Vall d'Aran i Baix Penedès. Hi ha poca població, 35.500 habitants que representen un 0,67%.

Comarca C.3: Densitat i índex de joventut baixos, catalànitzat mitjà-alt, formades per: Alt Empordà, Girona, Jussà, Segarra, Alt Camp, Baix Ebre, Girona de Barberà i Priorat. La població era el any 1970 de 210.000 habitants, que representen un índex d'abstracció regional de 4,07%.

3.- INDICADORS ECONÒMICS:

Se tracta d'estudiar, com deien, o proposar una línia política que permeti el desenvolupament de la comunitat.

Es veritablement un fet acceptat i sapient lo que preténem dir. No es possible que una comarca reutilitzi econòmicament oïno disposi d'un centre nodal; no hi pot haver-hi comarca en no hi ha capital.

El que no resulta tant capgirat és que el centre nodal no és sol el nucli i hi ha marcat o serveis necessaris per la atenció de la comunitat envers els seus. Realment el rol del centre nodal en un nivell econòmic, suport sense de la subministre de la comunitat, té també una altra versió que és que actual d'etapa final o intermitja del procés de manufactura de les riqueses rurals (recursos econòmics) fins a ser consumides.

La geografia és doncs la característica per la qual una comarca té i té a d'un equilibri dins el seu espai; equilibri, el màxim dins les seves possibilitats de producció i consum de béns produïts dins del àrea de que es tracta. Una a partir d'una política econòmica en aquesta línia que produïssin, es podrà evitar el mabroencetisme català. S'observa en el nostre país l'abstracció de la vida dels pobles per la capital comarcal: La línia, l'acció a què es per la ciutat provincial i per ff la desaparició d'aquestes en fa de la ciutat central. Indubtablement en tant no hi hagi un procés invers de grans nuclis als més petits, passant per els intermitjos, donant a cada ciutat nodal el seu rol, el que li pertoca dins el context regional, la ciutat es despersonalitzarà i la vida als nuclis rurals (o de poc ensa demogràfic) es farà poc més que impossible, deixant doncs molts recursos econòmics sense desenvolupar, o aprofitant, trepitjant o massificant valor derivats que els únics que ajuden al home a trobar-se a all mateix.

Autores: VOLISE ACARIN, RAMON ESPASIA, CARMEL SANS
i Joaquim Verge

Para establecer una propuesta de plan de regionalización es indispensable tener en cuenta la base ofrecida por el territorio y la población.

Utilizados por la División Territorial realizada por la "Generalitat" de Cataluña

Cataluña tiene una superficie territorial de 31.930 Km2 con una población en 1970 de 5.122,567 habitantes, lo cual significa una densidad media de 160,43 habitantes por Km2. Densidad más próxima a las cifras europeas (Francia 89, Italia 163, Reino Unido 230, Holanda 360) (A) que a la cifra española de 67 habitantes por Km2.

(2) Si no se indica lo contrario las cifras de este capítulo tienen como fuente el libro de Luis Recolons "La población de Catalunya" Ed. Laia, 1974.

(3) Ramón Tarradés: "Introducción a la economía española", pag. 29

(4) Manuel Ribes Pica y Haicel Tornagó, "Urbanismo y Ordenación del Territorio: las ciudades en la estructuración del territorio", Ponencia presentada en la III Reunión de Estudios Regionales, Oviedo, octubre 1976.

El resultado ha sido un crecimiento desorbitado de Barcelona y su área metropolitana: en 1970 con solo el 10% de la superficie albergaba el 70% de la población catalana. Su densidad demográfica alcanza cifras a todas luces excesivas: en el Área Metropolitana excluida la capital es de 572 habitantes por Km², en Barcelona-capital de 19.177 habitantes por Km².

Los importantes desequilibrios demográficos entre la Cataluña rural y la Cataluña urbana también quedan de manifiesto al constatar que de las 38 comarcas catalanas sólo 8 superan la densidad media: 6 corresponden aproximadamente al Área Metropolitana ^{en su totalidad} y las dos restantes ~~en~~ ^{provincia} ~~capitales~~ (Tarragona y Gerona). (Ver ~~el anexo correspondiente~~ ^{figura n.º 4}).